

Revolucija kao metoda

Samardžija, Tvrtko

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:305434>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

Tvrtko Samardžija

**REVOLUCIJA KAO METODA – HISTORIJSKI I KRITIČKI
OGLED**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ankica Čakardić

Zagreb, 17. 2. 2021.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RASPRAVA	7
2.1. KLASIČNE (REPUBLIKANSKE) REVOLUCIJE	7
2.1.1. Engleska revolucija i počeci kapitalizma.....	7
2.1.2. Američka revolucija.....	10
2.1.3. Francuska Revolucija	15
2.2. REVOLUCIJE DVADESETOG STOLJEĆA	23
2.2.1. Oktobarska Revolucija.....	23
2.2.2. Kineska Revolucija 1946. godine.....	25
2.3. UČINKOVITOST REVOLUCIJE KAO METODE U MODERNOME DOBU.....	30
2.3.1. Revolucije za Rušenje Komunizma 1989.....	30
2.3.2. Moderni marševi – <i>Occupy Wall Street</i>	35
2.3.3. <i>Black Lives Matter</i> – <i>Hashtagom</i> protiv rasizma.....	40
2.3.4. <i>Hashtag</i> revolucija i „peti val“ feminizma.....	44
2.4. MOGUĆNOST REVOLUCIJA U DANAŠNJE DOBA	51
3. ZAKLJUČAK.....	57
4. LITERATURA.....	60
5. DODATAK – POSJEĆENOST GLOBALNOG PROSVJEDA 15. LISTOPADA 2011.....	73

REVOLUCIJA KAO METODA - HISTORIJSKI I KRITIČKI OGLED

SAŽETAK:

U ovom diplomskom radu primarni cilj je istražiti kako se revolucija, kao jedna od, i laički najpoznatija, metoda pružanja otpora vladajućem poretku, represivnom aparatu ili strukturi, koristila i razvijala kroz vrijeme, od trenutka kada se počeo historijski koristiti termin „revolucija“ sve do današnjih modernih pokreta otpora. Problematika kojom ću se u radu baviti biti će analitički i kritički raščlanjena i diskutirana na najobjektivniji mogući način. Glavna pitanja kojima ću se baviti u radu dotiču se slijedećih problematika: prethodeći uvjeti i razlozi zbog kojih je uopće došlo do izbijanja revolucije; koji su ključni događaji, organizacije i osobe, i kako, utjecali na razvoj svake pojedine revolucije; koji faktori čine neku revoluciju u konačnici uspješnom, i zašto, te kakva je to uopće uspješna revolucija; kakve su osnovne karakteristike revolucija, i kako utječu na revoluciju kao metodu pružanja otpora i postizanja željenih ciljeva; kakve su razlike, ali i kakve sličnosti, između klasičnih revolucija i suvremenih pokreta otpora; može li se u današnje vrijeme uopće govoriti o postojanju revolucije kao metode otpora ili okarakterizirati bilo kakav pokret kao revolucionarni; te, u konačnici, kakav to značaj ima za današnje društvo i kakvu korist, ako uopće, revolucija kao metoda otpora može imati u današnjem svijetu aktivističkih pokreta.

Metoda kojom ću se koristiti biti će komparativna analiza i kritika, dok će se zaključak postići induktivnim logičkim zaključivanjem baziranim na odgovorima na prethodno spomenuta pitanja i problematike svake od revolucija koju ću analizirati. Svaku instancu revolucije koju ću analizirati sagledati ću kroz tri osnovna kriterija ponašanja revolucionarnog pokreta, koji diktiraju polarno suprotne karakteristike revolucija, i zbirom kojih se dobiva okvirni tip revolucije. Cilj ovakve klasifikacije je lakše opisivanje svake od revolucija, te omogućava jednostavniju komparaciju i analizu revolucija kada ih se postavi jednu uz drugu i analitički secira; također, mnoge specifične instance i zasebne detalje jednog pokreta moguće je svrstati pod jednu od karakteristika. Ti kriteriji su: uzročnost ili početak revolucije (ad hoc ili reakcionarno), nasilnost revolucije (nasilna ili mirna), te kategorija dosega cilja (kratkoročno ili dugoročno).

KLJUČNE RIJEČI: revolucija, represija, revolt, pobuna, metoda, historijski ogled, pokret otpora, građanski otpor, kritička analiza, socijalna filozofija, društvena kritika

REVOLUTION AS A METHOD - HISTORICAL AND CRITICAL REVIEW

ABSTRACT:

In this thesis, the primary goal is to gain insight into how revolution, as a method of resistance, and the most well known to laymen, had been used and developed through time, from the first moment the term “revolution” had been historically used up until contemporary resistance movements. The main idea of this thesis will be analytically and critically dissected and discussed as objectively as possible, with the main point of discussion being the following: conditions and reasons that caused or enabled a revolutionary movement to occur at all; what were the key events, persons and organizations which influenced the development of each of the revolutionary movements and how; which factors make a certain revolution ultimately successful and why, as well as what a successful revolution even is; what are the basic characteristics of revolutions and how they affect revolution as a method of offering resistance and achieving desired goals; what are the differences and similarities between classic revolutions and contemporary resistance movements; is it possible to even consider revolution as a method of resistance extant nowadays, or even characterize any movement as revolutionary; finally, what does this mean for modern society, and what use, if any, does revolution as a method of resistance offer to the world of activist movements we live in nowadays.

The method this thesis will rely on is comparative analysis and critique, while the conclusion will be achieved via inductive logic based on the results of the analysis and discussion of each of the aforementioned movements. I will analyze each revolutionary movement through three basic criteria of behavior of revolutionary movements, which posit binary characteristics of revolutions, and through the sum of which a general type of revolution can be inferred. The goal of this classification is to more easily describe each movement, as well as enable easier comparison and analysis when confronted and analytically dissected. Additionally, many specific instances and details of a movement can be sorted under one of the characteristics. These criteria are: causality criterion, i.e., how was a movement caused (*ad hoc* or reactionary), volatility criterion (violent or peaceful), and goal reach criterion (short-term or long-term).

KEYWORDS: revolution, repression, revolt, rebellion, method, historical overview, resistance movement, civic resistance, critical analysis, social philosophy, social critique

1. UVOD

Albert Camus jednom je prilikom rekao: „Revolucija, da bi imala stvaralačku moć, ne može biti niti bez metafizičkog niti moralnog pravila, koja će pružiti protutežu ludosti povijesti.“¹ Ovakva napose nadobudna i inspirirajuća rečenica vjerojatno bi se dala prije pripisati jednom Alexisu de Tocquevilleu, da ju ne slijede izjave pesimističnijeg egzistencijalnog karaktera, koje su tipično kamijevske: „Sve više i više revoluciju predajemo s jedne strane u ruke birokrata i doktrinaraca, a s druge u ruke pomahnitalih masa.“², „Svaki revolucionar“, bilježi Camus, „na posljetku postane tlačitelj ili heretik.“³

Revolucija je oduvijek bila metoda kojoj su pribjegavale ugrožene i potlačene skupine ljudi, kako bi konačno ostvarile neki politički cilj. Ti su ciljevi različiti, no u srži svake revolucije, kada bi se pošlo čistom dedukcijom, u konačnici leži želja za slobodom. „Sloboda, 'ta grozna riječ, koja je upisana na kočiji oluje', je motivirajući princip svih revolucija.“⁴ Prema Oxfordskom rječniku engleskog jezika, pojam „revolucija“ korišten je u biologiji ili astronomiji, iako rijetko, i to u engleskom jeziku, još od 1450. godine.⁵ Od 1688. godine, doduše, primjećujemo da se korištenje termina „revolucija“ u političkom žargonu ustoličilo, nakon što je svrgnuće Jamesa II. od Williama III. nazvano „Veličanstvenom Revolucijom“.

Revolucija je, čini se, gotovo nužno nasilna, pogotovo ukoliko iščitavamo literaturu, koja

¹ A. Camus. *The Rebel*. str. 220

² Ibid. str. 186

³ Ibid. str. 218

⁴ Ibid. str. 77

⁵ *OED Online*. Pristup: 24. Ožujak, 2020.

<https://www.oed.com/oed2/00205581;jsessionid=0688A87870A88377A4D42DBDCBC0C1EA>

se bavi tom problematikom, primjerice autora Charlesa Tillyja. Tilly u svome djelu *European Revolutions 1492-1992* razlikuje pet tipova revolucije – dvije vrste državnoga puča ('coup' i 'top-down seizure of power'), građanski rat, revolt, te nešto što on naziva „velikom revolucijom“.⁶ Što se tiče državnih pučeva, građanskog rata i revolta, jasno je specificirano na koji način ih misli:

„[...] mnoge građanske i nasljedničke ratove možemo smatrati revolucijama ukoliko se moć nađe u drugim rukama uslijed nasilnog sloma suvereniteta. To je i slučaj s pokojim vojnim udarom, ako dođe do raskola među građanstvom. S pobjedonosnim nasilničkim pokretima za nezavisnost je ista stvar. / many civil wars and succession struggles qualify as revolutions, just so long as power eventually changes hands after a forcible break in sovereignty. So do some military seizures of power, if an open fissure appears in the polity. So, too, do victorious, violence-wielding independence movements.“ (Tilly, 1995, str.15)

Kao posljednji tip revolucije Tilly je naveo „velike revolucije“, čiji je rezultat potpuna preobrazba društva i političkih institucija, kao i političkog i ekonomskog sustava. Na taj način on ih, u svom teoretskom okviru, opisuje kao najnasilnije revolucije u ljudskoj povijesti.⁷ Dakle, teško je vjerovati da postoji tip revolucije koji on smatra ekskluzivno mirnim, s obzirom na to da uopće ne čini razliku između mirne i nasilne revolucije, nego samo između uspješnog i neuspješnog transfera moći, te prisustva ili odsustva značajnog raskola u društvenom poretku.⁸

⁶ C. Tilly. *European Revolutions 1492-1992*. str.15-17

⁷ Ibid. str. 14-17

⁸ Ibid. str. 15

Lako je razumjeti zašto Tilly, kao američki filozof i teoretičar 20. stoljeća, niti ne pomišlja na mirne revolucije, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da od Rata kralja Filipa, dakle posljednjih nepunih 350 godina, američka povijest, i prije nego li je postala suverena država, skoro da nije zabilježila dan bez rata.⁹ Malo daljim pogledom u povijest, dolazi se do snažne opozicije Tillyjevoj raščlambi tipova revolucija.

Naime, prema Rogeru Boescheu, Alexis de Tocqueville razlikovao je samo dva tipa revolucija – brze političke revolucije, koje je karakterizirao kao nagle i iznenadne, a koje traže uspostaviti novi poredak, ali i izmijeniti društvo kao takvo. S druge strane, spore i dugotrajne revolucije, koje su znatno manje nasilne, polako se šire i trebaju mnogo vremena, a cilj im je izmijeniti cijelo društvo kroz nekoliko naraštaja.¹⁰ Tu je već vidljivo kako, uzme li se Boescheovo viđenje kao valjano, Tocqueville dijeli revolucije na nasilne i nenasilne. Dakako, u svojih nepunih 50 godina života u post-napoleonovoj Francuskoj, Tocqueville je sigurno svjedočio raznim revolucijama, što kroz političke funkcije u Francuskoj, što kroz svoja putovanja. Dakle, ako barem jedan veliki mislilac smatra da je mirna revolucija moguća, morao je postojati barem jedan takav događaj u posljednjih petsto godina moderne povijesti.

Valja naglasiti kako se u ovome radu mirnom revolucijom ne smatra reforma, s obzirom na to da ona dolazi iz pozicije vlasti, legitimnim i legalnim putem. Često kao izvorište ili idejnog propagatora ima jednu ličnost ili grupu, a ne cijelo mnoštvo nesretnoga puka ili revolucionarni pokret, te promjena koju traži ne zahtijeva nužno transfer moći, svrgavanje bilo koga s vlasti, ili nasilno postizanje cilja. Imajući na umu da u području socijalne i političke filozofije skoro svaka

⁹ M. Kelly. *American Involvement in Wars From Colonial Times to the Present*.
<https://www.thoughtco.com/american-involvement-wars-colonial-times-present-4059761>

¹⁰ R. Boesche. *Tocqueville's Road Map: Methodology, Liberalism, Revolution, and Despotism*. str. 85-87

autorica i autor imaju vlastiti način i metodu klasifikacije revolucija, ovaj će se rad ipak zadržati na gore navedenim primjerima. Također, glavni cilj ovoga rada nije analiza nečije teorije o revoluciji, nego analiza i diskusija o revoluciji kao metodi, kroz povijesni pregled događaja u posljednjih petsto godina ljudske povijesti, odnosno, od kada se termin 'revolucija' počeo koristiti za značajne ili nagle promjene u društvu. Stoga, u ovome bih radu predložio vlastitu klasifikaciju revolucija, koju ću ukratko ovdje iznijeti.

Za početak, valjalo bi razlikovati revolucije prvenstveno prema trima kategorijama. Prva kategorija ili kategorija A: početak otpora. Tu se razlikuju dvije vrste revolucija. Prvi tip je *ad hoc* revolucija, gdje revolucionarni pokret počinje takoreći sam od sebe. Ovome tipu ne prethode nikakvi protesti, raniji pokreti ili pokušaji uspostave dijaloga s vladajućima. Drugi tip je reakcionarna revolucija, odnosno, revolucionarni pokret, koji započinje kao reakcija na neki događaj ili čin, kojim se ignorira ili obezvređuje građanstvo i bilo kakav oblik javnog negodovanja, pri čemu revolucija nastupa kao svojevrsan potez očajnika.

Druga kategorija, kategorija B, tiče se nasilja u kontekstu revolucionarnog pokreta, prvenstveno metoda, kojima pokret postiže svoj cilj. Gledano na taj način, jasno je da su moguće samo dvije vrste revolucija u ovoj kategoriji, a to su nasilne i mirne revolucije. Važno je naglasiti da suprotstavljanje revolucija kao nasilnih ili mirnih, nipošto uz sebe ne veže moralne konotacije dobra i zla. Koncepti dobra i zla pripadaju području etike, a u samoj diskusiji se niti jednoj revoluciji neće pristupati iz prethodno određene moralne ili etičke pozicije, niti će se ih se okarakterizirati kao dobre ili zle. Osim što je to složen problem i premašuje okvire ovoga rada, on se tiče metodološki drugačijeg pristupa materiji ovog rada.

U konačnici, treća kategorija, kategorija C, tiče se samog cilja revolucije, odnosno radi se o kategoriji dosega. Iako je kategorija malo zamršenijeg opisa, krajnje je bitna za klasifikaciju samog pokreta. Pod dosegom se ne misli na točne detalje i prohtjeve svakog člana pokreta, niti na raščlambu cilja u neke idejne ili ideološke političke kategorije. Misli se na osnovni doseg cilja revolucije. Tako gledano, revolucije mogu biti kratkoročnog i dugoročnog dosega. One kratkoročnog dosega za konačni cilj ne očekuju više od uspješnog završetka vlastitog pokreta. Često su konačni ciljevi takvih revolucija praktični, kao što je svrgnuće trenutnog poretka ili jednostavno preraspodjela gospodarskih dobara unutar vlastitoga društva, a često nemaju kvalitetno uspostavljenu organizaciju svojih članova, niti gledaju na održivost vlastitog pokreta. Stoga, sam završetak revolucije gledaju kao konačno ostvarenje vlastitih želja i ciljeva. Revolucije dugoročnog dosega su revolucije, koje prvenstveno imaju dobro uspostavljenu organizaciju te kao svoje ciljeve imaju dugoročne ideje, kao što su uspostava i održavanje novog političkog ili društvenog sustava. Cilj takvih revolucija nema određeni rok trajanja, nego gledaju takoreći u budućnost. Jedna od glavnih karakteristika ovakvih revolucija su razrađeni planovi, postavlja se pitanje „što činiti nakon svrgnuća legitimne vlasti?“. Svrgnuće vladajućih nije konačni cilj, ono je tek početak pokreta. Kao krunski primjer revolucije kratkoročnog dosega bila bi Francuska revolucija, čiji je glavni cilj bio svrgnuće tadašnje monarhije. S druge strane, kao primjer revolucije dugoročnog dosega izvrsno odgovara Američka revolucija, čiji glavni cilj nije bilo svrgnuće vladajućih, već uspostava vlastite države.

Sve tri kategorije klasifikacije zajedno određuju specifičnu metodologiju, kojom se određeni revolucionarni pokret koristi kako bi postigao svoje ciljeve, što uvelike ima utjecaja na uspješnost pokreta.

Kao primjeri za raspravu, u ovome će radu biti razmatrani sljedeći pokreti i revolucije: Engleska revolucija i nastanak kapitalizma, Američka revolucija, Francuska revolucija, Oktobarska revolucija, Kineska revolucija 1946. godine, revolucije za rušenje komunizma 90-ih godina, te takozvane globalne revolucije 21. stoljeća od 2010. do danas (*Occupy* pokret 2011. godine, *Black Lives Matter* 2013., *#MeToo* pokret i takozvani „peti val“ feminizma 2017. godine). Rasprava će biti podijeljena u četiri poglavlja: klasične revolucije, revolucije 20. stoljeća, učinkovitost revolucije kao metode u modernome dobu i pitanje općeg postojanja i/ili mogućnosti revolucije u današnje vrijeme. U posljednjem dijelu poglavlja bit će predstavljena problematika same revolucije u suvremenom dobu, te prema vlastitom istraživanju, prezentacija dvaju ključnih faktora, koji su, kako se čini, potrebni i temeljni za nastanak i razvoj bilo kojeg revolucionarnog pokreta; prvi je pitanje tko je na čelu pokreta i tko sudjeluje u vladajućem aparatu. Drugi faktor je pobjedivost neprijatelja, koji je predstavljen kao glavni narativni antagonist revolucionarnog pokreta.

Kako ne bi došlo do zabune ili brkanja terminologije tijekom diskusijskog dijela ovog rada, valja napomenuti da će se revolucija kao termin koristiti isključivo kao naziv metode te u nomenklaturi, gdje se pojavljuje kao takva. S obzirom na to da ovaj rad zastupa i mišljenje da revolucija često može biti interpretirana i kao terorizam, u ovome radu neće biti više riječi o toj distinkciji, posebice iz razloga što je ta rasprava jednako kompleksna i široka, kao i ona, koja slijedi. Ostali tipovi građanskih pokreta, kao što su političke inicijative, marševi, kulturne revolucije i slično, ukoliko donose jezgrovite promjene postojećeg društva, ili to barem pokušavaju, bit će svrstane pod revolucionarne pokrete, zajedno s ostalim već spomenutim tipovima revolucija.

2. RASPRAVA

2.1. KLASIČNE (REPUBLIKANSKE) REVOLUCIJE

2.1.1. Engleska revolucija i počeci kapitalizma

Prije same rasprave, važno je napomenuti kako se termin „revolucija“ kao pojam političke revolucije nije uobičajeno koristio u engleskim tekstovima prije 1688. godine, kao što je napomenuto u prethodnom dijelu ovoga rada. Dapače, velikani poput Thomasa Hobbesa, suvremenici engleskoga građanskog rata, u tadašnje vrijeme takav događaj opisuju kao pobunu (eng. „rebellion“).¹¹ U suštini, svaka revolucija jest pobuna, a revolucija kao metoda je samo metoda pobune. Hobbes u ovome periodu također napominje kako pobunjenici nisu bili ujedinjeni u svojoj svrsi ili nakani, te navodi nekoliko različitih frakcija unutar pobunjeničkih snaga Engleske revolucije: prezbiterijanci, papisti, razne religijske sekte zasnovane na slobodi vjerovanja, veliki trgovački gradovi, siromasi, koji nisu vidjeli poštenoga načina da se izbore za kruh, neuki ljudi, koji su očito zaboravili svoje dužnosti i prava spram kralja, te takozvani „ljudi boljeg kova“ (eng. „Men of the better sort“).¹² Ovakvo mnoštvo naroda je, prema Hobbesu, uskoro rezultirao povratkom na ono što on naziva „prirodnim stanjem čovjeka“.¹³ Dapače, Macpherson tvrdi da je Hobbesovo prirodno stanje čovjeka vladalo skoro cijelim periodom građanskog rata, od 1640. do 1660.,¹⁴ jer se, kako Hobbes tvrdi, navedeno ujedinjeno mnoštvo raspalo u zasebne grupacije, koje zbog vlastita egoizma i zaslijepljenosti vlastitim ciljevima gube sposobnost rasuđivanja i donošenja odluka za opće dobro tadašnjeg Imperija. Slijedeći Hobbesov

¹¹ T. Hobbes. *Behemoth or The Long Parliament*. str. 126; *Leviathan*. str. 210, 223.

¹² Ibid. str. 2-4.

¹³ T. Hobbes. *Leviathan*. str. 82-86.

¹⁴ C. B. Macpherson. *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*. str. 19-29.

način razmišljanja, uz dodatak induktivnog zaključivanja, vrlo lako se dolazi do zaključka kako je čin revolucije, u najmanju ruku posredno, povezan s Hobbesovim prirodnim stanjem čovjeka.

Gledajući historijski i činjenično, prema modelu klasifikacije predloženom u uvodnom poglavlju ovoga rada, Engleski građanski rad bio bi reakcionarna nasilna revolucija kratkoročnog dosega. Bilo je to prvi puta da se neki kralj usudio mijenjati tradiciju onoga što je suštinski englesko, što je, dakako, centralni koncept, koji održava odanost engleskog društva svome monarhu. Charles I. svojim je političkim potezima tu odanost iznevjerio, što je Cromwellu dalo dovoljno političke municije da kontinuirano opstruira kraljeve pokušaje stabilizacije odnosa s Parlamentom. Činjenica da su ti isti kraljevi politički potezi u narodu potaknuli demonstracije i javno negodovanje, samo je doprinijela destabilizaciji odnosa podanika prema Kruni. Konačni potez kralja da na silu uhiti svoje političke oponente u parlamentu predstavlja iskru, koja je sletjela na već prepuno bure baruta, a prvi pravi potez pobune bio je onaj Williama Lenthalla,¹⁵ Predsjednika Parlamenta, kada je na upit kralja o lokaciji svojih političkih protivnika odgovorio:

„Vašem Veličanstvu na volju, u ovome mjestu nemam niti oči da vidim niti jezika da progovorim, osim onako kako želi da me uputi Dom, čiji sam sluga ovdje. / May it please your Majesty, I have neither eyes to see nor tongue to speak in this place but as the House is pleased to direct me, whose servant I am here.“ (Sherwood. 1997. str. 41)

Kralja je narod počeo gledati kao indiferentnog aktera, kojemu je samo stalo do punjenja proračuna. Hobbesova filozofija u tom slučaju narodu daje za pravo da se pobuni, jer ovaj kralj

¹⁵ R.E. Sherwood. *Oliver Cromwell: King In All But Name, 1653-1658*. str. 41.

indiferentnošću krši svoj zavjet s Bogom i gubi legitimitet vlasti.¹⁶ Ono što narod u tom trenutku čini, očita je reakcija na spomenutu indiferentnost. U ovome smislu revolucija je prepoznata kao reakcionarna. Nasilan karakter revolucije potvrđuje se u činjenici da se na nju nastavlja građanski rat. Kratkoročan doseg revolucije očit je u samoj motivaciji te revolucije, koja je bila usmjerena isključivo ka svrgavanju tadašnjeg omraženog monarha, dok neki ujedinjeni plan za vrijeme nakon postizanja tog cilja nije bio formaliziran.¹⁷ Dapače, cilj nije bio rušenje monarhije kao sustava vladanja, nego samo svrgnuće trenutnog monarha, kojim je narod bio nezadovoljan, što je potvrđeno 1660., kada je monarhija vraćena pod Charlesom II. Dakle, Engleska revolucija može se smatrati uspješnom.

Valja napomenuti kako je, unatoč kratkoročnom dosegu, ova revolucija imala dugoročne posljedice. Valja razlikovati koncepte dosega i posljedica u kontekstu ovoga rada. Pod posljedicama misli se na svaku posljedicu revolucije, dok samo one posljedice, koje su izravno uzrokovane namjerama revolucionarnih pokreta, mogu okarakterizirati doseg revolucije kao kratkoročan ili dugoročan. U vidu ove distinkcije, unatoč dugoročnim posljedicama, kao što je statutarno ograničenje moći engleskih monarha, to je samo nusproizvod pokušaja svrgnuća Charlesa I. i kasnijeg pokušaja uspostave republike za vrijeme Cromwella. U konačnici, ni jedna strana nije mirno uspjela osigurati svoj opstanak, čime su samo potvrdili Hobbesova stajališta, jer „sporazumi bez mača puke su riječi, i bez snage su da pruže zaštitu čovjeku / covenants, without the sword, are but words, and of no strength to secure a man at all.“¹⁸

¹⁶ T. Hobbes. *Leviathan*. str. 78.

¹⁷ *Encyclopedia Britannica*. Pristup: 7. Listopad, 2020. www.britannica.com/event/English-Civil-Wars/

¹⁸ T. Hobbes. *Leviathan*. str. 111.

Još jedna važna posljedica ove revolucije jest pojava kapitalizma u Engleskoj. Dakako, to ne podrazumijeva da se kapitalizam tijekom ovih događanja razvio ni iz čega, niti da je uslijedio ikakav javni manifest. Suprotno tomu, sazio je ključni strukturalni element, koji dalje potiče tada već rastuću „larvu“ kapitalizma, slijedi li se metafora leptira. Nastanak spomenute „larve“ Čakardić nalazi već u prvoj polovici 16. stoljeća, čak cijelo stoljeće prije Engleske revolucije, kao nusproizvod pokreta reformacije, u sklopu kojega „od 1536. do 1540. [...] konfisciran je velik dio crkvenog vlasništva“.¹⁹ Taj ključni element je početak uspona srednje klase, većinom sačinjene od uvježbanih radnika-nadničara,²⁰ koji će uskoro preuzeti uzde proizvodnog sustava budućeg kapitalizma. Samom mogućnošću akumulacije kapitala putem rada, kod ovog se sloja discipliniranih radnika-nadničara rađa obećanje da se radom, a ne rodom, može postići bogatstvo, čime je stvoren klasni sustav kakav i postoji i danas. No, treba spomenuti, činjenica jest da su uzde, koje su ti radnici-nadničari preuzeli, a što će oni shvatiti tek kasnije, zapravo bile vrlo primamljiva pozicija koja nije isprva bila očita. To svakako nije pomoglo njihovoj daljnjoj emancipaciji.

2.1.2. Američka revolucija

Godine 1773., nakon patriotskih protesta, uslijed oporezivanja bez zastupanja i Zakona o štambilju iz 1765. godine, američka tajna organizacija Sinovi slobode potopila je cijelu pošiljku čaja u bostonskoj luci, što je po mnogima bila iskra, koja je započela revolucionarni rat u američkim kolonijama 1775. godine.^{21,22} Grubo govoreći, Američka revolucija prva je revolucija dugoročnog dosega u novijoj povijesti, čije su namjerne posljedice i dan danas jasno vidljive, a upravo je ona bila prekretnica za republikanizam kao politički pokret.

¹⁹ A. Čakardić. *Sablasti Tranzicije*. str. 123.

²⁰ Ibid. str.122-124.

²¹ T.H. Breen. *American Insurgents, American Patriots: The Revolution of the People*. str. 79-82

²² G.H. Smith. *The Boston Tea Party*. www.libertarianism.org/publications/essays/excursions/boston-tea-party

Kada bi se klasificirala prema prethodno predloženom modelu, ona bi bila reakcionarna nasilna revolucija dugoročnog doseg. Pristaše su se skupljale desetljećima, a čak je osnovana i nelegitimna vlada, koja je kasnije postala Kontinentalni kongres, glavno rukovodeće tijelo tijekom rata. Američke kolonije su uspjele u svojoj nakani, te su prepoznate kao suverena država od Britanskog imperija.

Dakle, u ovom slučaju revolucija je ispunila svoje ciljeve i može se konstatirati njezin uspjeh. Sada se postavlja pitanje zašto. Moglo bi se argumentirati da su engleski kolonisti čekali svoju priliku za kvalitetnim i organiziranim suprotstavljanjem. Opća situacija u Europi toga doba, čini se, koristila je američkim kolonijama. Također, sam koncept da državom vladaju zemljoposjednici i poslovni ljudi, bogataši srednje klase, te da radnici utječu svojim glasom na državnu politiku, svakako je bio primamljiva opcija tamošnjim kolonistima, pogotovo u jeku Engleske revolucije. Dakako, vlastiti državni interesi drugih aktera u konačnom ratu sigurno su igrali ulogu u tijeku događaja, no ne može se zanijekati činjenica da je sam trenutak pokretanja revolucije bio i više nego oportun. Stoga, vrijedi sagledati historijski kontekst ove revolucije, barem ukratko, kako bi se lakše prepoznali faktori, koji su pogodovali revolucionarnom pokretu.

Britanski imperij sredinom 18. stoljeća imao je mnogo neprijatelja, ponajviše zahvaljujuću Sedmogodišnjem ratu iz 1756. godine. Kao jedna od pet velikih sila Europe i svijeta u to doba, jedini značajni saveznici Imperija bili su Prusija i Hanoverski elektorat, dok su Francuzi među saveznicima brojali Habsburšku monarhiju (koja je tada imala i Sveto Rimsko Carstvo Njemačkog Naroda pod svojom vlašću), Rusko carstvo, Švedsku, i Kraljevinu Španjolsku. U sklopu tog sukoba, Britanski imperij zadao je nevjerojatno težak udarac

Francuzima s *La Conquête*, preuzevši tadašnju Novu Francusku u Kanadi, čime su postali *de facto* jedina bitna kolonijalna sila u svijetu. Zaključkom ovog rata 1763. godine, Francuski savez gubi dominaciju u europskoj politici, kao i Kanadske kolonije, a sve u korist Britanskog imperija. Bitan je također utjecaj vremena, s obzirom na to da od kraja Sedmogodišnjeg rata do početka revolucije prolazi nepunih 13 godina, dakle, rana je još uvijek sigurno bila svježa u sjećanju Francuza i njihovih saveznika.²³

Kada je izbio revolucionarni rat, Britanci su, kako se čini, očekivali kratak i izoliran sukob na teritoriju kolonija, pa nedostatak prisustva saveznika nije predstavljao problem. Od kraja Sedmogodišnjeg rata do početka revolucije, mnogi su francuski političari gajili sve veći antibritanski sentiment, a dolaskom Charlesa Gravieria na poziciju ministra vanjskih poslova 1774. godine,²⁴ Francuzi samo čekaju priliku da zarate s Britancima. Istovremeno su čekali da rat postane neizbježna opcija, što se i dogodilo 4. srpnja 1776., kada je Kontinentalni kongres proglasio neovisnost i time osigurao da pomirba između Amerike i Imperija više nije moguća.²⁵ Uz pomoć opreme, koju su Francuzi poslali Amerikancima, general Horatio Gates uspješno je porazio britanskog generala Johna Burgoynea kod Saratoge u listopadu 1777. godine,²⁶ čime Amerikanci pokazuju da imaju značajnu priliku pobijediti Britance, a zbog čega se Francuzi u potpunosti uključuju u rat 1778. godine, dok Kraljevina Španjolska 1779. godine čini isto.²⁷ Uz znatnu vojnu i brojčanu nadmoć, kolonije Sjeverne Amerike postižu da ih Imperij prizna kao državu, potpisivanjem Pariškoga mira 1782.²⁸ Ta ista država i danas postoji, dakle cilj revolucije je ispunjen, odnosno revolucija je uspješna.

^{23,25,26} *Encyclopedia Britannica*. Pristup: 14. Rujan, 2020. www.britannica.com/event/Franco-American-Alliance.

²⁴ J. Howard. *Crucible of Power: A History of American Foreign Relations to 1913*. str. 5

²⁷ D. Marley. *Wars of the Americas: A Chronology of Armed Conflict in the Western Hemisphere*. str. 321.

²⁸ H. Miller. *British-American Diplomacy: Treaty of Paris*. https://avalon.law.yale.edu/18th_century/parisno.asp

No, revolucija kao metoda predstavlja zadnji korak, koji američke kolonije poduzimaju. Prvi koraci su, dakako, bili prosvjedi i pokušaji uspostavljanja dijaloga, a koji su trajali punih pet godina, sve dok prosvjedi i nemiri nisu postali sve glasniji i opasniji. Pravi ustanci i krvavi rezultati počeli su s Bostonskim masakrom 1770. godine, nakon čega u svih trinaest kolonija započinju sve nasilniji oblici protesta britanskoj vlasti, koja ni na jedan ne reagira dijalogom, što u konačnici rezultira Bostonskom čajankom. U ovakvoj situaciji narod je bio ujedinjen – pripadnici svih klasa u jednakoj su se mjeri htjeli riješiti kontrole Imperija, dakle faktori društvenog poretka, kao što su klasne razlike, nisu imali utjecaja na revoluciju na način, na koji će to imati u Francuskoj. Glavni razlog tomu bilo je obećanje novog svjetskog poretka unutar kolonija po završetku sukoba, jednakost za sve, pa se ni siromašan ni bogat nisu imali razloga sukobiti. Dakle, i ljudska prava i vlasništvo bili su osigurani idealima, koji su vodili ovu revoluciju. S obzirom na to, jasne su dvije vrlo važne posljedice.

Kao prvo, kako razjediniti i posvadi narod, koji je na taj način ujedinjen? Britanskih lojalista je bilo nevjerojatno malo, što je i dokazao neuspjeli plan britanskog generala Cornwallisa, koji je računao na ustanak lojalista. Ne samo da je narod bio ujedinjen, nego ih je bilo i nevjerojatno mnogo. Dakle, kritična masa je bila postignuta i nitko nije ostajao sa strane. Nadalje, radi Patriotskog pokreta i dovoljnog broja mučenika, koje je s vremenom Britanski imperij stvorio, motivacija kritične mase bila je gotovo neslomljiva, što ih je samo guralo bliže cilju. Kao treće, sustav represije bio je gotovo nepostojeći. Represivna vlast i njeni glavni akteri bili su tisuće nautičkih milja udaljeni, doslovno na drugome kraju svijeta. Stoga, ne samo da je organizacija kritične mase i dijeljenje informacija moglo proći neopaženo od strane vladajućih, već se ono moglo odvijati u javnom prostoru, jer su glavne rukovodeće figure represivnog aparata na kontinentu, guverneri kolonija i veliki poduzetnici, bili na strani revolucionara iz

vlastitih političkih razloga, što je cijelom pokretu dalo svojevrsan legitimitet. Iz istih razloga, separatistički i antibritanski diskursi mogli su se odvijati bez cenzure, u javnoj sferi, a informacije su svima bile dostupne. Uz sve to, ideja klasnog društva, koja je, prema Čakardić, započela u doba Engleske revolucije, među Englezima je očito bila općeprihvaćena i na teritorijalnoj bazi. To bi značilo da je engleski narod diskriminirao ljude na temelju ekonomske situacije na teritoriju Britanskog otočja, ali i prema teritorijalnoj pripadnosti, slijedeći premisu da su ljudi rođeni u kolonijama manje vrijedni.

„Do trenutka kada je otišao iz milicije države Virginije, Washington je shvaćao kako su kolonisti građani drugog reda u Britanskome imperiju. Ključao je bijesom kada su britanski vojni oficiri izražavali prijezir spram provincijskih oficira i vojnika. Iziritirala ga je stvarnost, u kojoj je on bio podređen oficirima nižih činova, koji su imali kraljevsko ovlaštenje, i bio je ogorčen što mu je takvo ovlaštenje uskraćeno [radi podrijetla]. / By the time he left the Virginia Regiment, Washington understood that colonists were second-class citizens within the British Empire. He had bubbled with fury when British regular officers expressed their disdain of provincial officers and soldiers. He had chafed at the reality that he was subordinate to lower ranking officers who possessed a royal commission, and was bitter at having been denied such a commission.“ (Ferling, 2000, str. 65)

Dok su akteri represije stigli na kontinent izvršiti želju Krune, revolucionari, koji nisu imali mehanizme kontrole i represije od strane vladajućih da ih zaustave, već su organizirali Kongres Pečata, preteču Kontinentalnog kongresa. Dakle, bez represije i nadzora, ne samo da su organizirali ljudstvo, već su organizirali vlastita politička tijela, državnu hijerarhiju i vladu u

sjeni. Ovakva razina organiziranosti i politički i društveno, kao i nedostatak represivnog aparata, sigurno je bila značajan faktor, koji je doprinio uspjehu ovog revolucionarnog pokreta.

Također, važno je za napomenuti, kako je sam ustav nove države bio republikanski, i kako u to vrijeme političkih stranaka u Americi nije bilo, barem ne na način, na koji ih je bilo u Europi, što je sigurno dodatno olakšalo ujedinjenje kritične mase.

2.1.3. Francuska Revolucija

Prvi bitan čimbenik, na koji nailazimo kod Francuske revolucije je njezin historijski kontekst. Vodeći se predloženim modelom, bila bi to *ad hoc* nasilna revolucija kratkoročnog dosega. U vidu argumenata, koji će biti predstavljeni moguće je tvrditi, iako bi to vjerojatno mnogi smatrali preuzetnim, da je Francuska revolucija bila najishitreniji i najnerazumniji politički i društveni čin u ljudskoj povijesti. Ishitrenost je vidljiva samo u usporedbi s kronološki prethodećim revolucijama ovog doba, i to iz aspekta vremena, koje je bilo potrebno da pokret uhvati maha – za Englesku revoluciju to je bilo takozvanih „11 godina tiranije“ Charlesa I., a za Američku revoluciju trebalo je 13 godina. Nerazumnost ovog pokreta očita je i u činjenici da se takozvana ujedinjena masa u vrlo kratkom roku raspala u višestruke frakcije, javne egzekucije bile su glavna metoda rješavanja problematičnih individua, i svaka frakcija zagovarala je svoju verziju republikanstva i slobodnog društva, no o tome više u daljnjoj argumentaciji.

I klasične i moderne teorije uzimaju ekonomsko i političko stanje u Francuskoj kao glavne uzroke revolucije,²⁹ ili čak jedine uzroke.³⁰ Francuska je sudjelovanjem u globalnim sukobima skoro od poč. 18. st. gotovo u potpunosti ispraznila svoju riznicu, a represivni porezni sustav, koji je implementiran u periodu nakon Američke revolucije i Rata za neovisnost, nije nimalo pomogao.³⁰ Iako postoje nagađanja kako je antifeudalni i antimonarhijski sentiment, koji

su dijelili članovi trećeg staleža (buržuiji i radnička i seljačka klasa), bio prisutan još od početka 18. stoljeća, o tome u ovom radu neće biti više govora, s obzirom na to da se ne radi o činjenicama. Prosvjeda, protesta, disidentskih djela i generalne mobilizacije puka nije bilo u toliko pozamašnoj količini, u kojoj ih je bilo, kao što je već spomenuto, prethodeći Engleskoj i Američkoj revoluciji. Istini na volju, pripadnici građanske inteligencije jesu širili letke i pamflete o slobodi, republikanizmu, ravnopravnosti i sličnom,³¹ ali s obzirom na to da je samo trećina svih stanovnika u gradovima pismena, očito je da takve akcije nisu urodile prevelikim plodom. Usto, za razliku od situacije u Americi, u Francuskoj klasa kao takva takoreći nije ni postojala prije revolucije.³² Dakle, građanska inteligencija, koja je bila u pozamašnoj manjini, očito nije imala sloj, na koji se mogla osloniti – barem ne u smislu da im potporu pruže ljudi s razumijevanjem problematike, s kojom se suočavaju, što je važna činjenica za kasniju raspravu.

²⁹ E.N. White. „Was There a Solution to the Ancien Régime's Financial Dilemma?“ *The Journal of Economic History* Vol.49, No.3. str.545-547.

³⁰ White u svome članku tvrdi da je, uvidom u dostupnu fiskalnu dokumentaciju, očito da bi ekonomske reforme pod imenom *ancien régime*, koje je uveo Joseph abbé Terray, *controleur-general* u mandatu od 1769.-1774., koje su kroz prividni bankrot zapravo izvukle Francuske državne financije iz mogućeg totalnog kolapsa. Da su ostale na snazi, sasvim moguće je da bi se izbjegla ekonomska kriza 1788.-89., te vjerojatno i sama revolucija; uz to, Luj 16., kada je 1774. stupio na tron i zamijenio Terraya Jacquesom Turgotom, također je ponovo sazvaao *Parlement de Paris*, koji je tada bio poznat po čestim opstrukcijama ekonomskih reformi i preveniranju stupanja takvih reformi na snagu, što je rezultiralo u poništenju *abbé* Terrayevih reformi. Tijekom Američke revolucije, novi *controleur-general* Necker imao je ambiciozne metode rješavanja duga, u čemu skoro i uspio eliminiranjem domaćeg duga 1778. godine, no u vidu vanjskog duga i posudbi za financiranje rata u Americi, uvukao je državu u privremeni dug od 124 milijuna liri, koji bi prema njegovom planu otplate prerastao u suficit državnog proračuna od preko 20 milijuna liri do kraja rata, po tadašnjim procjenama otprilike 1785. godine. Njegovi nasljednici, koji nisu razumjeli dugoročni plan reformi, pokušali su spasiti prividne gubitke agresivnim oporezivanjem, što je rezultiralo, između ostalog, bankrotima raznih bankara i rizničara, kao i dodatnim troškovima i potrebama za sve većim porezima radi otvaranja takozvanih *venal offices* - političkih ureda i funkcija, koji su se prodavale kako bi država sakupila novac. E.N. White. „Was There a Solution to the Ancien Régime's Financial Dilemma?“ *The Journal of Economic History* Vol.49, No.3. str.545-568.

^{31,32} S. Maza „Luxury, Morality and Social Change.“ *The French Revolution: Recent Debates & New Controversies*. str. 113-127.

Koliko je trenutno poznato iz povijesnih činjenica, na sjednici Generalnih Staleža u svibnju 1789. godine, nakon što su im prijedlozi i zahtjevi odbijeni, predstavnici trećeg staleža formirali su Narodnu skupštinu i time zapravo započeli revoluciju.³³ Francuski treći stalež nije uložio posebne napore, niti poduzeo ikakve metode otpora, prije nego što su se priključili samoj revoluciji, izuzmemo li širenje priča o revoluciji u Americi i širenje republikanskih ideja među građanskom inteligencijom, na što se nadovezuje i širenje republikanskih ideja i želja za revolucijom na domaćem terenu kroz kontakt s povratnicima s Američkog kontinenta. Da, građani su bili nezadovoljni, a to su izražavali putem otvorenih prigovora na sjednici Generalnih Staleža, manjih prosvjeda³⁵ i međusobnih diskusija građanske inteligencije na društvenoj razini mikroperspektive.³⁶ Ipak, velikih i značajnih činova otpora u Francuskoj nije bilo, kao što ih je bilo u Americi. Sama revolucija, čini se, pokrenuta je, ne iz neke sfere razuma i promišljenosti, nego iz sfere strasti, jer prema dostupnim podacima, očito je da čvrste organizacije i strukture nije bilo i da je jedan značajan moment potaknuo pučanstvo da odmah uzme oružje u ruke, umjesto da se organizira.³⁷ Dakle, ovako gledano, postaje jasno zašto je Francuska revolucija *ad hoc* tip revolucije, a daljnji pregled ima za zadaću pokazati kako je upravo način izbijanja revolucije bio prvi pokazatelj njezine neuspješnosti.

Uz to, valja dodati kako povijesni dokazi upućuju na to da treći stalež, sačinjen od buržuja, radnika-nadničara i seljaka, nije bio onaj, koji je gajio republikanske ideje niti pokretao želju za reformom,³⁸ nego je to bio značajan broj liberalno-republikanski nastrojenog plemstva te

³³ T.C.W. Blanning. *The French Revolution: Class War or Culture Clash?*. str. 43-44.

³⁴ A. Jourdan. *The „alien origins“ of the French Revolution*. str. 185–205.

³⁵ Blanning. *Ibid.* str. 44

³⁶ W. Doyle. *The Oxford History of the French Revolution*. str. 86-90.

³⁷ Doyle. *Ibid.* str. 88-91.

³⁸ Blanning. *Ibid.* str. 43-47.

plemićko društvo zvano „Društvo Tridesetorice“,³⁷ što dodatno u pitanje dovodi bilo kakvu ideju da je ova revolucija bila želja ili ideja buržoazije. Po svemu sudeći, kao što to obično biva, većina puka se povela za idejom, koju su zagovarali plemići na posljednjoj sjednici Generalnih Staleža. Dapače, prema svim konzultiranim i citiranim historiografijama u ovome radu, čini se kao da do sazivanja sjednice Generalnih Staleža u rujnu 1788. i tijekom zasjedanja saziva Staleža, većina trećeg staleža Francuske je, iako u nevjerojatnoj količini, samo razgovarala o problemima i dijelila pamflete, dok pravih činova otpora, koji bi istaknuli bilo kakvo nezadovoljstvo ljudi nije bilo u onoj količini, koja bi opravdala pokretanje Revolucije u punom pogonu. Dapače, u predrevolucionarnom periodu, prema samom podnaslovu članka Sare Mazae, „Why there was no middle-class consciousness in prerevolutionary France“, možemo pretpostaviti kako klasna borba nije bila motivacija ove revolucije, nego sredstvo okupljanja pristaša, koji prethodno tome nisu imali nikakvu moć niti glas. Tome u korist govori činjenica da je 106 članova plemstva iz Dauphinéa uz potporu sva tri staleža grada Grenoblea pokušavalo reformirati sustav, prema kojem je funkcionirala njihova skupština, što će kasnije mnoge druge provincije diljem zemlje preuzeti i predlagati za skupštinu Generalnih Staleža.³⁹

„Na traženje neplemićkih vođa ovoga pokreta suca Mouniera i mladog protestantskog odvjetnika Barnavea, dogovoreno je da se sazove sastanak predstavnika sva tri staleža cijele provincije. Sakupili su se 21. srpnja u vili jednoga plemića u Vizilleu, pozivajući na sazivanje Generalnih Staleža, povratak parlamenata, i restauraciju staleških skupština provincije. Predstavnici trećeg staleža u Vizilleu bili su u broju većem nego druga dva staleža zajedno, i svi prisutni su se

³⁹ W. Doyle. *The Oxford History of the French Revolution*. str. 88-89

složili da u novosazvanim skupštinama treći stalež treba imati dvostruko više zastupnika nego druga dva, da svi predstavnici u skupštinama trebaju biti izabrani, i da svaki zastupnik treba dobiti glas.“ (Doyle, 2002, str. 89)

Naime, pravih i ključnih momenata otpora prije same revolucije bilo je pet, a svi su se zbili u prvih sedam mjeseci 1789. godine, dakle gotovo istodobno s početkom same revolucije: u siječnju Abbé Sieyès objavljuje pamflet „Što je to treći stalež?“, u kojem razlaže važnost ove do tada politički bespomoćne, a realno najvažnije skupine; 27. travnja radnici tvornice tapeta Révellion dižu nered u Parizu; 10. do 27. lipnja je period političkog uspona revolucije, počevši od odcjepljenja trećeg staleža od sjednice Generalnih staleža, preko proglašenja Narodne skupštine, pridruživanja 150 predstavnika klera i 50 predstavnika plemstva novoosnovanoj Skupštini, nastanka 'Zakletve Teniskog Terena' te zaključno s priznanjem Skupštine od strane Louisa XVI., 6. srpnja Skupština formira radnu skupinu, čiji je zadatak stvaranje nacрта novog Ustava. I zaključno, 14. srpnja, jurišem na utvrdu Bastille, revolucija je i službeno započela.⁴⁰

Dakle, polazišna točka argumentacije jest, da trenutak izbijanja revolucije nije bio oportun. Revolucija je u Francuskoj pokrenuta iz strasti, uzrokovane nezadovoljstvom pučanstva i željom za promjenama, no to je učinjeno nepromišljeno. Ustoličeni pokret otpora u Francuskoj nije postojao među trećim staležom, samo među aristokracijom. Većina građana, od kojih bi mnogi možda i bili korisni pokretu otpora, da je organizacije bilo, ali nisu znali da se nešto događa, sve dok se to nije dogodilo. A onaj dio trećeg staleža, koji je krenuo za nasilnim potezima, učinio je to jedva sedamnaest dana nakon što je cijeli treći stalež dobio političku moć u obliku Narodne

⁴⁰ *Encyclopedia Britannica*. Pristup: 10. Rujan 2020. britannica.com/event/French-Revolution

skupštine. Jurišem na zatvorsku utvrdu Bastille, započeli su oružani sukobi i neredi, prvo u Parizu, a onda diljem zemlje. Očito je, dakle, da je i sam juriš potaknut strašću, jer u 17 dana niti jedno političko tijelo ne može donijeti promjene, koje je puk tražio. Samo usporedbe radi, Otpor engleskih aristokrata trajao je više od 10 godina prije izbijanja prvog revolucionarnog rata, a Američki organizirani pokret otpora prije same revolucije trajao je 13 godina, iako je moguće da su prve skupine, koje su se odupirale, nastale i prije tog vremena.

Sljedećih nekoliko godina Francuske revolucije pokazalo je, ne samo koliko je organizacija bilo kakvog pokreta otpora ključna za njegov uspjeh, kao i planiranje otpora i vođenje razumom umjesto strastima, nego i koliko neorganiziranost pokreta otpora može utjecati na sam ishod revolucije, koliko nedostatak jasno postavljenih ciljeva, kojih se taj pokret drži, može samo po sebi označiti neuspjeh revolucije. Usprkos republikanskim idejama, koje su nominalno bile temelj revolucije, većina Narodne skupštine je nakon svega i dalje favorizirala ustavnu monarhiju, s ciljem očuvanja reda, što je vidljivo i iz Ustava 1791.⁴¹ Sukladno razvoju događaja u Skupštini, formirala se Pariška komuna,⁴² još jedna skupina revolucionara, pa će previranja između različitih političkih opcija dovesti narod do stanja nezadovoljstva, koje će 10. kolovoza 1792. godine rezultirati pobunom revolucionara protiv revolucionarne Narodne Skupštine,^{42,43} jer su prvi htjeli pod svaku cijenu svrgnuti kralja i u potpunosti ga maknuti s bilo koje političke ili državničke funkcije, dok su ga potonji svojim novim Ustavom htjeli vratiti na moć. No, o tome je već dovoljno napisano, stoga neće biti dodatno razrađeno u ovome radu, a činjenica da se o događajima tijekom revolucije i dalje toliko piše, samo je pokazatelj koliko je

⁴¹ The Constitution of 1791.
web.archive.org/web/20111217062556/http://sourcebook.fsc.edu/history/constitutionof1791.html

⁴² P. Dwyer. *Napoleon: The Path to Power 1769–1799*. str. 99–100

⁴³ N. Shusterman. *The French Revolution. Faith, Desire, and Politics*. str. 127-133.

situacija bila suštinski kompleksna i kaotična. Dolaskom izrazito represivnog perioda Terora,⁴⁴ Francuska revolucija konačno je ostvarila svoj povijesni prerogativ, da „revolucija jede svoju djecu“. Naime, ne samo da sloboda, jednakost i bratstvo, za koje su se po parolama borili, nisu bili vidljivi u godinama revolucije, nego se revolucija, koja je na temelju slobodne misli i republikanskih i libertarijanskih ideja uzela maha među građanskom inteligencijom, pretvorila u represivnu revoluciju, odnosno, okrenula se protiv vlastitih ideja. U konačnici, ostvarilo se stanje, koje bi moglo poslužiti kao primjer najmračnije verzije prirodnog stanja čovjeka, koje navodi Thomas Hobbes: jedan doslovni rat svih protiv sviiju, u novoj, revolucionarnoj Francuskoj Republici. Kao i sa Engleskom revolucijom, opet je, čini se, Hobbes bio u pravu.

Uzevši u obzir sve do sada spomenuto, može se krenuti u gotovo kriminalno sažetu diskusiju, s obzirom na opseg događaja u pitanju. Revolucija kao metoda otpora spram represivnog aparata vladajućeg sloja u Francuskoj nije bila korištena iz potrebe, koliko zbog privida njezine učinkovitosti. Nadalje, revolucija u ovom slučaju nije bila ni metodološki razrađena. Revolucionari su znali samo da su ljudi gladni, i da su u Americi otpor i revolucija, zasnovane na istim principima, uspjele. Glavni uzrok revolucije u Americi, koja je imala značajan utjecaj na Francusku, bilo je dugotrajno i intenzivno korištenje metoda represije i političkog devalviranja Američkih kolonija, koje su sve više i više ekonomski doprinosile Britanskoj Kruni, te su se organizirano suprotstavile kroz razne metode otpora prije nego je revolucija uopće postala moguća. Kao građani kolonija, znali su da imaju mogućnost pružanja otpora, kao i to, kolike su njihove šanse. Imali su konkretne ciljeve, kao i razrađeni plan i metode, kojima će ih postići, te su se u velikoj mjeri oslanjali na vanjsku pomoć, a bili su i suzdržani u svojim djelima otpora, u okvirima revolucionarnih djela, dakako. Glavni uzrok

⁴⁴ N. Shusterman. *The French Revolution. Faith, Desire, and Politics*. str. 176-203.

revolucije u Francuskoj bilo je prvenstveno nezadovoljstvo i želja za promjenom među tamošnjim buržujima i građanskom inteligencijom jer su i oni htjeli ući u redove drugog staleža. Seljaci i radnici tada još nisu znali koliko zapravo kao pojedinci vrijede, i bili su zahvalni što su uopće mogli donositi kruh na stol, a dizanje ustanka im nije bilo ni na kraj pameti. Još manje je potrebno spominjati kako je sama revolucija u Francuskoj doživjela vrlo jasnu i istaknutu apoteozu putem raznih parola, koje su se ponavljale kao svojevrsne mantre, ali i fanatičkih progona neistomišljenika, kojima se „čistila“ zemlja.⁴⁵ Ukratko, dok su Američke kolonije pažljivo i oprezno planirale, i u zajedništvu birale svoj sljedeći korak, i sav svoj pokret bazirale, uistinu, za boljitak svoga društva, Francuska revolucija se zasnivala na lažnim idealima, manipulacijama masom, apoteozom i religizacijom revolucionarnih ideala,⁴⁶ kao i željom manjine za boljom pozicijom u društvenom poretku, na uštrb većine, koja je po svemu sudeći, samo slijedila onog, koji se činio kao izgledni pobjednik.

⁴⁵ N. Shusterman. *The French Revolution. Faith, Desire, and Politics* str. 182-188.

⁴⁶ Ibid. str. 188-198.

2.2. REVOLUCIJE DVADESETOG STOLJEĆA

2.2.1. Oktobarska Revolucija

Slijedeći smjer Februarske revolucije i rušenjem ruskog Cara, boljševička revolucija je vjerojatno najorganiziranija revolucija predstavljena u ovom radu. Kako ne bi došlo do zabune, ovaj rad vodi se za starim kalendarom. Slijedeći prethodno predložen model klasificiranja revolucije, radi se o reakcionarnoj nasilnoj revoluciji dugoročnog dosega. Naime, organizacijski, revolucija je bila oslonjena na već postojeći pokret marksista prisutan u Rusiji, kao i na postojeću boljševičku partiju. Također, prema argumentima, koji će biti izneseni u ovom dijelu rasprave, bit će jasno kako je u ovome slučaju revolucija bila korištena upravo kao metoda pokretanja puka kako bi ostvario ciljeve boljševičke partije, što odstupa od dosadašnjih revolucija u smislu da, dok su ciljevi prijašnjih revolucija bili republikanski nastrojeni ka većim slobodama svijetu, pa tako i pučanstva, u slučaju Oktobarske revolucije cilj je bio stjecanje političke moći i pozicije. Puk je bio, što će ovaj rad i pokazati, samo sredstvo u postizanju toga cilja.

Na sastanku centralnog komiteta boljševičke partije, izglasano je da je oružani ustanak neminovan,⁴⁷ a Lenjin je sigurnost u uspjeh ovog isplaniranog ustanka polagao u činjenicu da su boljševici kroz legitimne izbore već imali pozamašnu količinu političke moći u Petrogradu i Moskvi.⁴⁷ Taktiziranje i planiranje ustanka u Petrogradu uz pomoć tamošnjih sovjeta, koje je vodio Trocki, bilo je ključ uspjeha. Uspješnim dizanjem ustanka u Petrogradu digla bi se cijela Rusija, pogotovo zbog činjenice da su u to doba marksisti već imali zavidan broj poklonika u Rusiji.⁴⁷ Cilj je ove revolucije bio vrlo jasan - pokrenuti trajnu revoluciju, tako da se prvo pokrene revolucija diljem Rusije, kako bi boljševici došli na poziciju moći, te od tuda takoreći

⁴⁷ V.I. Lenin. *Meeting of the Central Committee of the R.S.D.L.P.(B.) on October 10 (23), 1917.*
www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/oct/10a.htm

dalje izvoziti revoluciju u druge zemlje, dok se, kako parola kaže, proleterci svijeta ne ujedine.

Dakle, situacija je bila relativno jednostavna. Boljševička partija bila je već poprilično organizirana te su njeni vojni saveznici samo čekali na zapovijed.⁴⁸ Na koncu, imali su pripremljen organizacijski plan, razrađen u najmanje detalje, kako zauzeti ključne dijelove Petrograda, s ciljem da uz što manje gubitaka i u što kraćem roku zauzmu grad i pokažu da su, ne samo prijetnja vlasti, već i da je komunistička država realna opcija.^{48,49} Dapače, znajući kolika je masa naroda uz njih, nisu se libili tiskati i objavljivati svoju prijetnju trenutnom ustroju vlasti.^{48,49} U noći 24. listopada, kada je Kerenskijeva vlada odlučila suzbiti političke neistomišljenike u Petrogradu, Boljševici su u roku od samo nekoliko sati odgovorili pobunom i zauzeli većinu ključnih lokacija u gradu,⁴⁸ a već sljedeći dan, 25. listopada, u Petrogradsku luku stigli su brodovi mornarice, koji su bili proboljševički nastrojani i time označili *de facto* kraj i uspjeh pobune.⁴⁸ Ovakva pravodobna provedba revolucije imala je za cilj prisiliti Kerenskijevu vladu da preda vlast Drugom sveruskom kongresu Sovjeta radnika i vojnika, koji je bio zakazan da započne baš toga dana.⁴⁹ Nakon što je do tada sve pošlo po Boljševičkom planu, 26. listopada, Kongres je odlučio osnovati Sovjet narodnih komesara, koji je bio sačinjen isključivo od boljševika, kao zamjensku vladu dok ne riješe pitanje ustava.⁴⁹ Jest da su na prvim izborima Boljševici izgubili, ali to ih nije zaustavilo, pa su raspuštanjem Ustavotvorne skupštine proglasili sovjete diljem države kao centre vlasti⁵⁰ i time uspostavili socijalističku diktaturu u svemu, samo ne imenu, što je i dovelo do građanskog rata 1918 godine.⁵⁰

Iz ovog primjera vidljivo je kako čisto metodološko planiranje revolucije i čekanje

⁴⁸ O. Minin et al. *From Empire to Republic*. <https://projects.eh.bard.edu/1917/oct-maps.html>.

⁴⁹ M.D. Steinberg. *The Russian Revolution, 1905-1921*. str. 79-81

⁵⁰ *Ibid.* str. 94-96

najboljeg momenta za provedbu tog plana dovoljno za uspješnu revoluciju. Dapače, uzrokovanjem i/ili manipulacijom nastanka revolucije i njene kritične mase, očito je moguće ispuniti ideološki apsolutizam manjine, ili ga čak prezentirati kao ideologiju i želju mase. U ovom slučaju, revolucija nije korištena kao metoda oslobođenja većine iz jarma apsolutizma, monarhije ili nekog sličnog oblika potlačenosti, niti je bila metoda, kojom je srednja i niža klasa postigla istinsko ostvarenje marksističkih ideala i ostvarila istinski komunizam. Naprotiv, poslužila je kao sredstvo boljševika, koji su pod krinkom marksizma i općeg dobra, na nelegitiman način htjeli postati jedina legitimna vladajuća opcija. To je pogotovo vidljivo kroz činjenicu da, nakon što su narodu dali pravo izbora, a narod se odlučio protiv njih, boljševici su se ponijeli kao i svaki drugi despot prije njih. Raspustili su svako političko tijelo, prije nego li je ono moglo postati prijetnja uspješnoj boljševičkoj vlasti. Istina je da se u kolokvijalnom govoru pod revolucijom kao pokretom smatra neka vrsta oslobođenja društva od nečega lošega, odnosno kretanje prema nečem boljem za društvo, no Oktobarska revolucija je, moglo bi se reći, krunski primjer revolucije kao metode korištene u svrhu autoritativnog *coup d'etat* s konačnim ciljem uspostavljanja *de facto* diktature.

2.2.2. Kineska Revolucija 1946. godine

Prema predloženom modelu klasifikacije, Kineska revolucija bila je reakcionarna nasilna revolucija s dugoročnim dosegom. Kao i Američka revolucija, Kineska komunistička revolucija dogodila se kada je takoreći teren već bio pripremljen za preuzimanje vlasti, nakon skoro dva desetljeća priprema, nereda i negodovanja, i u jeku globalnog ratovanja. No, kao i do sada, povijesni kontekst je ključan.

1911. godine, Xinhai revolucija bila je moment, kada je nezadovoljan kineski narod svrgnuo tadašnju Qing dinastiju i uspostavio Republiku Kinu.⁵¹ Jedni od najvažnijih aktera bili su članovi tajne organizacije Tongmenghui, koja će kasnije postati Kuomintang, nacionalistička stranka u novonastaloj Republici Kini.^{52,53} Revolucija je završila uspostavom Beiyang vlade i cjepljanjem zemlje na manje teritorije pod vlašću raznih manjih vojskovođa-diktatora.⁵⁴ 1921. godine mladi intelektualci u Kini formiraju drugog najvažnijeg aktera buduće komunističke revolucije, Kinesku Komunističku Partiju, ponukani zapadnjačkim idejama marksizma i anarhizma, kao i Lenjinovom idejom globalne boljševičke revolucije.⁵⁵ Nezadovoljni rezultatima Xinhai revolucije, Komunistička Partija i Kuomintang, poduprti Trećom internacionalom i Sovjetskim Savezom, kao i vođeni Chiang Kai-shekom,⁵⁴ pošli su 1926. u Sjevernu ekspediciju kako bi počistili vojskovođe-diktatore i ujedinili zemlju.⁵⁵ 1927. godine, nakon mnogih uspjeha, uspostavljena je vlada u Wuhanu, koja je s vremenom postala centar komunističke političke moći u Kini. Odatle su komunisti svoj utjecaj širili diljem zemlje i putem komunističkih trgovačkih zajednica uspostavljali administrativne strukture paralelne onima legitimne Kineske vlade.^{56,57} Moglo bi se reći da je već u ovom trenutku moguće primijetiti početak priprema za revoluciju, s obzirom na to da već tada kreće organizacija i postavljanje Komunističke partije kao sustava.

⁵¹ Encyclopedia Britannica. *Chinese Revolution*. Pristup: 5 Kolovoz, 2020. www.britannica.com/event/Chinese-Revolution-1911-1912

⁵² Countries Quest. *The Manchu Qing Dynasty (1644-1911), Internal Threats*. Pristup: 6 Kolovoz, 2020. http://www.countriesquest.com/asia/china/history/imperial_china/the_manchu_qing_dynasty_1644-1911/internal_threats.htm

⁵³ D. Strand. "Chapter 2: Citizens in the Audience and at the Podium". *Changing Meanings of Citizenship in Modern China*. str. 59-60.

⁵⁴ Encyclopedia Britannica. *Warlord*. Pristup: 5 Kolovoz, 2020. www.britannica.com/topic/warlord-Chinese-history

⁵⁵ Xin Hua.net. *History of the Communist Party of China*. Pristup: 11 Rujan, 2020. web.archive.org/web/20150329021437/http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/29/c_13851746.htm

⁵⁶ Madame K. Chiang. *Conversations with Mikhail Borodin*. str. 69.

⁵⁷ D.A. Jordan. *The Northern Expedition: China's National Revolution of 1926-1928*. str. 118-120.

S obzirom na takve poteze Komunističke partije, Chiang je između 1926. i 1927. organizirao čistke komunista,^{58,59,60,61} čime su započete otvorene tenzije između Komunističke partije i Kuomintanga. Mnogi lijevo orijentirani nacionalisti Kuomintanga u ovom su periodu navodno prešli u Komunističku partiju i značajno oslabili trenutnu vlast.⁶²

Ovakvi odnosi doveli su državu do građanskog rata, koji je u prvom navratu trajao sve do početka Drugog Kinesko-Japanskog rata, Japanskim činom agresije na mostu Marka Pola.⁶³ Početkom drugog Kinesko-Japanskog rata, Kuomintang i Komunistička partija pomirili su odnose, u interesu obrane domovine od japanske invazije i formirali Ujedinjenu Frontu.⁶⁴ Napadom na Pearl Harbor Japanci su se uključili u Drugi svjetski rat, pa je značajna raširenost Japanskih snaga na cijelom Pacifičkom ratištu pomogla kineskom otporu, ali i omogućila unutarnji politički sukob kod Kineza.⁶⁵ Nakon Hirošime i Nagasakija, te sovjetskom invazijom na Manchuriju, Japanci su se 1945. godine povukli s kineskog kopna i iz globalnog rata i potpisali predaju 2. rujna. Kinezi, čini se, nisu časili ni časa, jer su sukobi između Nacionalista i Komunističke službeno započeli već 25. srpnja iste godine, nacionalističkim pohodom na Yetaishan,⁶⁶ gdje su komunisti odnijeli pobjedu.

⁵⁸ L.M. Wortzel. *Dictionary of Contemporary Chinese Military History*. str. 39.

⁵⁹ Ibid. str. 48-49.

⁶⁰ Ibid. str. 211.

⁶¹ B. Barnouin, Y. Changgen. *Zhou Enlai: A Political Life*. str. 38.

⁶² Chang i Halliday u svojoj knjizi *Mao, The Unknown Story* aludiraju na ovo u prva dva dijela, iako tvrde da je cijeli prebjeg bio dio Mao Zedongovog plana kako bi nelegitimno preuzeo kontrolu nad KMT vojskom i izrežirao ustanak seljaka.

⁶³ Encyclopedia Britannica. *Marco Polo Bridge Incident*. Pristup: 5 Kolovoz 2020. <https://www.britannica.com/event/Marco-Polo-Bridge-Incident>

⁶⁴ Encyclopedia Britannica. *United Front*. Pristup: 5 Kolovoz 2020. <https://www.britannica.com/topic/United-Front-Chinese-history-1937-1945>.

⁶⁵ R.K. Schoppa. *The Columbia Guide to Modern Chinese History*. str. 97-99.

⁶⁶ S. Schram, T. Cheek, N.J. Hodes. *Mao's Road to Power: Revolutionary Writings, Vol.8*. str. 1458.

Tijekom drugog navrata građanskog rata, realno se može reći da se Komunistička partija odlučila za pokretanje revolucije kao vojne taktike prije nastavka direktnog sukoba. Naime, agitatori Partije i gerilski borci, među seljacima u ruralnim sredinama i među radnicima u urbanim sredinama poticali su na pobune i neredne, potihom organizirali prosvjede,^{67,68} sve do 1946. godine, kada je opet krenuo otvoreni sukob. Oslabljeni obranom države od Japanske invazije, snage Nacionalne Revolucionarne vojske u tri su godine izgubili cijelu kontinentalnu Kinu i povukli se na Tajvan. Komunistička revolucija zaista je bila uspješna.

Za razliku od prijašnjih revolucija predstavljenih u ovome radu, Kineska Komunistička revolucija rezultat je dugotrajnog planiranja. Naime, Komunistička partija je već 1925. godine imala spremne taktike i planove kako bi zauzeli i preuzeli vodstvo države.⁶⁹ Na kraju rata s Japancima, vidjevši koliko je taj sukob oslabio Nacionalnu revolucionarnu vojsku, Komunistička partija reagira dizanjem revolucije. Dapače, uzevši u obzir prijašnje revolucije, moglo bi se reći da je Kineska revolucija bila tzv. *blitzkrieg* revolucija. Unatoč nominalnom korištenju represivnog aparata, Kuomintang je prekasno krenuo kršiti politički otpor komunista u wuhanskoj vladi, stoga nisu bili u mogućnosti iskoristiti sva sredstva, koja su imali na raspolaganju. Dapače, komunisti u wuhanskoj vladi praktički su organizirali cjelovitu državnu infrastrukturu paralelnu državnoj infrastrukturi Kuomintanga, a koja je bila ključna za zauzimanje moći u kontinentalnoj Kini. Uz količinu ljudi, koja je stala uz komuniste, kao i potpora Sovjetskog Saveza, teško je povjerovati da je vlada mogla postići ikakav učinak represivnim ili metodama zastrašivanja ljudi.

⁶⁷ S. Schram, T. Cheek, N.J. Hodes. *Mao's Road to Power: Revolutionary Writings, Vol.8.* str. 925.

⁶⁸ Ibid. str. 1066.

⁶⁹ J.P. Roberts. *China: From Permanent Revolution to Counter-Revolution.* str. 23-26.

Također, modifikacija komunističke doktrine, koju je izveo Mao Zedong, orijentirajući se na seljake i ruralne dijelove države, na način, na koji su se Lenjinisti orijentirali na radničku klasu, otvorila je komunistički pokret prema najvećem dijelu kineske populacije. Tadašnja ikona komunizma, Josef Staljin, nije se s time slagao, nazvavši takav oblik komunizma „margarin-komunizam“.⁷⁰ Kao što je to bio slučaj s Američkom revolucijom, organizirana politička tijela i jedinstven cilj, te postojanje cjelovitog i dugoročnog plana i ideologije, kao i pravodobna reakcija dizanjem revolucije, učinili su Kinesku revoluciju uspješnom. Doduše, za razliku od Američke i Francuske revolucije, vlada pod vodstvom Kuomintanga nije iskoristavala sve mogućnosti represivnog aparata, niti dostupna diplomatska sredstva, kako bi zaustavili revoluciju. Naprotiv, način rješavanja situacije prerano je i pretjerano eskalirao, doslovnim čistkama komunista i masakrima po gradskim ulicama. No, kako je Komunistička Partija već imala organiziranu zamjensku vladu, očito je da su sve mjere Kuomintang vlade donesene prekasno. Daljnji sukobi dvaju Kina se, prema svim faktorima, ne mogu ubrojiti u revolucionarne događaje koliko u građanski rat, jer ne samo da su to bili pokušaji devastiranja političke opozicije, već oni još i dan danas traju između Narodne Republike Kine i Republike Kine.

⁷⁰ B. Alexander. *The Strange Connection: U.S. Intervention in China, 1944-1977*. str. 4-6.

2.3. UČINKOVITOST REVOLUCIJE KAO METODE U MODERNOME DOBU

U ovu su kategoriju ubrojene revolucije za rušenje komunizma s kraja prošlog stoljeća, kao i moderne marševe i takozvane *hashtag* revolucije nedavnih godina. Kao primjere revolucija za rušenje komunizma u Europi uzeti su, Paneuropski piknik u Mađarskoj, Demonstracije ponedjeljkom u Leipzigu i rušenje Berlinskog zida. Od modernih marševa diskutirat će se o *Occupy* i *Black Lives Matter* (nadalje *BLM*) pokretima, dok će od *hashtag* revolucija fokus biti na *#MeToo* pokretu, *#HimToo* pokretu i rastu takozvanog „petog vala“ feminizma. Bitno za napomenuti je da ostali pokreti, uz izuzetak revolucija za rušenje komunizma, neće biti klasificirani prema predloženom modelu, s obzirom na to da, ili još traju ili su po prirodi današnjeg koncepta revolucije, prerasli te okvire.

2.3.1. Revolucije za Rušenje Komunizma 90-ih

Revolucije za rušenje komunizma donijele su novi globalni val promjena u političkoj i društvenoj sferi, no najvažnija promjena bila je činjenica da su dokazale kako je mirnom revolucijom itekako moguće postići svoje ciljeve i da mirna revolucija sigurno ne umanjuje revolucionarni karakter pokreta. Dapače, pokazalo se kako su mirne revolucije ovog perioda, uz izuzetak događanja u Rumunjskoj, itekako efikasnije jer one, za razliku od nasilnih revolucija, ni u kojem trenu ne zadiru u sferu nelegitimnog ili nelegalnog djelovanja, nego se zbog pritiska, kojeg pozamašna kritična masa vrši na trenutnu legitimnu vlast, ta ista legitimna vlast svojevremeno ostavlja vlasti i prepušta ju novoj legitimnoj vlasti, izabranom demokratskim putem. Dakle, ni u kojem trenutku ne postoji niti tranzicijska niti nelegitimna vlast, što znači da, grubo rečeno, mirne revolucije ovog vala ni u kojem trenutku nisu zadrle u područje nelegitimnog ili nelegalnog djelovanja. Samim time, internacionalno priznanje novonastalih država je znatno

lakše jer, u vidu mirnog djelovanja društva, ne postoji rizik da bi neka država priznanjem novonastale države riskirala ugrožavanje diplomatskih odnosa.

Paneuroskim piknikom u Mađarskoj krenulo je masovno osvještavanje stanovnika Istočnog bloka o tome, kako zapad zapravo izgleda. U kolovozu 1989., na prijedlog Otta von Habsburga i Miklosa Nemetha, i promovirano od strane von Habsburga i Imre Poszgayja, Mađarska je otvorila granični prijelaz kod Soprona, i time testirala reakciju Mikhaila Gorbačova.⁷¹ Do tog trenutka, istočni Nijemci dolazili su ljetovati na jezera u Mađarsku i nakon dva do tri tjedna, mnogi su se zadržali u Mađarskoj, gdje su u biti isprovocirali situaciju, u kojoj se od Mađarske očekivalo da ih pošalje nazad u posebnim avionima. U dokumentarcu Andersa Østergaarda, Nemeth se prisjeća kako je svome pomoćniku rekao da mu se svidjela Habsburgova ideja i kako bi bilo dobro kada bi „neki Istočni Nijemci iskoristili ovu priliku i prebjegli.“⁷² Habsburgova organizacija dijelila je promotivne pamflete diljem Istočnog bloka, sve do poljske granice.⁷² Istočni Nijemci, koji su navratili na piknik dobili su poklone, hranu i njemačke marke, te su bili poticani da prebjegnu.⁷² K tome, granične patrole dobile su naputak da ne reagiraju, pa su čak pomagali emigrantima da prijeđu u Zapadnu Njemačku.⁷³ U konačnici, ovdje se nije dogodio okršaj kritične mase protiv represivnog aparata, društva protiv vlasti, niti kakav povijesni trenutak ustanka potlačene mase. Dogodio se okršaj vlasti protiv vlasti, jedan državni represivni aparat protiv drugoga, testiranje reakcije jedne vlasti od strane druge.

⁷¹ A. Bridge. *Sopron, Hungary: the picnic that changed the world*. Pristup: 3 Travanj 2020. <https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/hungary/articles/Sopron-Hungary-the-picnic-that-changed-the-world/>

⁷² Østergaard, Anders (2014). *1989*.

⁷³ C. Cummins. A World-Changing European Picnic. Pristup: 5 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20180705004851/https://www.viennareview.net/news/front-page/a-world-changing-european-picnic>

Nakon uspješnog eksperimenta piknika, Mađarska je 11. rujna 1989. u potpunosti otvorila granice, a time i omogućila navalu desetaka tisuća Istočnih Nijemaca, koji su sada bili informirani o stvarima, koje represivni aparat Istočne Njemačke (nadalje DDR) nije namijenio da znaju, u namjeri da prebjegnu na zapad putem Mađarske rute.^{74,75} U isto vrijeme, u Leipzigu kreću mirni prosvjedi građana ponedjeljkom. Njihovi su zahtjevi primarno bili pravo na slobodu putovanja u strane zemlje i pravo na izbor demokratske vlade.⁷⁶ Pristup televizijskim kanalima Zapadne Njemačke omogućio je građanima drugih gradova DDR-a pristup informacijama o prosvjedu u Leipzigu,⁷⁷ te su građani u mnogim gradovima DDR-a replicirali navedene prosvjede drugim danima u tjednu.⁷⁸ Iz tjedna u tjedan, kako u Leipzigu, tako i u ostatku zemlje, broj prosvjednika je rastao.⁷⁹ Unatoč mirnoj prirodi prosvjeda i činjenici da su oči svijeta bile uprte u njih, 7. listopada 1989., na 40. obljetnicu osnutka Demokratske Republike Njemačke, državni represivni aparat odgovorio je nasiljem, uhitivši oko 3500 prosvjednika diljem DDR-a, a broj ranjenih prosvjednika ni danas nije poznat.⁸⁰ Na sljedećem prosvjedu u Leipzigu, u ponedjeljak 9. listopada, DDR je pokazala snagu represivnog aparata, okupivši osam tisuća vojnih i policijskih jedinica, kojima je naređeno suzbiti demonstracije bilo kakve vrste, a strah od takozvanog „Kineskog rješenja“ rastao je među populacijom.^{76,81}

⁷⁴ M. Fulbrook. *History of Germany, 1918–2014: the divided nation (4th Edition)*. str. 263.

⁷⁵ W. Mayr. *Cutting the Fence and Changing History*. Pristup: 2 Travanj 2020.

<https://www.spiegel.de/international/europe/hungary-s-peaceful-revolution-cutting-the-fence-and-changing-history-a-627632.html>

⁷⁶ A. Curry. *A Peaceful Revolution in Leipzig*. Pristup: 2 Travanj 2020.

<https://www.spiegel.de/international/germany/we-are-the-people-a-peaceful-revolution-in-leipzig-a-654137.html>

⁷⁷ C. Crabtree et al. *A Spatial Analysis of the Impact of West German Television on Protest Mobilization During the East German Revolution*. str. 2-5.

⁷⁸ S. Lohmann. *The Dynamics of Informational Cascades: The Monday Demonstrations in Leipzig, East Germany, 1989-91*. str. 65-74.

⁷⁹ Ibid. str. 66.

⁸⁰ Revolution89 Tim. *Anniversary protests: 7 October 1989*. Pristup: 4 Travanj 2020.

<https://revolution89.de/en/revolution/anniversary-protests-7-october-1989/>

⁸¹ Ibid. Lohmann. str. 69.

Na prosvjedu se skupilo više od 70 000 prosvjednika, koji su u miru odšetali do glavnog sjedišta Stasija, kako ne bi izazvali nepotrebne incidente niti dali policiji i vojsci razlog za nasilnu reakciju.⁸² Sljedeći tjedan, 16. listopada, na ulice je izašlo preko 100 000 ljudi, a tjedan nakon, 23. listopada, prosvjednika je bilo oko 250 000.⁸³ Za otprilike 40 000 je rastao broj prosvjednika i naredna dva ponedjeljka, 30. listopada i 6. studenog.⁸³ Važno je napomenuti da je tada Leipzig brojao 500 000 stanovnika.⁸⁴ S obzirom na to, da se nezadovoljstvo građana u državi jasno osjetilo i da su oči svijeta bile uprte u njih, vlada DDR-a nije si mogla dopustiti nasilje ili eskalaciju sukoba. Ovi prosvjedi su se pokazali kao jedan od znatnijih izvora pritiska za vladu DDR-a, pogotovo kada se uzme u obzir da je ova serija prosvjeda, između ostalih, bila razlog, zbog kojega su se Sovjeti okrenuli protiv Ericha Honeckera, kao i Honeckerovi stranački kolege i *de facto* ga time prisilili na ostavku.⁸⁵

Novi glavni sekretar, Egon Krenz, stupio je na vlast 18. listopada, ali, kako ga je javnost tada vidjela samo kao nasljednika Honeckera i njegovih politika, prosvjedi diljem države su se nastavili, dok su unutar vladajućih mnogi moćnici počeli spašavati vlastitu glavu, dajući ostavke.^{86,87} 1. studenog Krenz je otvorio granicu prema Čehoslovačkoj, a ubrzo nakon toga, 4. studenog, uslijedio je prosvjed na Alexanderplatzu, gdje je, prema izjavi umjetnice Bärbel Bohley, bilo očito da je kraj DDR-a neminovan, kada je gledala Markusa Wolfa, šefa obavještajne službe DDR-a, koji se spremao za govor pred ljudima:

⁸² Ibid. Lohmann. str. 71.

⁸³ Ibid. str. 70

⁸⁴ Macrotrends. *Leipzig, Germany Metro Area Population 1950-2020*. Pristup: 11 Studeni 2020. www.macrotrends.net/cities/204439/leipzig/population

⁸⁵ V. Sebestyen. *Revolution 1989: The Fall of the Soviet Empire*. str. 333.-337.

⁸⁶ Ibid. str. 342-347.

⁸⁷ R. Moseley. *Cabinet Resigns in East Germany*. Pristup: 13 Studeni 2020. <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1989-11-08-8901290107-story.html>

„Kada sam vidjela da mu ruke drhte jer su mu ljudi zviždali, tada sam rekla Jensu Reichu: 'Sada možemo ići, sada je sve gotovo. Revolucija je sada nezaustavljiva.' / Als ich sah, daß seine Hände zitterten, weil die Leute gepfiffen haben, da sagte ich zu Jens Reich: So, jetzt können wir gehen, jetzt ist alles gelaufen. Die Revolution ist unumkehrbar.“ (Der Spiegel. 1994, www.spiegel.de/spiegel/print/d-13684538.html)

Dakle, jasno je kako vlast DDR-a nije ni na koji način bila u mogućnosti zaustaviti slijed događaja, koji je doveo do rušenja Berlinskog zida 9. studenog 1989.

Krene li se s pretpostavkom da vrijedi stara narodna mudrost, da seljak ne zna koliko mu je loše, dok ne vidi da može bolje, onda bi se moglo tvrditi da je vlast tada usmjerila svoj represivni aparat u krivome smjeru. Naime, dok se nije vršila nikakva forma represije ili suzbijanja prosvjeda građana DDR-a (vjerojatno zbog činjenice da su oči svjetskih medija bile uprte u njih), Honecker je nakon Gorbačeva posjeta u listopadu i izjave da bi DDR trebala prihvatiti reforme, kojima se Honecker protivi, usmjerio represivni aparat prema van, ka suzbijanju cirkulacije i prema totalnoj cenzuri sovjetskog tiska, koji je odjednom procijenjen kao subverzivan.⁸⁸ Čini se da su, za razliku od prethodnih revolucija, koje su do sada bile pogonjene voljom i ideologijom pojedinaca i koristile narod kao okosnicu i sredstvo, revolucije za rušenje komunizma bile pogonjene nužnošću vremena i čistom voljom naroda, a primjer Honeckera savršeno prikazuje što se dogodi kada vlast uporno odbija promjene i pokušava se boriti protiv njih. Moglo bi se reći da ga je Gorbačov prilikom posjeta DDR-u vrlo jasno upozorio: „Tko kasno dođe, život ga kazni. / Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben.“⁸⁹

⁸⁸ V. Sebestyen. *Revolution 1989: The Fall of the Soviet Empire*. str. 205-207.

⁸⁹ U. Plog. *15 Jahre Danach - „Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben“*. Pristup: 13 Travanj 2020. <https://www.faz.net/aktuell/politik/15-jahre-danach-wer-zu-spaet-kommt-den-bestraft-das-leben-1191290.html>

2.3.2. Moderni marševi - *Occupy Wall Street*

Nakon nekoliko godina teške ekonomske krize, u kojoj se našao cijeli svijet krajem prvog desetljeća 21. stoljeća, nezadovoljstvo građana tadašnjom preraspodjelom svjetskih resursa počelo se širiti globalno. S obzirom na to da su se momenti i situacije jednakih intenziteta i utiska događali diljem svijeta, postajalo je sve jasnije kako iz dana u dan svi pripadnici društva „stežu remenje“, bilo da su pripadnici višeg srednjeg sloja, bilo da su na prosjačkom štapu. Financijska kriza 2008. godine snažno je pogodila skoro cijeli svijet, a nakon nekoliko godina „stezanja remenja“, društvo diljem svijeta počelo je uviđati da članove jednog određenog sloja društva kriza nije ni najmanje pogodila. Credit Suisse je u istraživanju „Global Wealth Report 2010“ potvrdila informaciju da 8% globalnog društva (358,2 milijuna) kontrolira 79,3% ukupnog bogatstva na planetu (uključujući imovinu i pristup resursima, procijenjenog iznosa 154,2 bilijuna američkih dolara), dok ostalih 91,9% svjetskog društva ima pristup svega 20,7% bogatstva na planetu.⁹⁰ Dodaju li se tome brojne tužbe zbog izbjegavanja plaćanja poreza i nameta, kao i *de facto* života bez troškova za tih 8% pripadnika globalnog društva, kao što je iznio Warren E. Buffett u svojoj kolumni za *The New York Times* 14. kolovoza 2011. godine,⁹¹ u kojem nedvosmisleno izjavljuje kako je pošteđen bilo kakvog „stezanja remena“ tijekom krize, te pokazuje na koje su sve načine oni najbogatiji preferirano tretirani od strane državnog aparata, postaje očito zašto je ovakav pokret dobio na popularnosti. Grupa takozvanih *hacktivista* „Anonymous“ pozivala je građane i svoje poklonike da se pridruže prosvjedu, koji se sprema.⁹²

⁹⁰ M. O’Sullivan, R. Kersley. *Global Wealth Report 2010*. Pristup: 16 Travnaj 2020. <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/research/publications/credit-suisse-global-wealth-report.pdf>

⁹¹ W.E. Buffet. *Stop Coddling the Super-Rich*. Pristup: 11 Travanj 2020. <https://www.nytimes.com/2011/08/15/opinion/stop-coddling-the-super-rich.html>

⁹² Anonymous. *Anonymous Joins #OCCUPYWALLSTREET*. Pristup: 11 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111009004643/http://www.adbusters.org/blogs/adbusters-blog/anonymous-joins-occupywallstreet.html>

17. rujna započeo je *Occupy Wall Street*, prilikom kojeg su prosvjednici okupirali Zuccotti Park⁹³ zato što je policija saznala za plan prosvjeda i ogradila zgrade, koje su prvotno planirane kao lokacije prosvjeda.⁹³ U tom slučaju represivni aparat, koji bi trebao suzbijati ovakve pokrete protiv režima, bio je nemoćan. Zuccotti Park je privatno vlasništvo, a bez zahtjeva vlasnika policija nije imala pravo ukloniti prosvjednike.⁹³ Nakon što je 24. rujna policija uhitila više od 80 prosvjednika tijekom marširanja ulicama,⁹⁴ „Anonymous“ u slučaju prijave policijske brutalnosti unutar 36 sati, prijeti policiji: „Odstranit ćemo vas s interneta kao što ste vi odstranili glas prosvjednika s radio-valova. / We will take you down from the internet as you have taken the protesters voices from the airwaves.“⁹⁵ Nakon što je jedan policajac ničim izazvan navodno napao prosvjednicu suzavcem, „Anonymous“ otkriva njegovo ime, imena njegove djece, mjesto prebivališta i adresu škole njegove djece, pozivajući na javnu odmazdu i zahtijevajući ostavku tadašnjeg načelnika policije, Raymonda Kellyja.⁹⁶ Takva akcija ukazuje na sve radikalniji karakter pokreta. Podršku su izrazili Noam Chomsky,⁹⁷ Michael Moore,⁹⁸ Charles Barron,⁹⁹ dr. Cornel West¹⁰⁰ i lokalna zajednica Sindikata transportnih radnika.¹⁰¹

⁹³ L. Batchelor. *Occupy Wall Street lands on private property*. Pristup: 12 Travanj 2020. https://money.cnn.com/2011/10/06/news/companies/occupy_wall_street_park/index.htm

⁹⁴ The Week Staff. *Occupy Wall Street: A protest timeline*. Pristup: 4 Travanj 2020. <https://theweek.com/articles/481160/occupy-wall-street-protest-timeline>

⁹⁵ C. Mathias. *Anonymous Threatens NYPD After Alleged Police Brutality During #OccupyWallStreet Protests (VIDEO)*. Pristup: 19 Travanj 2020. https://www.huffpost.com/entry/anonymous-threatens-nypd-_n_983941

⁹⁶ J. Coscarelli. *Anonymous Outs NYPD Officer Who Pepper-Sprayed Occupy Wall Street Protesters*. Pristup: 16 Travanj 2020. https://nymag.com/intelligencer/2011/09/anonymous_outs_nypd_officer_wh.html

⁹⁷ N. Houser. *Noam Chomsky's statement on the Wall Street protests*. Pristup: 17 Travanj 2020. <http://www.digitaljournal.com/article/311959>

⁹⁸ J. Strachan. *Michael Moore gives speech at Liberty Plaza for 'Occupy Wall Street'*. Pristup: 16 Travanj 2020. https://www.mlive.com/entertainment/flint/2011/09/michael_moore_gives_speech_at.html

⁹⁹ R. Moorehead. „*I am inordinately proud of the Protestors...*“. Pristup: 17 Travanj 2020. http://www.amsterdamnews.com/news/local/article_133d2f3e-ea4d-11e0-88a1-001cc4c002e0.html

¹⁰⁰ C. Robbins. *Dr. Cornel West Joins Occupy Wall Street, Will Lead Meeting Tonight*. Pristup: 16 Travanj 2020. <https://gothamist.com/news/dr-cornel-west-joins-occupy-wall-street-will-lead-meeting-tonight>

¹⁰¹ M. Sledge. *NYC Transit Union Joins Occupy Wall Street*. Pristup: 14 Travanj 2020. https://www.huffpost.com/entry/nyc-transit-union-joins-o_n_987156

Uz takvu potporu, 30. rujna organiziran je miran marš prosvjednika prema središnjoj zgradi Njujorške policije, kako bi prosvjedovali protiv pretjerane sile, koja je tjedan dana ranije, prema njima, bila korištena za suzbijanje prosvjeda.¹⁰² Sljedećih dana aktivisti i čelne figure pokreta pozivale su na širi prikaz otpora, pa se tako 15. listopada diljem planeta Zemlje, odvio globalni *Occupy* prosvjed, u kojem je sudjelovao 951 grad u 82 države prema informacijama *France 24* novinskog portala.¹⁰³ Pokret je imao čak i parolu: „Mi smo onih 99% / We are the 99%.“ Sve je počelo podsjećati na 1989.

Prosvjednika je bilo sve više i počeli su se nazivati okupatorima, a sami su prosvjedi rasli u intenzitetu, pa se 25. listopada policija u Oaklandu sukobila s okupatorima i tada projektilnim suzavcem ili dimnim kanistrom uzrokovala frakturu lubanje Scotta Olsena, bivšeg marinca i veterana iz Iraka.¹⁰⁴ *Occupy* pokret sada ima prvog mučenika, idealnu figuru, oko koje su se mogli okupiti, pa su okupatori 2. studenog odlučili pokazati svoju snagu, te zatvaraju Oaklandsku luku, petu najvažniju u državi.¹⁰⁵ 5. studenog, nakon prosvjeda protiv velikih bankovnih konglomerata, oko 600 000 Amerikanaca povuklo je sav svoj novac i prešlo manjim kreditnim unijama i lokalnim bankama.⁹⁴ Postaje sve očitije kako pokret nailazi na potporu u društvenoj sferi i represivni aparat morao je poduzeti mjere. S obzirom na djelomično decentralizirane i pluralističke vladajuće strukture diljem SAD-a, kao i zbog žustrog zalaganja za slobodu govora u svim zemljama svijeta, cenzura u obliku oduzimanja medijskog prostora te zabrana medijima da se bave tom temom nisu dolazili u obzir.

¹⁰² R. Sanchez. *More than 50 arrested in Wall Street protest*. Pristup: 17 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111003192924/http://news.yahoo.com/wall-street-protesters-march-police-025924383.html>

¹⁰³ AFP. *'Indignant' protests to go global on Saturday*. Pristup: 29 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111205005640/http://www.france24.com/en/20111015-indignant-protests-go-global-saturday>

¹⁰⁴ CNN Wire Staff. *Occupy Wall Street protesters support injured war veteran*. Pristup: 12 Travanj 2020. <https://edition.cnn.com/2011/10/27/us/occupy-wall-street>

¹⁰⁵ BBC News Staff. *US Occupy protesters clash with police at Oakland port*. Pristup: 10 Travanj 2020. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-15568057>

Internet je bio glavni način organizacije pokreta,¹⁰⁶ no rušenje cijelog interneta nije bilo moguće, što zbog gospodarske ovisnosti, što zbog grupe „Anonymous“, ali najvjerojatnije zbog same kompleksnosti takvog pothvata. Stoga, kako se činilo, svijet se odlučio na policijsko nasilje.

Occupy ideologija se 2012. godine širila na miran način. *Occupy* timovi dolazili su u srednje škole i fakultete, a sveučilišta u SAD-u čak su nudila, koji su se bavili *Occupy* pokretom.¹⁰⁷ 2012. godina obilježena je prosvjedima. No, najzačudjuće je kako se takav globalan pokret, s tolikim zamahom, odjednom samo ugasio. Od kraja 2012. godine naovamo, broj organizacija i grupacija, koje nose *Occupy* u svom imenu samo raste, no, „*Occupy* pokret se toliko promijenio od svog originalnog stanja, da je neprepoznatljiv“,¹⁰⁸ a primjer tomu su prosvjedne kampanje, organizacije i slično, koje su nastale i kreću se, van granica *Occupy* ideala. *Occupy* je vođen idealom borbe protiv korporativnih divova i pritiska na 1% najbogatijih građana svijeta, s ciljem preraspodjele bogatstva, kao i pozivanje država na strože financijske i porezne mjere protiv najbogatijih, zagovarajući, između ostalog, progresivno oporezivanje umjesto regresivnog. No današnji *Occupy* pokreti i organizacije sežu od dobrotvornih organizacija za pomoć u nevolji, kao što je *Occupy Sandy*,¹⁰⁹ a koji nemaju veze s prosvjedom, do *Occupy Economics*, koji se bavi održivim ekonomskim modelima i ekonomskim nadzorom, a koja je hvaljena čak i od strane članova Bank of England.¹¹⁰

¹⁰⁶ M.D. Conover et al. *The Geospatial Characteristics of a Social Movement Communication Network*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3590214/>

¹⁰⁷ H. Richardson. *Occupy protest movement to go into schools*. Pristup: 16 Travanj 2020. <https://www.bbc.com/news/education-16650613>

¹⁰⁸ I. Hogue. *Occupy Is Dead! Long Live Occupy!*. Pristup: 27 Travanj 2020. <https://www.thenation.com/article/archive/occupy-dead-long-live-occupy>

¹⁰⁹ A. Feuer. *Occupy Sandy: A Movement Moves to Relief*. Pristup: 20 Travanj 2020. <https://www.nytimes.com/2012/11/11/nyregion/where-fema-fell-short-occupy-sandy-was-there.html?>

¹¹⁰ C. Jones. *BoE official pitches his tent with Occupy*. Pristup: 18 Travanj 2020. <https://www.ft.com/content/5075dbd8-22bb-11e2-8edf-00144feabdc0>

Suštinski gledano, *Occupy* pokret je istovremeno poharao svijet i nestao u potpunosti. Točnije rečeno, *Occupy* pokret počeo je kao kontrapunkt trenutnom društvenom poretku, no vrlo brzo, kroz malo više od godinu dana, uz minimalnu količinu represije i suzbijanja subverzije, okupatori su bili asimilirani u tkivo i strukturu modernog kapitalističkog društvenog poretka.

Occupy, dakle, nije uspio iz nekoliko razloga, ali prvenstveno zato što su propustili oba trenutka kada se reformatorska i prosvjedna inicijativa mogla razviti u revoluciju. Prvi puta, 15. listopada 2011., zbili su se globalni prosvjedi.¹¹¹ Riječ je o situaciji, u kojoj vladajući sloj društva ne shvaća ozbiljnost pokreta, niti kritičnu masu, koja pokretu stoji na raspolaganju. Također, sam pokret dobio je zamah, po kojemu bi bilo vrlo teško zaustaviti ga, u slučaju da do revolucije zaista i dođe. 70 000 prosvjednika uzrokovalo je pad komunizma u Europi,⁷⁹ ali globalni prosvjed od barem dva milijuna¹¹² ljudi nastavio je i dalje bivati samo prosvjedom. Drugi kritičan trenutak bio je napad na Scotta Olsena kada je pokret, kako je objašnjeno, dobio svog prvog mučenika.¹⁰⁴ Čak ni tada pokret se nije transformirao u revoluciju. Postavlja se pitanje zašto.

Jedan od mogućih razloga je taj što ljudi više ne traže revolucije nego reforme. U današnjem prividu demokratskog društva, smatra se kako reformama možemo postići sve, pa revolucija više nije privlačna metoda otpora. Uz to, povijest nas uči kako su do sada jedine uspješne revolucije proizašle iz trenutaka čistog očaja naroda, koji nema što izgubiti, kao reakcija na vlast, koja je ili totalitarno-represivna ili potpuno inertna.

¹¹¹ K. Adam. *Occupy Wall Street protests go global*. Pristup: 11 Travanj 2020. https://www.washingtonpost.com/world/europe/occupy-wall-street-protests-go-global/2011/10/15/gIQAp7kimL_story.html

¹¹² Ova brojka je osobna procjena prema brojkama prijavljenim od strane raznih globalnih medija, prema tablici, koja se nalazi nakon teksta ovog rada u dodatku 'A'. Obzirom na to da postoje odstupanja u prijavama brojki na svakom od skoro tisuću prosvjeda diljem svijeta, izračunati broj ljudi je uzet kao vjerojatan, no mogućnost odstupanja od stvarnih brojki i dalje postoji.

Dakle, prva mogućnost bi bila činjenica da su *Occupy* prosvjednici sigurno imali što izgubiti, kao i da nisu bili dovoljno očajni, čemu bi se mogao pripisati neuspjeh *Occupy* pokreta. Druga mogućnost može biti ponašanje današnjih vlasti, koje ne nastupaju niti totalitarno niti represivno, ali ni inertno, nego zbilja djeluju u korist naroda. Koliko je njihova motivacija benevolentna ili altruistična, te koliko koristi oni, koji su na vlasti imaju od toga što (do određene granice) slušaju volju naroda, je tema jedne sasvim druge rasprave, kojoj ovdje ipak nije mjesto. Činjenica ipak stoji da je pozamašna većina društava i država danas ipak demokratska i narod nije u potpunosti nemoćan. Stoga, o pravom razlogu efektivnog raspada *Occupy* pokreta može se samo nagađati.

2.3.3 Black Lives Matter - Hashtagom protiv rasizma

Black Lives Matter (BLM) pokret počeo je kao tzv. *hashtag* pobuna na Twitteru, povodom kolektivne ljutnje Afroamerikanaca na presudu Georgu Zimmermanu. Optuženog za ubojstvo 17-godišnjeg crnca Trayvona Martina,¹¹³ Zimmermana je porota oslobodila po svim točkama optužnice sredinom 2013. godine.¹¹⁴ Sljedeće godine, povodom ubojstva M. Browna¹¹⁵ i E. Garnera¹¹⁶ od strane bijelih policajaca, ljudi su diljem SAD-a izašli na ulice.¹¹³ Uskoro su se po internetu počeli pojavljivati dokazi, ponajviše video snimke,¹¹⁶ koji pokazuju kako korištenje pretjerane sile i zabranjenih mjera pacifikacije među američkom policijom ne manjka.

¹¹³ Miami Herald Staff. *Trayvon Martin, a typical teen with dreams of flying or fixing planes*. Pristup: 14 Svibanj 2020. <https://www.tampabay.com/news/publicsafety/crime/trayvon-martin-a-typical-teen-with-dreams-of-flying-or-fixing-planes/1221425/>

¹¹⁴ E. Day. *#BlackLivesMatter: the birth of a new civil rights movement*. Pristup: 18 Svibanj 2020. <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/19/blacklivesmatter-birth-civil-rights-movement>

¹¹⁵ DOJ Memorandum. *DOJ REPORT REGARDING THE CRIMINAL INVESTIGATION INTO THE SHOOTING DEATH OF MICHAEL BROWN BY FERGUSON, MISSOURI POLICE OFFICER DARREN WILSON*. Pristup: 24 Svibanj 2020. https://www.justice.gov/sites/default/files/opa/press-releases/attachments/2015/03/04/doj_report_on_shooting_of_michael_brown_1.pdf

¹¹⁶ C. Carrega. *Judge to suggest future for NYPD cop accused of killing Eric Garner with chokehold*. Pristup: 22 Svibanj 2020. <https://abcnews.go.com/US/judge-determine-future-nypd-cop-accused-killing-eric/story?id=63502832>

Za razliku od *Occupy* pokreta, *Black Lives Matter* pokret formirao se kao decentralizirana organizacija diljem SAD-a, s čistom i jasnom definicijom ciljeva: zaustaviti policijsku brutalnost, očuvati živote američkih crnaca i učiniti policiju transparentnijom i podložnijom javnom pritisku.¹¹⁷ Također, za razliku od *Occupy*, *BLM* od početka primjenjuje različite taktike i pristupe,¹¹⁸ no unatoč prosvjedima i neredima, nikada ne prelaze granicu prema potpunoj militarizaciji pokreta, što je posebno vidljivo u činjenici da je velika većina službenih javnih nastupa *BLM-a* po prirodi mirni prosvjedi.¹¹⁹ Slično kao i *Occupy*, počeli su željom da istaknu probleme, na koje nailaze u društvu, te time prisiliti vlasti na reforme. Ovakav pristup, koji se ne trudi rušiti postojeće sustave, nego postojeći sustav koristi za vlastite ciljeve, jasno indicira da sam pokret nema namjeru prerasti u potpunu revoluciju. Ta činjenica posebno dolazi do izražaja, kada se uzme u obzir da u svojim medijskim istupima uvijek ističu kako traže reformu postojećeg sustava, te kako žele da svi njihovi članovi na javnim događajima poštuju represivne aparate, kao što je policija. Može se konstatirati kako to vjerojatno ne čine s namjerom da prosvjedi ostanu mirni, koliko s namjerom da pokažu kako su bolji od njih.

Očito je, dakle, da je namjera revolucionirati određene elemente sustava, poboljšati ih i učiniti pravednijima, no ne i mijenjati ili rušiti postojeći sustav u cijelosti. To je, moglo bi se reći, suštinska definicija reforme. Ipak, gledajući kako se stvari danas razvijaju u ovom ključnom trenutku u našoj povijesti, ovaj pokret možda i ukaže na točan moment kada reformistički pokreti prelaze u revolucionarne. S obzirom na to koliko su danas *BLM* tzv. „influenceri“,

¹¹⁷ BlackLivesMatter.com. Herstory. Pristup: 19 Rujan 2020. <https://blacklivesmatter.com/herstory/>

¹¹⁸ N. Yoganathan. *Black Lives Matter movement uses creative tactics to confront systemic racism*. Pristup: 15 Studeni 2020. <https://theconversation.com/black-lives-matter-movement-uses-creative-tactics-to-confront-systemic-racism-143273>

¹¹⁹ S. Mansoor. *93% of Black Lives Matter Protests Have Been Peaceful, New Report Finds*. Pristup: 15 Studeni 2020. <https://time.com/5886348/report-peaceful-protests/>

koji se na svojim Twitter profilima predstavljaju kao članovi i/ili podupiratelji pokreta *BLM*, glasni po pitanju rase i „bijelosti“, ali i perpetuiranja narativa da su svi bijelci rasisti,¹²⁰ na platformi, koja je, čini se, jedan od osnovnih načina diseminacije informacija za pokret, zanimljivo je kako Twitter kao platforma često briše objave osoba, koje napadaju ili obezvređuju „bijelost“,¹²¹ te im je teško ući u trag. Iz tog se razloga u potrazi za takvim objavama treba koristiti „uhvaćenim ekranima“,¹²² iako to i dalje ne garantira točnost podataka, koji mogu i ne moraju biti digitalno izmijenjeni programima kao što je PhotoShop. Suprotno tome, objave onih, koji i dalje napadaju crnce zbog njihove „crnosti“ vrlo je lako naći putem kratke pretrage Twittera za *hashtag* #antiblack, dok je one, koji napadaju crnce da ruše „bjelačke kvalitete“ lako naći putem pretrage za *hashtag* #antiwhite. Takve objave Twitter očito ne briše s platforme u istoj mjeri. Je li to iz razloga što platforma favorizira bijele supremaciste i rasizam prema crncima, ili iz razloga što je potrebno prikriti crnački rasizam dok se istovremeno pokazuje bjelački rasizam, i samim time daje kvalitetan i jak temelj za pokrete kao što je *BLM*? Takva je pitanja potrebno puno detaljnije obraditi, što u tematskom ograničenju ovog rada jednostavno nije moguće, ali nije zbog toga ništa manje važno. Također valja spomenuti, kako postoje izolirani slučajevi u svakom od društvenih pokreta, no zanimljivo je kako do sada nitko od takozvanih vođa *BLM-a* ovakve napade i vrijeđanja putem Twittera na račun nečije bijelosti nisu demantirali niti se od njih distancirali. Dapače, glavna metoda ovakvih „napada“ na bijelce je, prema recentnom primjeru iz Washingtona, agresivni verbalni napadi na nasumično odabranu

¹²⁰ Marley K. @MarleyK20. Pristup: 9 Listopad 2020. <https://twitter.com/MarleyK20>

¹²¹ Yahoo News UK Tim. 'White lives don't matter' Cambridge academic has post 'deleted by Twitter'. Pristup: 11 Listopad 2020. <https://uk.finance.yahoo.com/news/cambridge-professor-white-lives-twitter-110355066.html>

¹²² Dataracer. @Dataracer117. „Gal Gadot is recieving harassment...“ Pristup: 12 Listopad 2020. <https://twitter.com/Dataracer117/status/1315532564061396992>

bijelu osobu, dok ostatak okupljenih „aktivista“ narušava privatnost te osobe, bez potrebe ili povoda, time što ju snima, bez cenzure, stavljajući te snimke na društvene mreže.¹²³ Boriti se za svoja prava sasvim je prihvatljivo, ali kršiti osnovne slobode drugih ne postiže ništa drugo nego to, da se u neutralnih članova tog istog društva pojačava animozitet prema pokretu, umjesto da izazove simpatiju, što bi trebao biti cilj tog pokreta. Također, organiziranje prosvjeda protiv policijskog nasilja nad crncima diljem svijeta može biti svojevrsan dvosjekli mač, pogotovo u nekim društvima, u kojima su takvi incidenti nepoznanica, kao na primjer u Hrvatskoj. Takvim se prosvjedima, kao i i nepravilno fraziranim medijskim izvještavanjem događaja, kao činjenica predstavlja pogrešna ideja, kako je stanje u svijetu identično kao i stanje u Americi.¹²⁴ Dakako, u Hrvatskoj ne postoji niti povijest incidenata policijskog nasilja nad crncima, niti institucionalni rasizam, jer je ovdašnjem narodu dokazano bitnija mržnja i ustavno obespravljenje LGBT populacije,^{125,126,127} što je nimalo manje vrijedno pokude, ali ne pruža razlog prosvjedu protiv nepostojećeg policijskog nasilja nad crncima u Hrvatskoj. Uz pravilno frazirane medijske izvještaje i nazivanje prosvjeda okupljanjem iz solidarnosti, pokret bi sigurno našao više pristaša i manje otpora među globalnom populacijom. Ipak, vjerovanje Afroamerikanaca da su svi bijelci rođeni kao rasisti¹²⁸ je problematično, jer to znači da pravo rješenje problema nije moguće naći.

¹²³ F. Kunkle. *Protesters target D.C. diners, triggering backlash after heckling woman*. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.washingtonpost.com/dc-md-va/2020/08/25/dc-protesters-blm-diner-confrontation/>

¹²⁴ Večernji.hr. *U Zagrebu održan prosvjed protiv policijskog nasilja i rasizma*. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-zagrebu-odrzan-prosvjed-protiv-policijskog-nasilja-i-rasizma-pogledajte-fotografije-1408796>

¹²⁵ VOA Tim. *Thousands of Croatian Far-Right Supporters March in Zagreb*. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.voanews.com/europe/thousands-croatian-far-right-supporters-march-zagreb>

¹²⁶ CroL Tim. *Vjerni čitatelji portala Željke Markić raspravljaju o homoseksualnosti: to je direktni utjecaj demona ili samog Sotone, a homoseksualci su bolesnici bez obzira na spol*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8931-vjerni-citatelji-portala-zeljke-markic-raspravljaju-o-homoseksualnosti-to-je-direktni-utjecaj-demona-ili-samog-sotone>

¹²⁷ Hina. *25% Gradana presudilo što je brak: Istra i Rijeka jedine u Hrvatskoj glasovale PROTIV*. Pristup: 16 Listopad 2020. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/25-gradana-presudilo-sto-je-brak-istra-i-rijeka-jedine-u-hrvatskoj-glasovale-protiv-924269>

¹²⁸ Marley K. *Yes My Dear, All White People Are Racist*. Pristup: 16 Listopad 2020. <https://medium.com/age-of-awareness/yes-all-white-people-are-racist-eefa97cc5605>

2.3.4. *Hashtag* revolucija i „peti val“ feminizma

Iako je *Black Lives Matter* pokret započeo kao takozvani *hashtag* aktivizam, danas ipak postoji jedan pokret, koji je puno poznatiji po tome da sav svoj uspjeh može zahvaliti *online* platformi Twitter, a putem te platforme postignuti su nevjerojatni rezultati u skretanju pozornosti javnosti na jedan određen problem – seksualno zlostavljanje žena od strane moćnika, koji smatraju da imaju pravo na to.

#MeToo pokret započeo je u Sjedinjenim Američkim Državama 2006. godine, na *online* platformi MySpace, gdje je Tarana Burke koristila frazu „Me Too“ dok je opisivala svoja iskustva s uznemiravanjem na osnovi spola.¹²⁹ Unatoč tome, tek su 2017. godine razne zvijezde počele na svojim Twitter profilima i profilima drugih društvenih medija koristiti tu frazu, u formi danas poznatog *hashtaga*, počevši s Alyssom Milano.¹³⁰ Cijeli pokret najviše je vezan uz žrtve poznatog i uspješnog producenta Harveyja Weinsteina i njegovih kolega.¹³¹ Pokret je, vrlo brzo popraćen od strane velikog broja medija, potaknuo cijeli niz diskusija o problematici seksualnog uznemiravanja i to ne samo u Hollywoodu, ali je doveo i do pozamašnog broja otkaza visoko pozicioniranih muškaraca. Sam pokret, tvrdi Eleanor Courtemanche, doprinio je razvoju takozvanog „petog vala“ feminizma.¹³²

¹²⁹ A. Ohlheiser. *The woman behind ‘Me Too’ knew the power of the phrase when she created it — 10 years ago*. Pristup: 8 Lipanj 2020. <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2017/10/19/the-woman-behind-me-too-knew-the-power-of-the-phrase-when-she-created-it-10-years-ago>

¹³⁰ A. Milano. “*If you’ve been sexually harassed or assaulted write ‘me too’ as a reply to this tweet. [picture]*”. @Alyssa_Milano. Pristup: 19 Lipanj 2020. https://twitter.com/Alyssa_Milano/status/919659438700670976

¹³¹ R. Farrow. *From Aggressive Overtures to Sexual Assault: Harvey Weinstein’s Accusers Tell Their Stories*. Pristup: 9 Lipanj 2020. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/from-aggressive-overtures-to-sexual-assault-harvey-weinsteins-accusers-tell-their-stories>

¹³² E. Courtemanche. *The Fourth and Fifth Waves*. Pristup: 21 Lipanj 2020. <https://arcade.stanford.edu/blogs/fourth-and-fifth-waves>

Prva bitna pobjeda za #MeToo pokret dogodila se otvaranjem istrage i osviještavanja javnosti o Harveyju Weinsteinu,^{131,133} dok je druga bila niz ostavki u političkoj sferi u 2017. godini.¹³⁴ Karen Lorraine Speier, članica Kongresa SAD-a, predložila je amandman Zakonu o odgovornosti Kongresa iz 1995. godine, zvan „ME TOO Congress“ (Member and Employee Training and Oversight On Congress), što je prvi takav čin legislative, direktno potaknut cjelokupnim fijaskom, koji vrlo jasno i izričito štiti i osigurava prava žrtvama seksualnog uznemiravanja u američkom Kongresu.¹³⁵ Uz ovakve uspjehe, pokret je također uspio osigurati prava i pomoć žrtvama, koje nisu medijski prisutne niti poznate, te ih zaštititi od nasilnika u svakodnevnom životu, a zahvaljujući globalnoj platformi, kao što je Twitter, žrtvama je puno lakše govoriti o svojim iskustvima, te sama ideja i čin seksualnog nasilja prestaje biti tabu u onoj mjeri, u kojoj je bio prije.¹³⁶

Dakako, uz sve dobre strane borbe za pravdu, #MeToo pokret počeo je vrlo brzo poprimati oblike inkvizicije, kojoj su bitnije optužbe nego dokazi. Tako je Heather Wilhelm još u listopadu 2017. godine, tijekom najvećeg uzmaha pokreta, u svom članku istaknula kako pokret nije pokazivao znakove ujedinjene svrhe ili nakane, niti ciljeve, koje želi postići.¹³⁷ U jeku svog novinarskog istraživanja o količini lažnih optužbi muškaraca za silovanje i seksualno

¹³³ R. Farrow. *Weighing the Costs of Speaking Out About Harvey Weinstein*. Pristup: 10 Lipanj 2020. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/weighing-the-costs-of-speaking-out-about-harvey-weinstein>

¹³⁴ D. Corey. *Here's a list of political figures accused of sexual misconduct*. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.nbcnews.com/storyline/sexual-misconduct/here-s-list-political-figures-accused-sexual-misconduct-n827821>

¹³⁵ E. Cadei. *Few in Washington are saying #MeToo. California congresswoman wants to change that*. <https://www.miamiherald.com/news/politics-government/article180767911.html>

¹³⁶ R. Seales. *What has #MeToo actually changed?*. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.bbc.com/news/world-44045291>

¹³⁷ H. Wilhelm. *Where #MeToo Goes Off The Rails*. Pristup: 29 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/commentary/ct-perspec-me-too-sexual-assault-wilhelm-1023-story.html>

uznemiravanje, Ijeoma Oluo iste je godine u studenom otkrila kako je novinska kuća USA Today od nje tražila da, protivno vlastitim uvjerenjima, napiše članak, u kojem će jasno reći kako je zakonski proces zapravo nepotreban, i da bi nakon optužbe za optuženika trebala slijediti kazna bez ikakve istrage i sudskog procesa.¹³⁸ Iako Oluo tvrdi da su je kontaktirali kako bi napisala članak iz perspektive jedne „feminazi“ osobe, kako sama kaže, činjenica stoji, da mnogi takvom pretjeranom ekspozicijom pokušavaju utišati pokret. No, također se ne može ignorirati činjenica, da postoje i mnogi slučajevi lažnih ili besmislenih optužbi, koje su uzrokovale neugodne situacije ili čak uništene živote nevinih optuženika, neovisno o spolu, nešto što je danas popularno nazvano „cancel culture“.¹³⁹ Ovi događaji su, između ostalog, doveli i do pojave pokreta #HimToo, kako bi se skrenula pozornost na lažno optužene i na to da su zloporabom ovoga novonastalog alata neke žrtve krenule u pohod na ljude, kojima se žele osvetiti,¹⁴⁰ ali i na muškarce, koji se danas boje žena.¹⁴¹ #HimToo, doduše, ima i drugu stranu, drugi pokret, koji je takoreći bratski pokret #MeToo, čiji je cilj isticati muške žrtve seksualnog nasilja.¹⁴²

U današnje doba, u vidu globalnog seksualne osviještenosti, možemo reći da se počinje razvijati tzv. „peti val“ feminizma, koji se značajno razlikuje od dosadašnjih valova. Prvo, ovaj val nema za temelj vrijednosti, koje su prethodni valovi imali, pod čime mislim na jednakost i ravnopravnost spolova, izjednačavanje rodni uloga i građanskih prava u svim sferama života i društva. Nedostaje i oslobođenje žena od svih neprirodnih rodni uloga, koje su im nametnute,

¹³⁸ I. Oluo. *Due Process Is Needed For Sexual Harassment Accusations—But For Whom?*. Pristup: 9 Lipanj 2020. <https://theestablishment.co/due-process-is-needed-for-sexual-harassment-accusations-but-for-whom-968e7c81e6d6/>

¹³⁹ J. McDermott. *Those People We Tried to Cancel? They're All Hanging Out Together*. Pristup: 25 Listopad 2020. <https://www.nytimes.com/2019/11/02/style/what-is-cancel-culture.html>

¹⁴⁰ J. Tobin. *The #MeToo Movement has thrown due process out the window*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/letters/ct-metoo-sexual-harassment-trial-20171215-story.html>

¹⁴¹ India Today Web Desk. *How a US mom's Him Too tweet about her son backfired hilariously*. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.indiatoday.in/world/story/him-too-memes-metoo-pieter-hanson-1360186-2018-10-10>

¹⁴² A. Morris. *#HimToo: Left And Right Embrace Opposing Takes On Same Hashtag*. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.npr.org/2018/10/11/656293787/-himtoo-left-and-right-embrace-opposing-takes-on-same-hashtag?t=1595832479635>

a propuštaju i zaštititi žene od seksualnog i obiteljskog nasilja i zakonski ih osigurati u situacijama, koje značajno utječu na njihovu sposobnost da žive samostalno i onako kako one žele, kao što je na primjer, slučaj s reproduktivnim pravima. Oslonjen na prva tri vala, četvrti val je, prema Eleanor Courtemanche,¹³² bio izrazito intiman i personalan, prioriteti su mu bili inkluzivnost, pozitivan stav, izbjegavanje opozicijskih inklinacija i sukoba, te demokratsko ozračje, koje je prihvaćalo svačije mišljenje. Četvrti val je, kako tvrdi dalje Courtemanche, bio karakteriziran ranim danima interneta, dok se takozvani „peti val“ uzdigao na krilima društvenih mreža. Ja bih ovome dodao kako je ovakav četvrti val također nosio kvalitetu otvorenih diskusija, inkluzivnosti različitih mišljenja i poticanja konstruktivne rasprave. Tako gledano, period četvrtog vala mogao bi se rastegnuti sve do samih početaka *#MeToo* pokreta, koji je u svojoj prvoj godini bio posvećen konstruktivnoj raspravi i rješavanju problema. Suprotno viđenju Courtemanche, tvrdim da „peti val“, koji tek postaje, početak ima u „cancel culture“ pokretu (slobodan prijevod: „kultura poništavanja osobe“), koji je niknuo iz *#MeToo* pokreta, iako se moram složiti s autoricom po pitanju karakterizacije ovog novog vala kao „mračnijeg, intenzivijeg i puno strašnijeg [...], gdje su ulozi vrlo stvarni.“¹³² Mrak ovog vala, tvrdim, slijedi iz toga što se rodio iz već spomenutog „cancel culture“ pokreta. Prva osoba, koja je tako „poništena“, i to opravdano, je već spomenuti Harvey Weinstein, a nakon njega su uslijedili i drugi poznati i poslovno uspješni nasilnici i napasnici, kao što je Kevin Spacey, koji se, iako tvrdi da se ne sjeća, javno ispričao za svoja navodna djela. Protiv pjevača R. Kellyja se trenutno vode sudski postupci.¹⁴³ No danas smo svjedoci tome kako se, uz „poništanje“ na opravdanoj osnovi, istovremeno „poništava“ svatko tko misli ili se ponaša suprotno onome što je, takoreći,

¹⁴³ Glamour. *Post-Weinstein, These Are the Powerful Men Facing Sexual Harassment Allegations*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.glamour.com/gallery/post-weinstein-these-are-the-powerful-men-facing-sexual-harassment-allegations>

„propisano“ od strane ovih feministkinja i feminista novoga kova. Tako imamo za primjer niz javnih figura, koje su samo zbog vlastitog mišljenja „poništene“ i trpe javnu sramotu i narušavanje privatnosti, nekima čak i prijete smrću.^{122,139} Neke poznate ličnosti čak javno istupaju s tvrdnjom da su *#MeToo* i „kultura poništavanja“ postali pandan lovu na vještice.^{144,145} Ukratko, problem nije ideološka osnova ovog pokreta, koji je očito više reformističke nego revolucionarne prirode, nego metodologija. Nadalje, poteškoće donosi i nemogućnost dijaloga, ali i nedostatak želje za istim, kao i vrlo istaknuto ekstremističko stajalište „ili ste s nama ili ste u krivu“, koji su glavni elementi „cancel culture“,¹⁴⁶ ali i broj dokazano lažnih ili neutemeljenih optužbi za nasilje, pripisanih brojnim poznatim ličnostima od strane osoba, od kojih se *#MeToo* nije službeno distancirao.¹⁴⁷ Problem ovog pokreta, koji sa sobom donosi novi val feminizma, jest u pristupu javnosti. Vrlo jasno antagoniziranje polovice ljudske rase i odbijanje dijaloga s ljudima, pogotovo ženama, koji se ne slažu s njihovim gledištima i mišljenjima,^{139,148} jasni su pokazatelji kako ovaj pokret nailazi na značajan otpor, ali ne čini ništa da započne dijalog i izgradi razumijevanje zajednice prema svojim ciljevima.

¹⁴⁴ A. Livsey. *Liam Neeson says harassment allegations are now 'a witch-hunt'*. Pristup: 20 Lipanj 2020. <https://www.theguardian.com/film/2018/jan/13/liam-neson-says-harassment-allegations-have-become-a-witch-hunt>

¹⁴⁵ D.C. Tiseth. *Sexual harassment accusations have turned into a witch hunt*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/letters/ct-feminist-sexual-harassment-witch-hunt-20171208-story.html>

¹⁴⁶ B. Bostock. *Obama laid into young people being 'politically woke' and 'as judgemental as possible' in a speech about call-out culture*. Pristup: 22 Listopad 2020. <https://www.businessinsider.com/barack-obama-slams-call-out-culture-young-not-activism-2019-10>

¹⁴⁷ M. Galuppo, K. Kilkenny. *Gary Oldman's Son Pens Open Letter Defending Father From Domestic Abuse Claims*. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.hollywoodreporter.com/news/gary-oldmans-son-pens-open-letter-defending-father-domestic-abuse-claims-1092566>; B. Weiss. *Aziz Ansari Is Guilty. Of Not Being A Mind Reader*. Pristup: 14 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2018/01/15/opinion/aziz-ansari-babe-sexual-harassment.html>; S. Saul. *'Victim Feminism' and Sexual Assault on Campus*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2017/11/03/education/edlife/christina-hoff-sommers-sexual-assault-feminism.html>; K. Borysenko. *The Dark Side Of #MeToo: What Happens When Men Are Falsely Accused*. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.forbes.com/sites/karlynborysenko/2020/02/12/the-dark-side-of-metoo-what-happens-when-men-are-falsely-accused/?sh=5ce236d864d8>

¹⁴⁸ CBS Sunday Morning. *Katie Roiphe on attacks by „Twitter feminists“*. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=OEmmCv1-xqc>

U ovoj *hashtag* revoluciji, dakle, nema ničeg revolucionarnog. Čak se ne radi o revoluciji, nego o pokretu, koji je iz dobrih namjera prerastao u nešto lošije. Što je počelo kao savršen način osviještavanja globalnog društva o težini problema i količini seksualno motiviranih napada, uznemiravanja i zlodjela, pretvorilo se, kao što je već predstavljeno, u modernu inkviziciju, koja napada neistomišljenike putem interneta, javno sramoti i proziva te iste neistomišljenike i one, koje smatra neprikladnima, te pokušava gušiti glasove onih, koji se s njima ne slažu. Dapače, sudeći prema razvoju nove ljevice u SAD-u, takozvane „alt-left“ političke opcije, koja je proizvod i nusproizvod takozvanih „social justice warriors“ i političke korektnosti, koračamo opasno blizu doba, koje je zastrašujuće slično Orwellovoj „1984.“, gdje je neutemeljena optužba za nedolično ponašanje dovoljna da se nekoga uništi. Kako bi *#MeToo* i ovaj, kako sam ga predstavio, novi val feminizma zaista iskoristili svaku trunku utjecaja, koju mogu i postigli društvenu održivost na način, na koji to trenutno *Black Lives Matter* postiže, trebaju stabilizirati svoja stajališta, konsolidirati vodstvo pokreta, te jasno odrediti svoje ciljeve i, koliko god to ružno zvučalo, kontrolirati ili se distancirati od onih izoliranih slučajeva, kao i onih koji samo siju razdor i raskol, ne postižući nikakav konstruktivni društveni dijalog. Nažalost, čini se da se taj dijalog ne trude stvoriti, već upravo suprotno.

Dakako, ne može se reći da sam pokret nije imao pozitivnih rezultata. Okončanje karijere silovatelja, producenta i seksualnog nasilnika Harveyja Weinsteina samo je jedna od mnogih pobjeda pokreta. Osnaživanje i ohrabrivanje žrtava silovanja, da uopće progovore o svojim iskustvima velik je uspjeh, i iz javne je sfere vidljivo kako je *#MeToo* pokret ušao u povijest feminizma, time što je svojim djelovanjem osigurao i pravnu jednakost spolova po pitanju zaštite od seksualnih napada i napastvovanja. Također, po prvi se puta jedan društveni pokret izborio za nešto o čemu su i muškarci dugo vremena šutjeli, te je djelomice skinuta stigma sa muških žrtava

seksualnih napada. Za razliku od pokreta koje sam prethodno analizirao (vidi 2.1. i 2.2.), *#MeToo* po svojoj prirodi nije političko-državna revolucija (ili revolucija uopće, barem što se terminologije tiče), zbog čega ga je nemoguće odrediti prema predloženom modelu iz uvodnog poglavlja ovoga rada. Unatoč tome, ja bih se ipak usudio opisati ovaj pokret kao uspješan, iako je tek na početku svoga postojanja. Uspjeh, dakako, definiram prema idejnom načelu pokreta, a to je da ohrabri žene da se bore protiv znakova seksizma i spolno i rodno nedoličnog ponašanja, kao i da ohrabri žrtve seksualnih napada, neovisno o njihovom rodu i spolu, da istupe i ispričaju svoju priču. No, o samom kraju pokreta, kao u slučaju prethodno spomenutog *BLM*, ne može se govoriti, s obzirom na to da pokret tek, kako se čini, dolazi na svoje i stabilizira se.

2.4. MOGUĆNOST REVOLUCIJA U DANAŠNJE DOBA

Kao što je već spomenuto u uvodnom poglavlju, fokus ovog dijela rada je na mogućnosti izvedbe revolucije u suvremenom dobu. Važno je naglasiti kako je revolucija kao takva uvijek moguća jer za revolucijom posežu oni, koji nemaju što izgubiti. Može se reći da je dosta otežano govoriti o mogućnosti revolucije u današnje doba, i to zbog nekoliko fenomena današnjeg društva, koji mi se čine relevantnima za diskusiju: prvi je fenomen organizacije putem interneta i telekomunikacija, drugi fenomen je čisto mnoštvo političkog mišljenja, treći je opća ležernost današnjeg života srednje i radničke klase, kao i njihov pristup elementima luksuznog života i komocija više nego ikada do sada u povijesti, dok je četvrti fenomen sveopća nezainteresiranost za politiku i društveno stanje, koja vlada među mlađom populacijom.

Kao što je prikazano iz slučaja *Occupy* pokreta, pokreta *Black Lives Matter* i *#MeToo* pokreta, internet je omogućio nevjerojatnu kvalitetu u komunikaciji između članova pokreta diljem Zemlje. Zahvaljujući internetu, YouTube-u i Facebook-u, *Occupy* je 15. listopada 2011. organizirao globalni prosvjed zadivljujućih proporcija, prvi takav u našoj povijesti. Zahvaljujući *hashtag* opciji, Facebook-u i Twitter-u, Alicia Garza i Patrisse Cullors započele su 2013. godine *Black Lives Matter* pokret. Tarana Burke je *#MeToo* pokret započela na MySpace-u, dok je Alyssa Milano 2017. godine na Twitter-u prenijela pokret u novu, glasniju i globalnu fazu. Tako gledano, uspjesi omogućeni modernim tehnologijama telekomunikacija su neupitni. No već u prethodnim dijelovima rada smo spomenuli i izolirane slučajeve, koji su negativno utjecali na javnu percepciju pokreta, a samim time i na pokret kao takav. Tako imamo za primjer već spomenutu situaciju, u kojoj su putem videa „Anonymous“ *hacktivisti* pozvali na javnu odmazdu protiv policajca i njegove obitelji,⁹⁶ dok u slučaju *BLM* pokreta imamo već spomenuti primjer verbalnog napadanja nasumičnih bijelaca od strane razjarene grupe.¹²³ Najbolji primjer izoliranih

slučajeva #MeToo pokreta je kampanja „Believe Women“.¹⁴⁹ Ovakvi potezi u javnosti inače potkopavaju, ne samo osobni kredibilitet tih izoliranih slučajeva, nego i kredibilitet samih pokreta, na koje se pozivaju. S obzirom na globalnu povezanost svijeta putem interneta, ovakva djela i incidenti lakše dopiru do šire javnosti i za posljedicu imaju situaciju, u kojoj javnost iznimke percipira kao pravilo.

Što se pluraliteta političkog mišljenja danas tiče, mnogi pokreti počinju ideološki slično u nekom općem smislu, što znači, većina njih se može politički i ideološki svrstati pod ljevicu. No, kada dođe do određenih točaka u razvoju pokreta, istančaniji i specifični elementi političkih mišljenja pojedinaca, lako mogu dovesti do fragmentacije u manje pokrete, raskola među članovima ili do rasplinuća samoga pokreta. Ovaj fenomen ne možemo sada vidjeti na primjeru #MeToo pokreta, ali je vidljiv na primjeru *Occupy* pokreta, *BLM* pokreta i, interesantno, Francuske revolucije. U slučaju *Occupy* pokreta, s vremenom će biti lako primijetiti da se količina ljudi uključenih u sam pokret smanjivala kako je rastao broj donesenih odluka raznih država i drugih tijela, a koje su bile direktno ili indirektno rezultat upravo *Occupy* pokreta,⁹⁴ čime se on efektivno rasplinuo. U slučaju *BLM* pokreta, došlo je do točke, u kojoj danas vidimo primjere članova, koji zagovaraju ideju da su svi bijelci rasisti,¹²⁸ dok drugi takve ideje aktivno pokušavaju suzbiti.¹⁵⁰ Francuska revolucija, kao treći primjer, pokazuje što se dogodi, kada se mnogi republikanski i liberalni politički stavovi fragmentiraju u manje skupine i krenu u međusoban sukob sve do Napoleonova dolaska na vlast.¹⁵¹

¹⁴⁹ H. Lewis. *Why I've Never Believed in 'Believe Women'*. Pristup: 25 Listopad 2020.

<https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/05/believe-women-bad-slogan-joe-biden-tara-reade/611617/>

¹⁵⁰ L. Harris. *Denzel Washington, Morgan Freeman, Lil Wayne, Cornell West, Eric Dyson Discuss Black Lives matter*. Pristup: 3 Studeni 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=EdGF1afR5VQ>

¹⁵¹ N. Shusterman. *The French Revolution. Faith, Desire, and Politics*. str. 119-251

Treći fenomen, koji sam ranije spomenuo je opća ležernost života današnje srednje i radničke klase, kao i pristup elementima luksuznog života. Naime, danas u kapitalističkom sustavu, uz mogućnost kredita, dugova, minusa na računu i općeg života van vlastitih mogućnosti, običnom čovjeku srednje klase priviđa se da ima sve što mu treba i da ima (donekle) luksuzan život. Tako mu je indirektno oduzeta mogućnost da se uopće dovede do situacije, u kojoj više nema što za izgubiti, čime je eliminirana bilo kakva želja za radikalnim potezima, kao na primjer organizacija mase u smjeru revolucije. Kao što Le Bon napominje:

„Uloga puka je bila jednaka u svim revolucijama. Nikad nije puk onaj, koji ih začinje ili njima upravlja. Njegovo djelovanje raspiruju vođe. [...] Ali nove ideje prodiru u narod krajnjom sporošću. On obično prima revoluciju a da ne zna zašto, a kad slučajno uspije shvatiti zašto, revolucija je već odavna završena. Puk podiže revoluciju jer ga nagone da je diže...“

(Le Bon, 2004., str. 315-316.)

Dobar dio te ležernosti građanstva također proizlazi iz prava na glasanje, čime se u ljudima, koji vjeruju da time ostvaruju svoju političku moć, rađa osjećaj ispunjenosti, pa se do promjene treba samo čekati da istekne trenutni mandat. S druge strane, oni, koji vjeruju da su svi političari isti i da nije moguće promijeniti sustav, ionako ne izlaze na izbore i time ne samo da ne mijenjaju sustav, nego indirektno umanjuju moć bilo koje grupacije, koja bi se usudila pokušati promijeniti sustav.

Posljednji fenomen u nizu prikladnije je nazvati „sveopća letargija mlađe populacije“. Naime, kako neki izvori tvrde, iako su društvene mreže, internet i ostali pomoci u modernoj tehnologiji doprinijeli lakšem i naoko luksuznijem životu te organizaciji već spomenutih

društvenih pokreta, u jednakoj je mjeri poznato i to, da doprinose općoj nezainteresiranosti mlađe populacije za politikom.¹⁵² Interes za politikom, doduše, čini se da je krenuo rasti, ili se transformira, pa bi se moglo uskoro početi govoriti i o svojevrsnoj „revoluciji politike“, barem što se mladih tiče. Razlog tomu je činjenica da mladi svoj interes za politiku puno više pokazuju kroz „meme“ kulturu na internetu, nego putem metoda poznatih prijašnjim generacijama.¹⁵³ No, kao i nekoliko drugih pitanja već postavljenih u ovom radu, i ovo je pitanje, kojemu valja posvetiti posebno vrijeme i učiniti ga temom zasebne diskusije.

Drugi važan dio ove diskusije je, kako je već napomenuto, nedostatak dvaju ključnih faktora, koji su temeljni za uspješnu realizaciju revolucije, i njen nastanak uopće, a koji također pokazuju zašto je revolucija danas u praksi gotovo neprovediva, dok je teoretski i dalje moguća. Ta dva faktora su pitanje čelnika i aktera vladajućeg aparata i pitanje pobjedivosti postavljenog neprijatelja. Razlog uspjeha Američke revolucije je činjenica da njeni vođe, iako su imali realnu moć i utjecaj nad tadašnjim kolonijama, nisu imali nikakvu političku moć i nisu sudjelovali u vladajućem aparatu. Sva politička moć ležala je u rukama krune i njenih političkih tijela, pa je bilo jednostavnije obojati ih kao neprijatelje, što je narodu tada, očito, trebalo i bilo dovoljno da ustane protiv neprijatelja. Tako je glavni narativni antagonist, kojeg su vođe otpora postavili, postala Kruna i svi njeni akteri. U sklopu narativa revolucije, taj je neprijatelj imao za cilj spriječiti odvajanje i osamostaljenje Američkih kolonija kao zasebne države. Ovakav udaljeni neprijatelj bio je izuzetno podoban jer je bio od krvi i mesa, a na prijateljskoj strani pridružili su se vanjski moćnici, koji su oslabili tog istog neprijatelja. Samu pobjedu nad neprijateljem bilo je lako za osigurati, s obzirom na to da je on morao doći k njima jer nije od početka bio značajno

¹⁵² A. Eichen. *Why Aren't Young People More Involved in Politics?*. Pristup: 9 Studeni 2020.
<https://www.yesmagazine.org/opinion/2018/10/10/why-arent-young-people-more-involved-in-politics/>

¹⁵³ A. Kulkarni. *Internet meme and Political Discourse*. str. 13-17.

prisutan na Američkom kontinentu. Dakle, poprilično jednostavno pobjediv neprijatelj, kojemu je lako zaprijetiti i koji više nije prijatna kada ga se ubije.

Moderni pokreti, gledano iz ove perspektive, nailaze na poveći problem. Vođe pokreta često, ili nemaju nikakvu realnu moć, bilo političku, bilo ekonomsku, bilo društvenu (npr. filmske zvijezde), kao u slučaju *Occupy* pokreta; ili imaju realnu moć, ali su dio nedodirljivog establišmenta, kao u slučaju *#MeToo* i *Black Lives Matter* pokreta. Oni rijetki vođe, koji imaju podršku naroda, ali nemaju političku moć, na izborima ju lako steknu. Zbog toga, narod gubi revolucionarnog vođu, gleda na ulazak svog vanjskog čovjeka u redove vladajućeg aparata kao na pobjedu, ili kontinuiranim gubljenjem vođa, koji ulaze u redove vladajućeg aparata, izgubi volju za podizanjem revolucije. Demokratski sustav također je osigurao da nitko, barem prividno, ne može držati moć ili biti dio vladajućeg aparata predugo ili ako izgubi povjerenje naroda. Što se tiče drugog faktora, ova tri pokreta, kao mnogi današnji pokreti, postavili su apstraktne pojmove i ideje kao narativnog neprijatelja, što uvelike otežava uspjeh, s obzirom na to da ovakav neprijatelj nije ni na koji način pobjediv. *Occupy* je tako za neprijatelja uzeo nepoštenje i pohlepu. Jedini način pobjede je da u borbi između mase nemoćnih i nekolicine moćnih, ova nekolicina moćnih odluči poslušati nemoćne i, u trenutku milosti i poštenja, preda svoje vlasništvo. Ako nas je Locke ičemu naučio, to je da svatko svoje vlasništvo gleda kao pravednu stečevinu, pa je malo vjerojatno da će moćnici svoj pošteno stečen imetak razdijeliti među prosjacima. *#MeToo* za neprijatelja ima izuzetno interesantan i apstraktan koncept – mušku urođenu želju za silovanjem žena i pokazivanjem svoje muške nadmoći. Iako ova ideja ima itekako mističnu podlogu, koja bi vjerojatno zadovoljila i samog Le Bona, teško je vjerovati da je muškarcima želja za seksualnim nasiljem urođeni instinkt kao što je to, recimo, instinkt za disanjem ili hranjenjem. Ovakav apstraktni i mistični neprijatelj može se pobijediti samo na

način da se u potpunosti izmjeni psiha muškog roda, možda čak i na genetskoj razini, nekim mističnim strojem kakav se može naći na stranicama knjiga znanstvene fantastike ili super-zločinaca u stripovima. Jer, kako se narativ danas kreće, prosječan muškarac uvijek ima na umu želju za silovanjem.¹⁵⁴ Dakako, antagoniziranjem okvirno polovice pučanstva planeta jako je teško steći saveznike za revoluciju, a apstraktnim i nepobjedivim neprijateljem, koji je toliko mističan da graniči s neshvatljivim, teško je vidjeti mogućnost uspjeha i samim time pobuditi želju za nekakvom revolucijom.

Naposljetku, mišljenje, koje ovaj rad zastupa je to, da je razvojem demokracije i uz pomoć globalne komunikacije i informiranja, ljudski rod došao u doba, u kojem, barem prividno, represivni aparat više ne postoji. Represija se vrši uz volju naroda na one elemente društva, koji su sveopće nepoželjni i nepovoljni društvu u cijelosti, a ne samo vladajućem aparatu, kao što su kriminalci, religiozni i politički ekstremisti i teroristi. Sam vladajući aparat je, zahvaljujući kapitalističkom društvenom i ekonomskom ustroju, postao samo još jedna od menadžerskih funkcija i aparata. Demistifikacijom i sistematizacijom moći i granica te moći, koju vlada drži, a koje se postiglo uvođenjem transparentnosti i orijentiranjem zakona u korist građana, a ne vladajućeg aparata, također se demistificirao bilo kakav oblik represije, pa se ona sad naziva „remećenjem javnog reda i mira“, „uznemiravanjem ljudi“, „političkom korektnošću“, i slično. Putem ovih novih represivnih metoda, koje su dane narodu u ruke i koje su, moglo bi se reći, u potpunosti izvan kontrole vladajućih, narod sam nad svojim članovima i podskupinama vrši represiju. Stoga, jedina mogućnost prave revolucije danas je revolucija naroda protiv samog sebe.

¹⁵⁴ K. Markowicz. *Calling All Men Potential Rapists Only Endangers Women*. Pristup: 11 Studeni 2020. <https://forward.com/opinion/411440/calling-all-men-potential-rapists-only-endangers-women/>

3. ZAKLJUČAK

Revolucija kao metoda postizanja političkih i društvenih promjena bila je, kako se čini, samo još jedan u nizu društvenih trendova kroz povijest, a izuzev revolucionarnih pokreta za rušenje komunizma, niti jedna nije bila mirna. Kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju, današnjem građaninu posrednim je metodama oduzeta volja za pobunom, posebno putem prividnih metoda za legitimnim unošenjem promjena, kao što su referendumi i masovno poticanje reformi ili izbor ispravne osobe u redove vladajućeg aparata. Također, tu su i onemogućavanje građanstvu i pojedincima da se dovedu u poziciju gdje nemaju što izgubiti i najefikasnije, pretvaranje naroda u represivni aparat, time omogućavajući represiju naroda nad samim sobom.

Gledajući striktno kritički na revoluciju kao metodu, vodeći se predloženom klasifikacijom, lako je vidljivo kako *ad hoc* revolucije nikada nisu uspješne, dok one reakcionarne postižu ciljeve. Razlog tomu je najvjerojatnije to što kod *ad hoc* revolucija, vođe diktiraju ciljeve i razlog za pobunu, dok kod reakcionarnih revolucija vođe iskorištavaju već postojeće probleme i situacije, kako bi nagnali pučanstvo na ustanak. Po pitanju kriterija nasilja, očito je da sama karakteristika nasilnosti ili nenasilnosti nije ona, koja diktira uspjeh, nego samo specifične načine, kojima će pokret postići svoje ciljeve, to jest, kojim sredstvima će metoda revolucije biti provedena, kao i kojim načinom će se prezentirati svijetu i potencijalnim saveznicima. Treći kriterij, kriterij dosega, je onaj, koji također diktira uspješnost pokreta. Naime, svaki pokret dugoročnog dosega bio je uspješan – Amerikanci su se „oslobodili“ nepravdnog stranog vladara, Kinezi su se „oslobodili“ korumpirane vlade, a zemlje Varšavskog pakta su se „oslobodile“ jarma komunizma. Svaki pokret, koji je imao kratkoročan doseg, kao Francuska revolucija, nije uspio. Razlog tomu je istovremeno nedefiniranost motivacije, koja će

privući masu, kao i ujedinjenost mase, kako bi se pokret održao dovoljno dugo na životu da postigne vlastiti cilj, koji su vođe postavili.

Osvrnemo li se na moderne pokrete, teško je primijeniti model klasifikacije revolucija izložen u uvodu i korišten u slučaju republikanskih i komunističkih revolucija. Dapače, čini se kako moderni pokreti namjerno odstupaju od tradicionalne metode revolucije i pokušavaju uspostaviti neku novu, dok neki uopće ne pripadaju konceptu revolucije. Niti jedan od modernih pokreta, koji se predstavljaju kao revolucionarni, za cilj nema nešto što bi se moglo ostvariti klasičnom metodom revolucije. Stoga, valja pomno pratiti trenutne događaje u svijetu kako bismo mogli na živućem primjeru izučiti, ne samo koja je uloga modernih tehnologija komunikacije u organizaciji i u ostvarenju pokreta, nego i u što se to zapravo revolucija pretvara, to jest, u što ona u ovom trenutku evoluirala. Jedan zaključak možemo donijeti sa sigurnošću, a to je da revolucija kao metoda postizanja promjena nikada neće prestati biti aktualna; možda će se promijeniti specifični pristupi i alati, koji su na raspolaganju revolucionarima, ali revolucija kao ideja ostat će aktualna i dalje, dok god cijela populacija ljudske vrste ne izgubi potrebu ili volju za oslobođenjem od represije ili zlobe, kojeg god oblika ona bila.

Osobno smatram kako je revolucija, kao metoda postizanja ciljeva bilo koje grupacije, oduvijek bila destruktivna, a danas možda i destruktivnija nego inače. Obzirom na današnji kapitalistički ustroj svijeta i međusobnu ekonomsku ovisnost svih o svima, te uzevši u obzir spomenutu destruktivnost revolucija, lako je moguće da uspješna revolucija u nekoj od zemalja ključnih za globalnu ekonomiju rezultira doslovnim globalnim krahom ekonomije kakav još kao društvo nismo nikada doživjeli u proporcijama kakve ne možemo niti zamisliti. Dapače, slična situacija se mogla razviti potencijalno iz prethodno diskutiranog *Occupy* pokreta u jeku globalne mobilizacije, no možda je i bolje da nismo. Vrlo je jasno kako svi pripadnici srednje, radničke i

siromašne klase našeg društva osjećaju teret nepravde što postoje osobe na svijetu koji su pukim slučajem došle u posjed bogatstva čiji bi djelić samo izbavio iz siromaštva onaj dio društva u najgoroj ekonomskoj situaciji. No, to isto tako ne znači za sigurno da bi oni „novi“, koji bi revolucijom došli na vlast, učinili ovaj svijet ikako boljim. Kušnja bogatstva i „imanja više“ je jedna od, usudio bih se reći, osnovnih ljudskih instinkata. Dapače, biti u društvu znači imati u društvu, što dovodi do zaključka da je posjed jedno od ključnih definirajućih odrednica čovjeka kao društvenog bića. Dakle, mogućnost da osoba koja dođe na vlast revolucijom bude nepokolebljivo oličenje vrlina i ideala su gotovo nikakve. S druge strane, što se direktne demokracije tiče, što je veći broj stanovnika, vjerujem da se time više razrjeđuje moć, čime i slabi moć države, jer slabi ujedinenost i odlučnost njenog naroda. Stoga, vjerujem da, kao globalno društvo, živimo u situaciji nužnog zla, te da sama revolucija kao metoda nebi ni na koji način imala pozitivan učinak na društvo danas, niti pozitivne posljedice u bliskoj budućnosti.

4. LITERATURA

A

Adam, Karla (2011). *Occupy Wall Street protests go global*. The Washington Post. Pristup: 11 Travanj 2020. https://www.washingtonpost.com/world/europe/occupy-wall-street-protests-go-global/2011/10/15/gIQAp7kimL_story.html

Adomeit, Hannes (2019). *Did Gorbachev push Honecker to embark on comprehensive reform?*. Raam op Rusland. Leiden, Leiden University.

AFP - Agence France-Presse (2011). *'Indignant' protests to go global on Saturday*. France 24. Pristup: 29 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111205005640/http://www.france24.com/en/20111015-indignant-protests-go-global-saturday>

Ahmed, Tufayel (2017). *'Kill Bill' Star Uma Thurman Declares #MeToo, Says Weinstein Doesn't Even Deserve A Bullet*. Newsweek. 14 Travanj 2020. <https://www.newsweek.com/what-happened-uma-thurman-kill-bill-actor-blasts-harvey-weinstein-declares-721303>

Alexander, Bevin (1992). *The Strange Connection: U.S. Intervention in China, 1944-1972*. Westport, Praeger Publishers.

Andress, David (1999). *French Society in Revolution, 1789–1799*. Machester, Manchester University Press.

Anonymous (2011). *Anonymous Joins #OCCUPYWALLSTREET*. AdBusters Blog, Web Archive. Pristup: 11 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111009004643/http://www.adbusters.org/blogs/adbusters-blog/anonymous-joins-occupywallstreet.html>

B

Barnouin, Barbara, Yu Changgen (2006). *Zhou Enlai: A Political Life*. Hong Kong, The Chinese University Press.

Barrabi, Thomas (2014). *Michael Brown Robbed Convenience Store, Stole Cigarillos Before Darren Wilson Shooting, Dorian Johnson Says*. International Business Times. Pristup: 21 Svibanj 2020. <https://www.ibtimes.com/michael-brown-robbed-convenience-store-stole-cigarillos-darren-wilson-shooting-dorian-1729359>

Batchelor, Laura (2011). *Occupy Wall Street lands on private property*. CNN Money. Pristup: 12 Travanj 2020. https://money.cnn.com/2011/10/06/news/companies/occupy_wall_street_park/index.htm

BBC News Staff (2011). *US Occupy protesters clash with police at Oakland port*. BBC News. Pristup: 10 Travanj 2020. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-15568057>

Black Lives Matter. Web Portal. Pristup: 9 Svibanj 2020. <https://blacklivesmatter.com>

Blanning, Timothy Charles William (1998). *The French Revolution: Class War or Culture Clash?*. MacMillan Education UK.

Boesche, Roger (2006). *Tocqueville's Road Map: Methodology, Liberalism, Revolution, and Despotism*. Lexington Books.

Borysenko, Karlyn (2020). *The Dark Side Of #MeToo: What Happens When Men Are Falsely Accused*. Forbes. Pristup: 18 Lipanj 2020.

<https://www.forbes.com/sites/karlynborysenko/2020/02/12/the-dark-side-of-metoo-what-happens-when-men-are-falsely-accused/?sh=5ce236d864d8>

Bostock, Bill (2019). *Obama laid into young people being 'politically woke' and 'as judgemental as possible' in a speech about call-out culture*. Business Insider. Pristup: 22 Listopad 2020.

<https://www.businessinsider.com/barack-obama-slams-call-out-culture-young-not-activism-2019-10>

Breen, Timothy H. (2010). *American Insurgents, American Patriots: The Revolution of the People*. New York, Hill and Wang.

Bridge, Adrian (2014). *Sopron, Hungary: the picnic that changed everything*. The Telegraph Online. Pristup: 3 Travanj 2020.

<https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/hungary/articles/Sopron-Hungary-the-picnic-that-changed-the-world/>

Buffet, Warren E. (2011). *Stop Coddling the Super-Rich*. The New York Times. Pristup: 11 Travanj 2020. <https://www.nytimes.com/2011/08/15/opinion/stop-coddling-the-super-rich.html>

C

Cadei, Emily (2017). *Few in Washington are saying #MeToo. California congresswoman wants to change that*. The Miami Herald. <https://www.miamiherald.com/news/politics-government/article180767911.html>

Camus, Albert (1960). *The Rebel*. Bombay, The Times of India Press.

Carrega, Christina (2019). *Judge to suggest future for NYPD cop accused of killing Eric Garner with chokehold*. ABC News. Pristup: 22 Svibanj 2020. <https://abcnews.go.com/US/judge-determine-future-nypd-cop-accused-killing-eric/story?id=63502832>

CBS Sunday Morning (4 Veljače 2020). *Katie Roiphe on attacks by „Twitter feminists“*. [Video] YouTube. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=OEmmCv1-xqc>

Chang, Jung, Jon Halliday (2005). *Mao, The Unknown Story*. New York, Random House.

Chiang, Kai-shek (Madame) (1978). *Conversations with Mikhail Borodin*. London, Free Chinese Centre.

CNN Wire Staff (2011). *Occupy Wall Street protesters support injured war veteran*. CNN News Archive. Pristup: 12 Travanj 2020. <https://edition.cnn.com/2011/10/27/us/occupy-wall-street/>

Conover, Michael D., C. Davis, E. Ferrara, K. McKelvey, F. Menczer, A. Flammini (2013). „The Geospatial Characteristics of a Social Movement Communication Network.“ *PLoS One*, Vol. 8, #3. Yamir Moreno, Editor. San Francisco, Public Library of Science.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3590214/>

Corey, Dan (2017). *Here's a list of political figures accused of sexual misconduct*. NBC News. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.nbcnews.com/storyline/sexual-misconduct/here-s-list-political-figures-accused-sexual-misconduct-n827821>

Coscarelli, Joe (2011). *Anonymous Outs NYPD Officer Who Pepper-Sprayed Occupy Wall Street Protesters*. Intelligencer. Pristup: 16 Travanj 2020.
https://nymag.com/intelligencer/2011/09/anonymous_outs_nypd_officer_wh.html

Countries Quest. *The Manchu Quing Dynasty (1644-1911), Internal Threats*. Pristup: 9 Rujan 2020.
http://www.countriesquest.com/asia/china/history/imperial_china/the_manchu_qing_dynasty_1644-1911/internal_threats.htm.

Courtemanche, Eleanor (2019). *The Fourth and Fifth Waves*. Arcade, Stanford. Pristup: 21 Lipanj 2020. <https://arcade.stanford.edu/blogs/fourth-and-fifth-waves>

Crabtree, Charles, David Darmofal, Holger L. Kern (2014). *A Spatial Analysis of the Impact of West German Television on Protest Mobilization During the East German Revolution*. Columbia, University of South Carolina. Pristup: 19 Travanj 2020.
https://people.cas.sc.edu/darmofal/spatial_analysis_WGTV.pdf

CroL Tim (2017). *Vjerni čitatelji portala Željke Markić raspravljaju o homoseksualnosti: to je direktni utjecaj demona ili samog Sotone, a homoseksualci su bolesnici bez obzira na spol*. CroL. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8931-vjerni-citatelji-portala-zeljke-markic-raspravljaju-o-homoseksualnosti-to-je-direktni-utjecaj-demona-ili-samog-sotone>

Cummins, Christian (2009). *A World-Changing European Picnic*. The Vienna Review online archive. Pristup: 5 Travnja 2020.
<https://web.archive.org/web/20180705004851/https://www.viennareview.net/news/front-page/a-world-changing-european-picnic>

Curry, Andrew (2009). *A Peaceful Revolution in Leipzig*. Spiegel International Online Archive. Pristup: 2 Travanj 2020. <https://www.spiegel.de/international/germany/we-are-the-people-a-peaceful-revolution-in-leipzig-a-654137.html>

Čakardić, Ankica (2019). *Sablasti Tranzicije: Socijalna Historija Kapitalizma*. Rijeka-Zagreb, Biblioteka Rad i Misao.

D

Dataracer. *@Dataracer117* (2020). „Gal Gadot is recieving harassment...“ Twitter. Pristup: 12 Listopad 2020. <https://twitter.com/Dataracer117/status/1315532564061396992>

Day, Elizabeth (2015). *#BlackLivesMatter: the birth of a new civil rights movement*. The Guardian. Pristup: 18 Svibanj 2020.
<https://www.theguardian.com/world/2015/jul/19/blacklivesmatter-birth-civil-rights-movement>

Department of Justice Memorandum (2015). *DEPARTMENT OF JUSTICE REPORT REGARDING THE CRIMINAL INVESTIGATION INTO THE SHOOTING DEATH OF MICHAEL BROWN BY FERGUSON, MISSOURI POLICE OFFICER DARREN WILSON*. United States Department of Justice. Pristup: 24 Svibanj 2020.
https://www.justice.gov/sites/default/files/opa/press-releases/attachments/2015/03/04/doj_report_on_shooting_of_michael_brown_1.pdf

Doyle, William (2003). *The Oxford History of the French Revolution*. Oxford, Oxford University Press.

Drezner, Daniel W. (2018). *#MeToo and the trouble with new norms*. The Washington Post. Pristup: 14 Lipanj 2020.
<https://www.washingtonpost.com/news/posteverything/wp/2018/02/14/metoo-and-the-trouble-with-norms/>

Drezner, Daniel W. (2018). *#MeToo, one year later*. The Washington Post. Pristup: 14 Lipanj 2020. <https://www.washingtonpost.com/outlook/2018/10/11/metoo-one-year/>

E

Eichen, Adam (2018). *Why Aren't Young People More Involved in Politics?*. yes! Magazine. Pristup: 9 Studeni 2020. <https://www.yesmagazine.org/opinion/2018/10/10/why-arent-young-people-more-involved-in-politics/>

Encyclopedia Britannica. *Chinese Revolution*. Pristup: 5 Kolovoz, 2020.
<https://www.britannica.com/event/Chinese-Revolution-1911-1912>.

Encyclopedia Britannica. *English Civil Wars*. Pristup: 7. Listopad, 2020.
<https://www.britannica.com/event/English-Civil-Wars/>

Encyclopedia Britannica. *Warlord*. Pristup: 5 Kolovoz, 2020.
<https://www.britannica.com/topic/warlord-Chinese-history>.

Erdei, Christian (2014). *The picnic that changed European history*. Deutsche Welle online archive. <https://www.dw.com/en/the-picnic-that-changed-european-history/a-4580616>

F

Farrow, Ronan (2017). *Weighing the Costs of Speaking Out About Harvey Weinstein*. The New Yorker. Pristup: 10 Lipanj 2020. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/weighing-the-costs-of-speaking-out-about-harvey-weinstein>

Farrow, Ronan (2017). *From Aggressive Overtures to Sexual Assault: Harvey Weinstein's Accusers Tell Their Stories*. The New Yorker. Pristup: 9 Lipanj 2020.

<https://www.newyorker.com/news/news-desk/from-aggressive-overtures-to-sexual-assault-harvey-weinsteins-accusers-tell-their-stories>

Ferling, John E. (2002). *Setting the World Ablaze: Washington, Adams, Jefferson, and the American Revolution*. Oxford University Press.

Ferling, John E. (2003). *A Leap in the Dark: The Struggle to Create the American Republic*. Oxford University Press.

Ferling, John E. (2007). *Almost a Miracle*. Oxford University Press.

Ferling, John E. (2015). *Whirlwind: The American Revolution and the War That Won It*. Bloomsbury Publishing USA.

Feuer, Alan (2012). *Occupy Sandy: A Movement Moves to Relief*. The New York Times. Pristup: 20 Travanj 2020. <https://www.nytimes.com/2012/11/11/nyregion/where-fema-fell-short-occupy-sandy-was-there.html?>

Fulbrook, Mary. (2015). *History of Germany, 1918–2014: the divided nation (4th Edition)*. Oxford, Wiley-Blackwell.

G

Galuppo, Mia, Katie Kilkenny (2018). *Gary Oldman's Son Pens Open Letter Defending Father From Domestic Abuse Claims*. The Hollywood Reporter. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.hollywoodreporter.com/news/gary-oldmans-son-pens-open-letter-defending-father-domestic-abuse-claims-1092566>

Glamour. *Post-Weinstein, These Are the Powerful Men Facing Sexual Harassment Allegations*. Glamour.com. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.glamour.com/gallery/post-weinstein-these-are-the-powerful-men-facing-sexual-harassment-allegations>

Grey Ellis, Emma (2018). *How #HimToo Became the Anti #MeToo of the Kavanaugh Hearings*. Wired. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.wired.com/story/brett-kavanaugh-hearings-himtoo-metoo-christine-blasey-ford/>

Goldstein, Joseph, Marc Santora (2014). *Staten Island man Died From Chokehold During Arrest, Autopsy Finds*. The New York Times. Pristup: 17 Svibanj 2020. <https://www.nytimes.com/2014/08/02/nyregion/staten-island-man-died-from-officers-chokehold-autopsy-finds.html>

Goldstone, Jack A. (1984). "Reinterpreting the French Revolution". *Theory and Society* 13. Worldwide, Springer Science+Business Media.

H

Harris, Lonnel [LONNELHARRISLIVE 2] (10 Lipanj 2020). *Denzel Washington, Morgan Freeman, Lil Wayne, Cornell West, Eric Dyson Discuss Black Lives matter*. YouTube. Pristup: 22 3 Studeni 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=EdGF1afR5VQ>

Heinke, Lothar (2009). *Das Ende der Angst*. Der Tagesspiegel Online Archive. Pristup: 2 Travanj 2020. <https://www.tagesspiegel.de/berlin/massendemo-auf-dem-alex-das-ende-der-angst/1626272.html>

Helmore, Edward (2018). *Want to be more assertive in life? This former dominatrix will show you how*. The Guardian. Pristup: 22 Lipanj 2020. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/mar/30/dominatrix-classes-be-more-assertive-work-and-life>

Hibbert, Christopher (1980). *The Days of the French Revolution*. New York, William Morrow and Co.

Hina (2013). *25% Građana presudilo što je brak: Istra i Rijeka jedine u Hrvatskoj glasovale PROTIV*. Jutarnji List. Pristup: 16 Listopad 2020. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/25-gradana-presudilo-sto-je-brak-istra-i-rijeka-jedine-u-hrvatskoj-glasovale-protiv-924269>

Hobbes, Thomas (1990). *Behemoth or The Long Parliament*. Chicago, Chicago University Press.

Hobbes, Thomas (1998). *Leviathan: Edited with an Introduction and Notes by J.C.A. Gaskin*. New York, Oxford University Press.

Hoffmeister, Hans, Mirko Hemple (2000). *Die Wende in Thüringen: ein Rückblick*. Arnstadt-Weimar, Thüringische Landeszeitung / Rhino Verlag.

Hogue, Ilyse (2012). *Occupy Is Dead! Long Live Occupy!*. The Nation. Pristup: 27 Travanj 2020. <https://www.thenation.com/article/archive/occupy-dead-long-live-occupy/>

Houser, Nancy (2011). *Noam Chomsky's statement on the Wall Street protests*. Digital Journal. Pristup: 17 Travanj 2020. <http://www.digitaljournal.com/article/311959>

I

India Today Web Desk (2018). *How a US mom's Him Too tweet about her son backfired hilariously*. India Today. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.indiatoday.in/world/story/him-too-memes-metoo-pieter-hanson-1360186-2018-10-10>

Isaacs, David (2018). "Sexual harassment", *Journal of pediatrics and child health*. Wiley Online Library. Pristup: 8 Lipanj 2020. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jpc.13877>

J

Jeffries Warfield, Zenobia (2018). *Me Too Creator Tarana Burke Reminds Us This Is About Black and Brown Survivors*. yes! Magazine. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.yesmagazine.org/democracy/2018/01/04/me-too-creator-tarana-burke-reminds-us-this-is-about-black-and-brown-survivors/>

Jones, Howard (2002). *Crucible of Power: A History of American Foreign Relations to 1913*. Scholarly Resources Inc.

Jones, Claire (2012). *BoE official pitches his tent with Occupy*. Financial Times. Pristup: 18 Travanj 2020. <https://www.ft.com/content/5075dbd8-22bb-11e2-8edf-00144feabdc0>

Jordan, Donald A. (1976). *The Northern Expedition: China's National Revolution of 1926-1928*. Honolulu, University Press of Hawaii.

Jourdan, Annie (2007). „The "alien origins" of the French Revolution: American, Scottish, Genevan, and Dutch influences“. *Proceedings of the Annual Meeting of the Western Society for French History (Vol. 35)*. str. 185-205. University of Amsterdam - Digital Academic Repository. Pristup: 25 Rujan, 2020. https://pure.uva.nl/ws/files/4275659/61162_295918.pdf

K

K., Marley. [[@MarleyK20](https://twitter.com/MarleyK20)]. Twitter profil. Pristup: 9 Listopad 2020. <https://twitter.com/MarleyK20>

K., Marley (2020). *Yes My Dear, All White People Are Racist*. Medium.com, Age of Awareness. Pristup: 16 Listopad 2020. <https://medium.com/age-of-awareness/yes-all-white-people-are-racist-eefa97cc5605>

Kates, Gary, ed. (1998). *The French Revolution: Recent Debates & New Controversies*. London: Routledge.

Kelly, Martin (2020). *American Involvement in Wars From Colonial Times to the Present*. ThoughtCo. Pristup: 4 Rujan 2020. <https://www.thoughtco.com/american-involvement-wars-colonial-times-present-4059761>

Kulkarni, Anushka (2017). „Internet meme and Political Discourse“. *Journal of Content, Community & Communication*. Svezak 6. Madhya Pradesh, Amity University Press. str. 13-17.

Kunkle, Fredrick (2020). *Protesters target D.C. diners, triggering backlash after heckling woman*. The Washington Post. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.washingtonpost.com/dc-md-va/2020/08/25/dc-protesters-blm-diner-confrontation/>

L

Le Bon, Gustave (2004). *Psihologija Naroda, Gomila, Revolucija*. Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb.

Lefebvre, Georges (1962). *The French Revolution: From its Origins to 1793*. New York, Columbia University Press.

Lenin, Vladimir Ilijič (1917). *Meeting of the Central Committee of the R.S.D.L.P.(B.) on October 10 (23), 1917*. Pristup: 10 Listopad, 2020. <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/oct/10a.htm>

Lewis, Helen (2020). *Why I've Never Believed in 'Believe Women'*. The Atlantic. Pristup: 25 Listopad 2020. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/05/believe-women-bad-slogan-joe-biden-tara-reade/611617/>

Livsey, Anna (2018). *Liam Neeson says harassment allegations are now 'a witch-hunt'*. The Guardian. Pristup: 20 Lipanj 2020. <https://www.theguardian.com/film/2018/jan/13/liam-neeson-says-harassment-allegations-have-become-a-witch-hunt>

Lohmann, Susanne (1994). "The Dynamics of Informational Cascades: The Monday Demonstrations in Leipzig, East Germany, 1989-91". *World Politics*, Vol. 47, #1, str. 42-101. Cambridge, Cambridge University Press.

M

Macpherson, Crawford Brough (1975). *The Political Theory of Possessive Individualism. Hobbes to Locke*. Oxford, Oxford University Press.

Macrotrends. *Leipzig, Germany Metro Area Population 1950-2020*. Pristup: 11 Studeni 2020. www.macrotrends.net/cities/204439/leipzig/population

Mansoor, Sanya (2020). *93% of Black Lives Matter Protests Have Been Peaceful, New Report Finds*. Time Magazine. Pristup: 15 Studeni 2020. <https://time.com/5886348/report-peaceful-protests/>

Markowicz, Karol (2018). *Calling All Men Potential Rapists Only Endangers Women*. Forward. Pristup: 11 Studeni 2020. <https://forward.com/opinion/411440/calling-all-men-potential-rapists-only-endangers-women/>

Marley, David (2008). *Wars of the Americas: A Chronology of Armed Conflict in the Western Hemisphere, 1492 to the Present (Vol. 2)*. Santa Barbara, CA, ABC-CLIO.

Mathias, Christopher (2011). *Anonymous Threatens NYPD After Alleged Police Brutality During #OccupyWallStreet Protests (VIDEO)*. The Huffington Post. Pristup: 19 Travanj 2020. https://www.huffpost.com/entry/anonymous-threatens-nypd-_n_983941

Mayr, Walter (2009). *Cutting the Fence and Changing History*. Spiegel International. Pristup: 2 Travanj 2020. <https://www.spiegel.de/international/europe/hungary-s-peaceful-revolution-cutting-the-fence-and-changing-history-a-627632.html>

McDermott, John (2019). *Those People We Tried to Cancel? They're All Hanging Out Together*. The New York Times. Pristup: 25 Listopad 2020. <https://www.nytimes.com/2019/11/02/style/what-is-cancel-culture.html>

McPhee, Peter (2015). *The French Revolution*. Melbourne, Melbourne University.

Miami Herald Staff (2012). *Trayvon Martin, a typical teen with dreams of flying or fixing planes*. Tampa Bay Times. Pristup: 14 Svibanj 2020. <https://www.tampabay.com/news/publicsafety/crime/trayvon-martin-a-typical-teen-with-dreams-of-flying-or-fixing-planes/1221425/>

Milano, Alyssa (15. Listopad, 2017). "If you've been sexually harassed or assaulted write 'me too' as a reply to this tweet. [picture]". @Alyssa_Milano. https://twitter.com/Alyssa_Milano/status/919659438700670976

Miller, Hunter (1931). "British-American Diplomacy: Treaty of Paris". *The Avalon Project at Yale Law School*. Pristup: 18 Rujan 2020. https://avalon.law.yale.edu/18th_century/parisno.asp

Minin, Oleg et al. (c. 2015). *From Empire to Republic - Interactive Map of the Petrograd October Insurrection*. Bard College: Experimental Humanities and Eurasian Studies. Pristup: 10. Listopad, 2020. <https://projects.eh.bard.edu/1917/oct-maps.html>.

Moorehead, Renelda (4 Listopad 2011). „I am inordinately proud of the Protestors...“. Comment on Amity Paye. *Protesters Stay in Liberty Square to Demonstrate Against Corporate Greed*. Amsterdam News. Pristup: 17 Travanj 2020. https://archive.is/20130102022028/http://www.amsterdamnews.com/news/local/article_133d2f3e-ea4d-11e0-88a1-001cc4c002e0.html

Morris, Amanda (2018). *#HimToo: Left And Right Embrace Opposing Takes On Same Hashtag*. NPR.com - National Public Radio. Pristup: 25 Lipanj 2020. <https://www.npr.org/2018/10/11/656293787/-himtoo-left-and-right-embrace-opposing-takes-on-same-hashtag?t=1595832479635>

Morrison, Christian, Wayne Snyder (2000). "The income inequality of France in historical perspective". *European Review of Economic History*. Cambridge, Cambridge University Press.

Moseley, Ray (8 Studeni 1989). *Cabinet Resigns in East Germany*. The Chicago Tribune. Pristup: 13 Studeni 2020. <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1989-11-08-8901290107-story.html>

Mumford, Gwilym, Stephanie Kirchgaessner (2018). *Asia Argento denies sexual assault of 17-year-old actor*. The Guardian. Pristup: 22 Lipanj 2020. <https://www.theguardian.com/film/2018/aug/21/asia-argento-denies-sexual-assault-claims-anthony-bourdain>

O

O'Malley, Harris (2018). *Treating men like idiots is the wrong way to stop sexual harassment*. The Washington Post. Pristup: 24 Lipanj 2020. <https://www.washingtonpost.com/news/post-nation/wp/2018/02/01/for-men-in-the-metoo-era-the-mike-pence-rule-is-the-easy-way-out/>

O'Sullivan, Michael, Richard Kersley (2010). *Global Wealth Report 2010*. Credit Suisse Research Institute, Zurich. <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/research/publications/credit-suisse-global-wealth-report.pdf>

Ohlheiser, Abby (2017). *The woman behind 'Me Too' knew the power of the phrase when she created it — 10 years ago*. The Washington Post. Pristup: 8 Lipanj 2020. <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2017/10/19/the-woman-behind-me-too-knew-the-power-of-the-phrase-when-she-created-it-10-years-ago>

Oluo, Ijeoma (2017). *Due Process Is Needed For Sexual Harassment Accusations—But For Whom?*. The Establishment. Pristup: 9 Lipanj 2020. <https://theestablishment.co/due-process-is-needed-for-sexual-harassment-accusations-but-for-whom-968e7c81e6d6/>

Østergaard, Anders (2014). *1989*. Yle. FI: Magic Hour Films, First Hand Films.

P

Petrović, Gajo (1983). *Filozofija i Revolucija*. Zagreb, Biblioteka Naprijed.

Plog, Ulla (2004). *15 Jahre Danach - „Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben“*. Frankfurter Allgemeine. Pristup: 13 Travanj 2020. <https://www.faz.net/aktuell/politik/15-jahre-danach-wer-zu-spaet-kommt-den-bestraft-das-leben-1191290.html>

Puhovski, Žarko (1980). *Povijest i Revolucija: Ogledi o pretpostavkama i konzekvencijama filozofijskog mišljenja*. Zagreb, Biblioteka suvremene političke misli.

R

Raspers France, Lisa (2018). *Rose McGowan facing backlash for urging 'be gentle' with Argento*. CNN Entertainment. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://edition.cnn.com/2018/08/21/entertainment/rose-mcgowan-asia-argento/index.html>

Raunić, Raul (2017). „Revolucije i legitimnost.“ *Filozofije Revolucija i Ideje Novih Svjetova*. Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Revolution89 Tim (2015). *Anniversary protests: 7 October 1989*. Revolution und Mauerfall. Pristup: 4 Travanj 2020. <https://revolution89.de/en/revolution/anniversary-protests-7-october-1989/>

Richardson, Hannah (2012). *Occupy protest movement to go into schools*. BBC News. Pristup: 16 Travanj 2020. <https://www.bbc.com/news/education-16650613>

Robbins, Christopher (2011). *Dr. Cornel West Joins Occupy Wall Street, Will Lead Meeting Tonight*. Gothamist. Pristup: 16 Travanj 2020. <https://gothamist.com/news/dr-cornel-west-joins-occupy-wall-street-will-lead-meeting-tonight>

Rose, John Holland (1913). *The Revolutionary and Napoleonic Era, 1789–1815 (Sixth ed.)*. New York: G.P. Putnam's Sons.

Rosenberg, Alyssa (2018). *The #MeToo movement is at a dangerous tipping point*. The Washington Post. Pristup: 24 Lipanj 2020. <https://www.washingtonpost.com/news/act-four/wp/2018/01/17/the-metoo-movement-is-at-a-dangerous-tipping-point/>

S

Sanchez. Ray (2011). *More than 50 arrested in Wall street protest*. Reuters. Pristup: 17 Travanj 2020. <https://web.archive.org/web/20111003192924/http://news.yahoo.com/wall-street-protesters-march-police-025924383.html>

Saul, Stephanie (2017). *'Victim Feminism' and Sexual Assault on Campus*. The New York Times. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2017/11/03/education/edlife/christina-hoff-sommers-sexual-assault-feminism.html>

- Schmemmann, Serge (1989). *500,000 IN EAST BERLIN RALLY FOR CHANGE; Emigres Are Given Passage to West*. The New York Times Online Archive. Pristup: 28 Ožujak 2020. <https://www.nytimes.com/1989/11/05/world/500000-in-east-berlin-rally-for-change-emigres-are-given-passage-to-west.html?scp=1&sq=alexanderplatz&st=nyt>
- Schoppa, R. Keith (2000). *The Columbia Guide to Modern Chinese History*. New York, Columbia University Press.
- Schram, Stuart, Timothy Cheek, Nancy J. Hodes (2015). *Mao's Road to Power: Revolutionary Writings, Vol.8: From Rectification to Coalition Government, 1942-July 1945*. New York and London, Routledge.
- Seales, Rebecca (2018). *What has #MeToo actually changed?*. BBC News. Pristup: 19 Lipanj 2020. <https://www.bbc.com/news/world-44045291>
- Sebestyen, Victor (2009). *Revolution 1989: The Fall of the Soviet Empire*. New York, Pantheon Books.
- Severson, Kim (2018). *Asia Argento, a #MeToo Leader, Made a Deal With Her Own Accuser*. The New York Times. Pristup: 22 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2018/08/19/us/asia-argento-assault-jimmy-bennett.html>
- Severson, Kim (2018). *Jimmy Bennett Says He Feared Speaking Out About Asia Argento*. The New York Times. Pristup: 22 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2018/08/22/us/jimmy-bennett-statement-asia-argento.html>
- Sherwood, Roy Edward (1997). *Oliver Cromwell: King In All But Name, 1653–1658*. New York, St Martin's Press.
- Shusterman, Noah (2021). *The French Revolution. Faith, Desire, and Politics*. London and New York, Routledge.
- Sledge, Matt (2011). *NYC Transit Union Joins Occupy Wall Street*. The Huffington Post. Pristup: 14 Travanj 2020. https://www.huffpost.com/entry/nyc-transit-union-joins-o_n_987156
- Smartt Serres, Nicole (2017). *Sexual Harassment In The Workplace In A #MeToo World*. Forbes. Pristup: 27 Lipanj 2020. <https://www.forbes.com/sites/forbeshumanresourcescouncil/2017/12/20/sexual-harassment-in-the-workplace-in-a-metoo-world/>
- Smith, George H. (17. Siječanj, 2012). *The Boston Tea Party*. Libertarianism.org. Pristup: 29 Kolovoz 2020. <https://www.libertarianism.org/publications/essays/excursions/boston-tea-party>
- Steinberg, Mark D. (2017). *The Russian Revolution, 1905-1921*. Oxford, Oxford University Press.
- Steingart, Gabor, Ulrich Schwarz (1994). „*Wir waren abgedröft*“. Der Spiegel Online Archive. Pristup: 26 Ožujak 2020. <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13684538.html>

Strachan, Jessica (2011). *Michael Moore gives speech at Liberty Plaza for 'Occupy Wall Street'*. Michigan mLive, The Flint Journal. Pristup: 16 Travanj 2020. https://www.mlive.com/entertainment/flint/2011/09/michael_moore_gives_speech_at.html

Strand, David (2002). "Chapter 2: Citizens in the Audience and at the Podium". *Changing Meanings of Citizenship in Modern China*, Goldman, Merle; Perry, Elizabeth (uredile). Cambridge-Massachusetts, Harvard University Press.

T

Tareen, Sophia (2017). *Latest Front in Weinstein Scandal: Statehouses Say 'Me Too'*. U.S. News & World Report. Pristup: 26 Lipanj 2020. <https://www.usnews.com/news/best-states/illinois/articles/2017-10-24/open-letter-alleges-sexual-harassment-in-illinois-politics>

Tilly, Charles (1993). *European Revolutions 1492-1992*. Cambridge, Blackwell.

Tilly, Charles (1973). *Revolutions and Collective Violence*. Michigan, University of Michigan.

Tiseth, Dorie Chaille (2017). *Sexual harassment accusations have turned into a witch hunt*. Chicago Tribune. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/letters/ct-feminist-sexual-harassment-witch-hunt-20171208-story.html>

Tobin, Jeanine (2017). *The #MeToo Movement has thrown due process out the window*. Chicago Tribune. Pristup: 18 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/letters/ct-metoo-sexual-harassment-trial-20171215-story.html>

V

Večernji.hr. *U Zagrebu održan prosvjed protiv policijskog nasilja i rasizma*. Večernji List. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-zagrebu-odrzan-prosvjed-protiv-policijskog-nasilja-i-rasizma-pogledajte-fotografije-1408796>

VOA Tim. *Thousands of Croatian Far-Right Supporters March in Zagreb*. VOA News. Pristup: 13 Listopad 2020. <https://www.voanews.com/europe/thousands-croatian-far-right-supporters-march-zagreb>

Vranicki, Predrag (1990). *O karakteru dosadašnjih revolucija*. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 451, Knjiga 29 - Društvene znanosti. JAZU, Zagreb.

W

WebArchive.org. „The Constitution of 1791.” Pristup: 2 Listopad 2020. <https://web.archive.org/web/20111217062556/http://sourcebook.fsc.edu/history/constitutionof1791.html>

The Week Staff (2011). *Occupy Wall Street: A protest timeline*. The Week News. Pristup: 4 Travanj 2020. <https://theweek.com/articles/481160/occupy-wall-street-protest-timeline>

Weiss, Bari (2018). *Aziz Ansari Is Guilty. Of Not Being A Mind Reader*. The New York Times. Pristup: 14 Lipanj 2020. <https://www.nytimes.com/2018/01/15/opinion/aziz-ansari-babe-sexual-harassment.html>

White, Eugene Nelson (1995). "The French Revolution and the politics of government finance, 1770–1815." *Journal of Economic History* 55#2.

White, Eugene Nelson (1989). "Was There a Solution to the Ancien Regime's Financial Dilemma?". *The Journal of Economic History* 49#3.

Wilhelm, Heather (2017). *Where #MeToo Goes Off The Rails*. Chicago Tribune. Pristup: 29 Lipanj 2020. <https://www.chicagotribune.com/opinion/commentary/ct-perspec-me-too-sexual-assault-wilhelm-1023-story.html>

Williams, Janice (2017). *After Exposing Weinstein, Ronan Farrow Cautions Innocent Men Could Become 'Causalities' of #MeToo Movement*. Newsweek. Pristup: 17 Lipanj 2020. <https://www.newsweek.com/ronan-farrow-harvey-weinstein-metoo-755974>

Wortzel, Larry M. (1999). *Dictionary of Contemporary Chinese Military History*. Westport, Greenwood Press.

X

Xinhua News Agency. *History of the Communist Party of China*. Pristup: 11 Rujan, 2020. https://web.archive.org/web/20150329021437/http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/29/c_13851746.html

Y

Yahoo News UK Tim. *'White lives don't matter' Cambridge academic has post 'deleted by Twitter'*. Yahoo Finance, yahoo!news. Pristup: 11 Listopad 2020. <https://uk.finance.yahoo.com/news/cambridge-professor-white-lives-twitter-110355066.html>

Yoganathan, Nimalan (2020). *Black Lives Matter movement uses creative tactics to confront systemic racism*. The Conversation. Pristup: 15 Studeni 2020. <https://theconversation.com/black-lives-matter-movement-uses-creative-tactics-to-confront-systemic-racism-143273>

5. DODATAK – POSJEĆENOST GLOBALNOG PROSVJEDA 15. LISTOPADA 2011.

<p>NAPOMENA: Unatoč provjerenosti informacija iznesenih u ovoj tablici, držite na umu da je preko 900 gradova diljem svijeta sudjelovalo u globalnom prosvjedu 15. Listopada 2011., no novinari tih zemalja nisu u svome pokriću događaja ni na koji način naveli ili dali naslutiti o kakvim brojkama prosvjednika se radi. U ovoj tablici je popisano samo 175 gradova od njih 951 koji su sudjelovali u prosvjedu, prema navodima <i>Agence France-Presse</i>, no to ne isključuje ostale gradove koji nisu navedeni samo zato što se novinari u pokriću događaja nisu potrudili zabilježiti brojke. Stoga, stvarne brojke zasigurno odstupaju, a mogle bi biti čak i dvostruko veće od ovdje iskazanih vrijednosti.</p>			
DRŽAVA	GRAD	BROJ LJUDI (PROSJEK)	IZVOR
AMERIKA, JUŽNA (A)			
Argentina	Buenos Aires	800+	ABC Digital ^{A1}
Brazil	Campinas	20	BAND.com.br ^{A2}
	Curitiba	200	Gazeta do Povo ^{A3}
	Goiânia	150	La Tercera ^{A4}
	Rio de Janeiro	150	
	Porto Alegre	2 000	Juntos! ^{A5}
	São Paulo	200	La Tercera ^{A4}
Chile	Concepción	500	La Tercera ^{A6}
	Santiago	50 000	La Tercera ^{A7}
	Valparaíso	200+	La Tercera ^{A8}
Colombia	Bogotá	70	La Tercera ^{A4}
Costa Rica	San José	200+	ElPaís.cr ^{A9}
Ecuador	Quito	100	ABC Digital ^{A1}
Mexico	Mexico City	250	La Tercera ^{A4}
Peru	Lima	500+	ABC Digital ^{A1}
Uruguay	Montevideo	80	
AMERIKA, SJEVERNA (B)			
Kanada	Calgary, AB	400+	Canadian Business ^{B1}
	Edmonton, AB	1 000	
	Red Deer, AB	30	

Kanada	Lloydminster, AB	7	Canadian Business ^{B1}
	Comox Valley, BC	200	OccupyComoxValley.org ^{B2}
	Kelowna, BC	140	Canadian Business ^{B1}
	Kamloops, BC	150	
	Nanaimo, BC	500	
	Nelson, BC	500	
	Vancouver, BC	4 000	
	Victoria, BC	1 000	
	Winnipeg, MB	400+	
	Fredericton, NB	100	
	Moncton, NB	300	
	Saint John, NB	150	
	Corner Brook, NL	40	The Western Star ^{B3}
	St. John's, NL	50	Canadian Business ^{B1}
	Halifax, NS	300	
	Guelph, ON	35	
	London, ON	20	
	Kingston, ON	50	
	Ottawa, ON	500	
	Sault Ste. Marie, ON	25	
	Toronto, ON	3 000	
	Windsor, ON	150	
	Charlottetown, PE	125	
	Chicoutimi, QC	40	
	Montreal, QC	1 000+	Canadian Business ^{B1}
	Quebec City, QC	200	Canoe.ca ^{B3}
Regina, SK	100	Canadian Business ^{B1}	
Saskatoon, SK	200		
SAD	Anchorage, AK	60	KTUU.com ^{B4}
	Fairbanks, AK	500+	The Atlantic ^{B5}
	Phoenix, AZ	500+	

SAD	Little Rock, AR	400	The Atlantic ^{B5}
	Anaheim, CA	75	The OCR ^{B6}
	Davis, CA	5 000	SFGATE ^{B7}
	Irvine, CA	1,200	The OCR ^{B8}
	Los Angeles, CA	7 000+	LARB ^{B9}
	Oakland, CA	50 000	East Bay Express ^{B10}
	Wilmington, DE	150	The News Journal ^{B11}
	Washington, DC	500	FindLaw ^{B12}
	Tampla, FL	2 000	Sunshine Slate ^{B13}
	Chicago, IL	2 000	The Atlantic ^{B5}
	Baton Rouge, LA	120	The Advocate ^{B14}
	Baltimore, MD	200+	The Baltimore Sun ^{B15}
	Boston, MA	200+	WBUR News ^{B16}
	Lincoln, NE	500	Lincoln Journal Star ^{B17}
	New York City, NY	30 000+	PressTV ^{B18}
	Greensboro, NC	600	digtriad.com by WFMY News 2 ^{B19}
	Portland, OR	10 000	The Oregonian ^{B20}
	Pittsburgh, PA	2 000	Occupy Pittsburgh ^{B21}
	Burlington, VT	1 000	WPTZ ^{B22}
	Montpelier, VT	300	WPTZ ^{B22}
Seattle, WA	3 000+	The Seattle Times ^{B23}	
Milwaukee, WI	1 000	Milwaukee-Wisconsin Journal Sentinel ^{B24}	
AFRIKA (C)			
Egipat	Kairo	20	La Tercera ^{C1}
JAR	Cape Town	100	Mail & Guardian ^{C2}
	Grahamstown	200	AllAfrica.com ^{C3}
	Johannesburg	80	SFGate ^{C4}
AZIJA (D)			
Filipini	Manila	100	La Tercera ^{D1}
Hong Kong	Hong Kong	500	Citizenside ^{D2}

Izrael	Tel-Aviv	2 000+	The Marker ^{D3}
Japan	Tokyo	500+	Reuters ^{D4}
Južna Koreja	Seoul	1 000	The Atlantic ^{D5}
Malezija	Kuala Lumpur	200	Reuters ^{D4}
Tajvan	Taipei	100+	The Atlantic ^{D5}
EUROPA (E)			
Austrija	Beč	1 400	Blic.rs ^{E1}
	Graz	100+	
	Innsbruck	100+	
	Linz	100+	
	Salzburg	100+	
Belgija	Antwerp	400	The Huffington Post ^{E2}
	Bruxelles	6 500	De Tijd ^{E3}
	Leuven	200	Nieuwsblad.be ^{E4}
Bosna i Hercegovina	Banja Luka	50	Blic.rs ^{E1}
	Sarajevo	150	Radio Sarajevo ^{E5}
Crna Gora	Podgorica	50	Blic.rs ^{E1}
Češka	Prag	300	Deník.cz ^{E6}
Danska	Kopenhagen	3 000	CNN ^{E7}
Estonija	Tallinn	200	Tallinna Postimees.ee ^{E8}
Finska	Helsinki	300	Torikokous ^{E9}
	Joensuu	130	Torikokous ^{E10}
	Jyväskylä	200	Kompassi näyttää suunnan! ^{E11}
	Tampere	400	Vallattomia ääniä Tampereen Kaduilta ^{E12}
	Turku	500	Torikokous ^{E13}
Francuska	Auch	100	La Dépêche.fr ^{E14}
	Dijon	100	Le Bien Public ^{E15}
	Grenoble	500	20minutes.fr ^{E16}
	Lyon	100	L'Express.fr ^{E17}
	Marseille	100	20minutes.fr ^{E16}
	Montpellier	200	France 3 ^{E18}

Francuska	Nantes	100	20minutes.fr ^{E16}
	Pariz	5 000	Mediapart ^{E19}
	Pau	50	SudOest.fr ^{E20}
	Réunion	30	Zinfos974.com ^{E21}
	Rochefort-sur-Mer	20	SudOest.fr ^{E22}
	Toulouse	1 000	L'Express.fr ^{E17}
Grčka	Atena	2 000	BBC News ^{E23}
	Thessaloniki	2 000	
Hrvatska	Buje	40	iPres.hr ^{E24}
	Dubrovnik	30	Index.hr ^{E25}
	Pula	150	Metro Portal ^{E26}
	Rijeka	300	
	Split	1 000	Index.hr ^{E25}
	Zagreb	10 000	Index.hr ^{E27}
Irska	Dublin	2 000	Helena Sheehan ^{E28}
Italija	Milano	700	La Repubblica Milano.it ^{E29}
	Rim	200 000+	Il Fatto Quotidiano ^{E30}
Nizozemska	Alkmaar	30	Noordhollands Dagblad ^{E31}
	Amersfoort	40	De Stad Amersfoort.nl ^{E32}
	Amsterdam	2 000	El País Internacional ^{E33}
	Arnhem	42	Omroep Gelderland ^{E34}
	Doetinchem	30	de Gelderlander ^{E35}
	Den Haag	700	NU.nl ^{E36}
	Utrecht	50	RTV Utrecht ^{E37}
Njemačka	Berlin	10 000	Spiegel Online ^{E38}
	Bochum	400	
	Düsseldorf	2 400	gulli.com ^{E39}
	Frankfurt	5 000	Spiegel Online ^{E38}
	Hamburg	5 000	
	Karlsruhe	220	ka-news.de ^{E40}
	Köln	1 500	Spiegel Online ^{E38}

Njemačka	Leipzig	2 500	Spiegel Online ^{E38}
	München	1 000	
	Rostock	30	Indy Media ^{E41}
	Stuttgart	3 000	Spiegel Online ^{E38}
Poljska	Varšava	150-800	Gazeta.pl ^{E42}
Portugal	Lisabon	19 000	El País Internacional ^{E33}
	Porto	20 000	Renescença ^{E43}
Srbija	Beograd	200	B92.net ^{E44}
Slovačka	Bratislava	500	SME.sk ^{E45}
Slovenija	Koper	300	24ur.com ^{E46}
	Ljubljana	3 000	
	Maribor	400	
Španjolska	Barcelona	350 000	#Acampadasol ^{E47}
	Coruña	5 000	elCorreoGallego.es ^{E48}
	Madrid	500 000	#Acampadasol ^{E47}
	Málaga	20 000	laopiniondemalaga.es ^{E49}
	Mieres	15 000	El Comercio.tv ^{E50}
	Las Palmas	5 000	laprovincia.es ^{E51}
	Lugo	500	elCorreoGallego.es ^{E48}
	Ourense	2 000	
	Palma de Mallorca	10 000	diariodemallorca.es ^{E52}
	Pontevedra	4 000	elCorreoGallego.es ^{E48}
	Santiago de Compostela	17 000	
	Sevilla	60 000	#Acampadasol ^{E47}
	Valencia	100 000	15M Valencia ^{E53}
	Vigo	30 000	elCorreoGallego.es ^{E48}
	Zaragoza	150 000	#Acampadasol ^{E47}
	Švicarska	Zürich	500
Ženeva		300	
Ujedinjeno Kraljevstvo	London	5 000	

OCEANIJA (F)			
Australija	Sydney, NSW	2 000	The Sydney Morning Herald ^{F1}
	Wonthaggi, Vic	30	The Great Southern Star ^{F2}
Novi Zeland	Auckland	3 000	Blic.rs ^{F3}
	Christchurch	50	
	Wellington	200	
UKUPAN BROJ GRADOVA*		UKUPAN BROJ PROSVJEDNIKA**	
175		1 949 359	

*Ovo je samo broj gradova za koje je moguće naći izvješća o točnom broju prosvjednika, ili gdje se barem spominju okvirni brojevi prosvjednika, te ne uključuje gradove u kojima su prosvjedi održani ali mediji nisu prenijeli broj prosvjednika

**Ovo je samo broj prosvjednika prema dostupnim podacima iz medijskih izvješća; obzirom na to da je službeni broj gradova u kojima su održani prosvjedi 951, a ovdje ih je prikazano samo 175, stvaran broj je, dakle, zasigurno mnogo veći od prikazanog.

^{A1} ABC Digital. "Indignados" en Latinoamérica piden ser escuchados. Pristup: 20. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20120225230342/http://www.abc.com.py/nota/indignados-en-latinoamerica-piden-ser-escuchados/>

^{A2} BAND.com.br. Protesto de Wall Street chega a Campinas. Pristup: 22. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20120516182435/http://www.band.com.br/noticias/cidades/noticia/?id=100000462611>

^{A3} Gazeta do Povo. Curitibaanos paticipam de manifestação pela democracia. Pristup: 22. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20140116204846/http://www.gazetadopovo.com.br/vidapublica/conteudo.phtml?tl=1&id=1180947>

^{A4} La Tercera. Indignados en el mundo. Pristup: 22. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20120331102953/http://papeldigital.info/lt/2011/10/16/01/paginas/033.pdf>

^{A5} Juntos! Direto da acampada de Porto Alegre!. Pristup: 22. Studeni 2020. <https://juntos.org.br/2011/10/direto-da-acampada-de-porto-alegre/>

^{A6} La Tercera. Marcha de los "indignados" convoca a cerca de 500 personas en Concepción. Pristup: 22. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20130728112922/http://www.latercera.com/noticia/nacional/2011/10/680-399132-9-marcha-de-los-indignados-convoca-a-cerca-de-500-personas-en-concepcion.shtml>

^{A7} La Tercera. Intendencia cifra en 10 mil los asistentes a la marcha de los Indignados en Santiago. Pristup: 22. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120225230642/http://www.tercera.com/noticia/nacional/2011/10/680-399125-9-intendencia-cifra-en-10-mil-los-asistentes-a-la-marcha-de-los-indignados-en.shtml>

^{A8} La Tercera. Manifestantes se reúnen en Plaza Cívica de Valparaíso. Pristup: 22. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20111128004655/http://www.latercera.com/noticia/nacional/2011/10/680-399086-9-indignados-se-reunen-en-plaza-civica-de-valparaiso.shtml>

^{A9} ElPaís.cr. Cientos de indignados toman San José. Pristup: 22. Studeni 2020.

<https://web.archive.org/web/20111017063822/http://www.elpais.cr/articulos.php?id=55467>

- ^{B1} Canadian Business. *Occupy Canada largely occupied B.C.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111025220455/http://www.canadianbusiness.com/blog/data/52641--occupy-canada-largely-occupied-b-c>
- ^{B2} OccupyComoxValley.org. *Lack Of Coverage of Occupy Event by the CV Record.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111106010153/http://occupycomoxvalley.org/>
- ^{B3} The Western Star. *Under occupation; Locals form Occupy Corner Brook committees to establish worldwide movement's presence.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://archive.vn/20130105001858/http://www.thewesternstar.com/News/Local/2011-10-24/article-2784507/Under-occupation;-Locals-form-Occupy-Corner-Brook-committees-to-establish-worldwide-movement%26rsquo;s-presence/1>
- ^{B4} KTUU.com. *Occupy Anchorage Protest Joins Nationwide Movement.* Pristup: 23. Studeni 2020.
https://web.archive.org/web/20111011171141/http://articles.ktuu.com/2011-10-05/protest_30248387
- ^{B5} The Atlantic. *Occupy Wall Street Spreads Worldwide.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://www.theatlantic.com/photo/2011/10/occupy-wall-street-spreads-worldwide/100171/>
- ^{B6} The OCR. *'Occupy' protesters march on Anaheim bank.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://www.ocregister.com/2011/10/11/occupy-protesters-march-on-anaheim-bank-2/>
- ^{B7} SFGATE. *5,000 gather on Davis quad, call on chancellor to resign.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://blog.sfgate.com/stew/2011/11/21/5000-gather-on-davis-quad-for-police-protest/>
- ^{B8} The OCR. *Occupy O.C. protest heads to Irvine today.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://www.ocregister.com/2011/10/14/occupy-oc-protest-heads-to-irvine-today-2/>
- ^{B9} Los Angeles Review of Books. *Occupy Los Angeles Saturday October 15.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://lareviewofbooks.org/article/occupy-los-angeles-saturday-october-15/>
- ^{B10} East Bay Express. *Occupy Wall Street Hits Oakland on Monday.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111010080002/http://www.eastbayexpress.com/92510/archives/2011/10/07/occupy-wall-street-hits-oakland-on-tuesday>
- ^{B11} The News Journal. *Del. rally protests plutocracy.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<http://www.delawareonline.com/article/20111015/NEWS/111015006/Del-rally-protests-plutocracy>
- ^{B12} FindLaw. *Cornel West Arrested on Supreme Court Steps.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://blogs.findlaw.com/blotter/2011/10/cornel-west-arrested-on-supreme-court-steps.html>
- ^{B13} Sunshine Slate. *Growing Movement: Tampa Is Occupied As The 99% Roar.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111015033652/http://www.sunshineslate.com/2011/10/11/growing-movement-tampa-is-occupied-as-the-99-roar/>
- ^{B14} The Advocate. *Baton Rouge's first Occupy demonstration held downtown.* Pristup: 23. Studeni 2020.
https://www.theadvocate.com/baton_rouge/news/politics/article_169204f3-1752-5572-b028-ff6ab89d03c8.html
- ^{B15} The Baltimore Sun. *Occupy Baltimore protest continues after a week.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-2011-10-10-bs-md-occupy-protest-update-20111010-story.html>
- ^{B16} WBUR News. *Hundreds March in Occupy Boston Protest.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://www.wbur.org/news/2011/10/15/occupy-boston-war-march>
- ^{B17} Lincoln Journal Star. *Hundreds step out to 'Occupy Lincoln'.* Pristup: 23. Studeni 2020.
https://journalstar.com/news/local/article_14862b0e-ef99-56dd-bb64-915744f8f82f.html
- ^{B18} PressTV. *OWS marks two months since onset.* Pristup: 23. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111123054918/http://presstv.com/detail/210770.html>
- ^{B19} digtriad.com by WFMY News 2. *Hundreds of People March With Occupy Greensboro.* Pristup: 23. Studeni 2020. <https://archive.vn/20130121131030/http://www.digtriad.com/news/article/195289/57/Hundreds-Of-People-March-With-Occupy-Greensboro>

B²⁰ The Oregonian. Occupy Portland hits town with cast of thousands for massive, peaceful demonstration. Pristup: 23. Studeni 2020. https://www.oregonlive.com/portland/2011/10/occupy_portland_holds_massive.html

B²¹ Occupy Pittsburgh. Orderly Occupy Pittsburgh protesters assail all manner of enemies. Pristup: 23. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111017114557/http://www.occupypittsburgh.org/content/orderly-occupy-pittsburgh-protesters-assail-all-manner-enemies>

B²² WPTZ. Burlington 'Occupy Wall Street' Protests Grow. Pristup: 23. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120130140352/http://www.wptz.com/news/29434425/detail.html>

B²³ The Seattle Times. Protest swells at Westlake Park on Saturday. Pristup: 23. Studeni 2020. <https://www.seattletimes.com/seattle-news/protest-swells-at-westlake-park-on-saturday/>

B²⁴ Milwaukee-Wisconsin Journal Sentinel. Occupy Wall Street movement reaches Milwaukee. Pristup: 23. Studeni 2020. <http://archive.jsonline.com/news/milwaukee/occupy-wall-street-movement-reaches-milwaukee-131916813.html/>

C¹ La Tercera. *Indignados en el mundo*. Pristup: 22. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120331102953/http://papeldigital.info/lt/2011/10/16/01/paginas/033.pdf>

C² Mail & Guardian. *Occupational hazards: Privileged protesters or voice for the voiceless?*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://mg.co.za/article/2011-10-11-privileged-protesters-or-voice-for-the-voiceless/>

C³ AllAfrica.com. *Occupy Grahamstown - Hope for South Africa's Left?*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111026085832/http://allafrica.com/stories/201110210531.html>

C⁴ SFGate. *Wall Street Protests Spread as Thousands Gather in Europe, Asia*. Pristup: 24. Studeni 2020. https://web.archive.org/web/20111022172640/http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=%2F%2Fa%2F2011%2F10%2F15%2Fbloomberg_articlesLT40YE07SXXKX.DTL

D¹ La Tercera. *Indignados en el mundo*. Pristup: 22. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120331102953/http://papeldigital.info/lt/2011/10/16/01/paginas/033.pdf>

D² Citizenside. *Hong Kong aussi s'inspire d'Occupy Wall Street*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20160202185258/http://www.citizenside.com/fr/photos/politique/2011-10-23/44311/le-mouvement-occupy-london-installe-un-deuxieme-campement-dans-londres.html>

D³ The Marker. *'Occupy Wall Street' protest goes global*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111017105129/http://english.themarker.com/occupy-wall-street-protest-goes-global-1.390150>

D⁴ Reuters. *Singapore leads Asian reticence in denouncing corporate greed*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20150924160000/http://www.reuters.com/article/2011/10/16/us-protests-asia-idUSTRE79F08O20111016>

D⁵ The Atlantic. *Occupy Wall Street Spreads Worldwide*. Pristup: 23. Studeni 2020. <https://www.theatlantic.com/photo/2011/10/occupy-wall-street-spreads-worldwide/100171/>

E¹ Blic.rs. *Rim u plamenu, više od 70 povređenih u okršajima "ogorčenih" sa policijom*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111017171416/http://www.blic.rs/Vesti/Svet/283383/Sirom-sveta-protesti-Ogorcenih-pridruzio-se-i-Beograd>

E² The Huffington Post. *Global Occupy Wall Street: Belgium's Occupy Antwerp (VIDEO)*. Pristup: 24. Studeni 2020. https://www.huffpost.com/entry/occupy-wall-street-belgium_n_1029291

E³ De Tijd. *Rome brandhaard van 'indignados'*. Pristup: 24. Studeni 2020. https://www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_internationaal/Occupy_Brussel_lokt_6_500_betogers/9116083.html

- E⁴ Nieuwsblad.be. *'Occupy Leuven' steunt protest*. Pristup: 24. Studeni 2020.
https://web.archive.org/web/20111028202835/http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=DMF20111027_00080872
- E⁵ Radio Sarajevo. *Sarajevo se pridružilo protestima*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20130728114239/http://www.radiosarajevo.ba/novost/65399>
- E⁶ Deník.cz. *Až 300 lidí demonstrovalo proti vládám a finančníkům*. Pristup: 24. Studeni 2020.
https://www.denik.cz/z_domova/demonstranti-v-praze-protestuji-proti-soucasne.html
- E⁷ CNN. *First minute of Occupy Denmark, Copenhagen October 15 at 3 pm*. Pristup: 24 Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111020025725/http://ireport.cnn.com/docs/DOC-689261>
- E⁸ Tallinna Postimees.ee. *Tallinnas avaldasid sajad inimesed meelt pankade ja poliitikute vastu*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111021190301/http://www.tallinnapostimees.ee/599232/tallinnas-avaldasid-sajad-inimesed-meelt-pankade-ja-poliitikute-vastu/>
- E⁹ Torikokous. *Ihmiset täyttivät torin!*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://torillatavataan.wordpress.com/2011/10/15/ihmiset-tayttivat-torin/>
- E¹⁰ Torikokous. *Joensuussa jatketaan*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://torillatavataan.wordpress.com/2011/10/15/joensuussa-syotiin-ja-puhuttiin/>
- E¹¹ Kompassi näyttää suunnan!. *Kansainvälinen toimintapäivä 15. lokakuuta – Espanjan torien demokratialiike laajeni Jyväskylään*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140116220433/http://kompassinayttaasuunnan.wordpress.com/2011/10/15/kansainvalinen-toimintapaiva-15-lokakuuta-espanjan-torien-demokratialiike-laajeni-suomeen/>
- E¹² Vallattomia ääniä Tampereen Kaduilta. *Vallataan pankit! – lyhyt raportti Tampereen torikokouksesta 15.10.*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://tampereenkaduilta.wordpress.com/2011/10/15/vallataan-pankit-lyhyt-raportti-tampereen-torikokouksesta-15-10/>
- E¹³ Torikokous. *Turussa jatkuu huomenna!*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://torillatavataan.wordpress.com/2011/10/15/turussa-jatkuu-huomenna/>
- E¹⁴ La Dépêche.fr. *Des Indignés peu nombreux*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20130723055445/http://www.ladepeche.fr/article/2011/10/16/1193822-des-indignes-peu-nombreux.html>
- E¹⁵ Le Bien Public. *Les indignés manifestent aussi à Dijon*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140116201754/http://www.bienpublic.com/grand-dijon/2011/10/16/a-l-occasion-de-la-premiere-journee-mondiale-des-indignes-une-centaine-de-personnes-se-sont>
- E¹⁶ 20minutes.fr. *Les «indignés» français ne mobilisent pas les foules*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140107011625/http://www.20minutes.fr/societe/806496-indignes-francais-mobilisent-foules>
- E¹⁷ L'Express.fr. *Les indignés français ne mobilisent pas les foules*. Pristup: 24. Studeni 2020.
https://web.archive.org/web/20111016211716/http://www.lexpress.fr/actualites/2/actualite/les-indignes-francais-ne-mobilisent-pas-les-foules_1041024.html
- E¹⁸ France 3. *Montpellier : les "Indignés " au rendez-vous*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20130702153345/http://languedoc-roussillon.france3.fr/info/montpellier---les-indignes-au-rendez-vous-70840558.html>
- E¹⁹ Mediapart. *Succès de la Mobilisation des Indignés à PARIS et à BRUXELLES*. Pristup: 24 Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140116200323/http://blogs.mediapart.fr/edition/cent-paroles-d-aix-journal-local-alternatif/article/151011/succes-de-la-mobilisation-de>
- E²⁰ SudOest.fr. *Pau : une cinquantaine d'Indignés réunie ce samedi matin*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140116205040/http://www.sudouest.fr/2011/10/15/pau-une-cinquantaine-d-indignes-reunie-ce-samedi-matin-527571-4344.php>

- E21 Zinfos974.com. *Les "Indignés" de la Réunion ne rassemblent pas...* Pristup: 24. Studeni 2020. https://web.archive.org/web/20140116202952/http://www.zinfos974.com/Les-Indignes-de-la-Reunion-ne-rassemblent-pas_a33109.html
- E22 SudOest.fr. *Journée mondiale de mobilisation pour les Indignés, des incidents à Rome*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://www.sudouest.fr/2011/10/15/journee-mondiale-de-mobilisation-pour-les-indignes-des-incidents-a-rome-527637-4803.php>
- E23 BBC News. *Berlusconi vows to punish rioters after Rome protest*. Pristup: 24. Studeni 2020. <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-15324736>
- E24 iPress. *U Zagrebu više tisuća ljudi, u Puli stotinjak: Veliki su veliki samo zato što vi klečite!*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20140116202645/http://ipress.hr/hrvatska/prosvjedi-u-hrvatskoj-u-zagrebu-vise-tisuca-ljudi-u-puli-stotinjak-18269.html>
- E25 Index.hr. *Prosvjedi u Splitu: Organizatori tražili da se maknu Tito i crvene zastave pa razvili zastavu Dalmacije*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/prosvjedi-u-splitu-organizatori-trazili-da-se-maknu-tito-i-crvene-zastave-pa-razvili-zastavu-dalmacije/577490.aspx>
- E26 Metro Portal. *Prosvjedi održani i u Splitu, Rijeci i Puli*. Pristup: 25. Studeni 2020. <http://metro-portal.hr/prosvjedi-odrzani-i-u-splitu-rijeci-i-puli/64378>
- E27 Index.hr. *Video prosvjeda u Zagrebu: "Bilo nas je 10.000, vidimo se iduće subote!"*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pogledajte-kako-je-prosao-prosvjed-u-zagrebu-iduce-subote-vracamo-se-satorima-i-dekama/577531.aspx>
- E28 H. Sheehan (2012). *Occupying Dublin: Considerations at the crossroads*. Irish Left Review. Pristup: 25. Studeni 2020. <http://doras.dcu.ie/16847/>
- E29 La Repubblica Milano.it. *La protesta degli indignati dalla Borsa a piazza Duomo*. Pristup: 25. Studeni 2020. https://web.archive.org/web/20160202185259/http://milano.repubblica.it/cronaca/2011/10/15/news/gli_indignati_in_piazza_duomo_parte_un_corteo_verso_la_borsa-23276967/
- E30 Il Fatto Quotidiano. *Come previsto*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://www.ilfattoquotidiano.it/2011/10/16/come-previsto/164205/>
- E31 Noordhollands Dagblad. *Verdige demonstratie Occupy Alkmaar*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120209075354/http://www.noordhollandsdagblad.nl/nieuws/stadstreek/alkmaar/articel12144233.ece/Vredige-demonstratie-Occupy-Alkmaar>
- E32 De Stad Amersfoort.nl. *Occupy ook in Amersfoort*. Pristup: 25. Studeni 2020. https://web.archive.org/web/20111029152532/http://www.destadamersfoort.nl/_incs/occupy_ook_in_amersfoort_18408943.html
- E33 El País Internacional. *América toma el relevo de las protestas*. Pristup: 25. Studeni 2020. https://web.archive.org/web/20111016020011/http://internacional.elpais.com/internacional/2011/10/15/actualidad/1318670174_243153.html
- E34 Omroep Gelderland. *Occupy vanaf donderdag in Arnhem*. Pristup: 25. Studeni 2020. <https://archive.vn/20130112054918/http://www.omroep gelderland.nl/web/nieuwsartikel/1182871/Occupy-vanaf-donderdag-in-Arnhem.htm#selection-999.1-999.166>
- E35 De Gelderlander. *Dertig sympathisanten bij Occupy Doetinchem*. Pristup: 26. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20120406201357/http://www.gelderlander.nl/voorpagina/achterhoek/9743483/Dertig-sympathisanten-bij-Occupy-Doetinchem.ece>
- E36 NU.nl. *Nederlandse demonstranten Occupy houden vol*. Pristup: 26. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20131226090907/http://www.nu.nl/binnenland/2642535/nederlandse-demonstranten-occupy-houden.html>
- E37 RTV Utrecht. *Tientallen actievoerders op Domplein Utrecht*. Pristup: 26. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20111017174303/http://www.rtvutrecht.nl/nieuws/394695>

- E38 Spiegel Online. *Aufstand gegen die Finanzmacht*. Pristup: 26. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111016020335/http://www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,792003,00.html>
- E39 gulli.com. *#OccupyWallstreet auch in Düsseldorf*. Pristup: 26. Studeni 2020.
<https://archive.vn/20120525172043/http://www.gulli.com/news/17349-occupywallstreet-auch-in-duesseldorf-2011-10-16#selection-527.26-527.36>
- E40 ka-news.de. *"Occupy Wall Street" - Auch Karlsruhe beteiligt sich am weltweiten Aktionstag*. Pristup: 27. Studeni 2020. <https://www.ka-news.de/region/karlsruhe/Occupy-Wall-Street-Auch-Karlsruhe-beteiligt-sich-am-weltweiten-Aktionstag;art6066,728825>
- E41 Indy Media. *[HRO] Antikap Wohnzimmer am Kröpeliner Tor*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20140116200221/http://de.indymedia.org/2011/10/318173.shtml>
- E42 Gazeta.pl. *Warszawa. Kilkaset osób w marszu "oburzonych"*. Pristup: 27. Studeni 2020.
https://archive.vn/20130113114341/http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,81048,10476225,Warszawa__Kilkaset_osob_w_marszu__oburzonych_.html#selection-1113.1-1113.46
- E43 Renascença. *Marcha dos Indignados: Milhares de pessoas nas ruas de Lisboa e Porto*. Pristup: 27. Studeni 2020.
https://web.archive.org/web/20120415130830/http://rr.sapo.pt/informacao_detalhe.aspx?fid=25&did=34749
- E44 B92.net. *Okupacija i na našim ulicama /FOTO*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111211053228/http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2011&mm=10&dd>
- E45 SME.sk. *Protestovalo sa aj pred sídlom Penty*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111017175939/http://www.sme.sk/c/6099081/protestovalo-sa-aj-pred-sidlom>
- E46 24ur.com. *FOTO in VIDEO: Še naprej bodo spali v šotorih*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111017012951/http://24ur.com/novice/slovenija/foto-noc-pred-ljubljansko-borzo-minila-mirno.html>
- E47 #AcampadelSol. *La indignación sale a las calles de todo el mundo el 15 de octubre*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111017022641/http://madrid.tomalaplaza.net/2011/10/15/la-indignacion-sale-a-las-calles-de-todo-el-mundo-el-15-de-octubre/>
- E48 elCorreoGallego.es. *Miles de personas reclaman en Santiago "un cambio global" y una "auténtica democracia"*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20130701163609/http://www.elcorreogallego.es/panorama/ecg/miles-personas-reclaman-santiago-un-cambio-global-autentica-democracia/idEdicion-2011-10-15/idNoticia-707159/>
- E49 laopiniondemalaga.es. *El 15-M se revalida en octubre*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111018152100/http://www.laopiniondemalaga.es/malaga/2011/10/15/15-m-revalida-octubre/457258.html>
- E50 El Comercio.tv. *El #15O reúne a miles de asturianos en Mieres*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111018035953/http://www.elcomercio.es/videos/asturias/noticias-de-asturias/1219277440001-15o-reu>
- E51 laprovincia.es. *Unos 5.000 grancanarios protestan contra los abusos del poder y el trabajo precario*. Pristup: 27. Studeni 2020. <https://web.archive.org/web/20140116182602/http://www.laprovincia.es/las-palmas/2011/10/16/5000-grancanarios-protestan-abusos-trabajo-precario/408361.html>
- E52 diariodemallorca.es. *Cada vez más indignados*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111018004934/http://www.diariodemallorca.es/mallorca/2011/10/16/vez-indignados/712120.html>
- E53 15M Valencia. *El 15M protagoniza la mayor marcha de la Comunitat*. Pristup: 27. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20120425090136/http://www.acampadavalencia.net/2011/10/16/el-15m-protagoniza-la-mayor-marcha>
- E54 La Tercera. *Indignados en el mundo*. Pristup: 22. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20120331102953/http://papeldigital.info/lt/2011/10/16/01/paginas/033.pdf>

^{F1} The Sydney Morning Herald. *Protesters stand firm in Martin Place*. Pristup: 29. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111018153341/http://www.smh.com.au/nsw/protesters-stand-firm-in-martin-place-20111017-11s75.html>

^{F2} The Great Southern Star. *Protestors occupy Wonthaggi*. Pristup: 29. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20120323190353/http://thestar.com.au/?p=2748>

^{F3} Blic.rs. *Rim u plamenu, više od 70 povređenih u okršajima "ogorčenih" sa policijom*. Pristup: 24. Studeni 2020.
<https://web.archive.org/web/20111017171416/http://www.blic.rs/Vesti/Svet/283383/Sirom-sveta-protesti-Ogorcenih-pridruzio-se-i-Beograd>